

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL SERMAYENİN KORUYUCU AİLE HİZMET MODELİNDEKİ YERİ
VE BU ALANDA YAPILAN AKADEMİK ÇALIŞMALARIN ANALİZİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Seda KILIÇ**

**Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bedrettin KESGİN

EYLÜL 2018

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SOSYAL SERMAYENİN KORUYUCU AİLE HİZMET MODELİNDEKİ YERİ VE
BU ALANDA YAPILAN AKADEMİK ÇALIŞMALARIN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Seda KILIÇ (167203001)

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET

Bu tez/....../..... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı <i>(Danışman)</i>		☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: Sosyal Sermayenin Koruyucu Aile Hizmet Modelindeki Yeri Ve Bu Alanda Yapılan Akademik Çalışmaların Analizi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 82 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 24/09/ 2018 tarihinde aşağıda ismi yazılı öğretim üyesi tarafından şahsıma iletilen Turnitin intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı 16 %'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı SOYADI :SEDA KILIÇ
Öğrenci Numarası :167203001
Ana Bilim Dalı :Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Programı :Sosyal Hizmet
Türü : () Proje (X) Yüksek Lisans Tezi () Doktora Tezi

Danışman
Doç. Dr.Bedrettin KESGİN

ÖN SÖZ

Ülkemizde koruyucu aile hizmet modeli kurum bakımına alınmış olan korunmaya ihtiyacı olan çocuğa bir aile ortamı sunmaktadır. Koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılırsa da kurum bakımında olan çocukların sayısı koruyucu aile yanında olan çocuklardan daha fazladır. Koruyucu aile uygulaması ile çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği, çocuğun temel ihtiyaçları bir aile ortamında karşılanmaktadır. Çocuğun ihtiyaçlarının kurum bakımında toplu bir şekilde karşılanması çocuk için yeterli olmamaktadır. Çocuk aile ortamında ebeveyn figürleri ile yaşam deneyimi kazanmaktadır. “Sosyal Sermayenin Koruyucu Aile Hizmet Modelindeki Yeri Ve Bu Alanda Yapılan Akademik Çalışmaların Analizi” adındaki bu çalışmada koruyucu aile hizmet modeli konusunda yapılan tez ve makale çalışmalarının analizinin yapılması amacıyla ve daha önce böyle bir çalışmanın yapılmaması nedeniyle çalışmaya değer bulunmuştur.

Toplumda var olan sosyal sermaye bu anlamda devlete olan yükü azaltmaktadır. Böylece çocuğun aile ortamında sevgi ve ihtiyaçlarının gurupla değil birebir olarak karşılanması açısından önemli bir boyut oluşturmaktadır. Bu anlamda ailelerin koruyucu aile hizmet modeline başvurularında ve bir çocuğun yüksek yararı ilkesi doğrultusunda kurumla iş birliği yapmaları güçlü bir sosyal sermayeye sahip olmaları ile doğru orantılıdır.

Çalışma sosyal hizmet alanında dezavantajlı guruplar içerisinde yer alan korunmaya ihtiyacı olan çocuklar kapsamında literatüre katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle tüm hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen biricik ailem annem, babam ve abilerime,

Çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda desteğini esirgemeyen, değerli tez danışmanım, Hocam Doç. Dr. Bedrettin KESGİN’e, bu süreçte katkıları için değerli Hocam Öğr. Gör. Metin ÖKSÜZ’e,

Tez yazım sürecinde desteklerini esirgemeyen Yalova Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdür Yardımcım Arif LAÇİN’e teşekkürlerimi sunuyorum.

Seda KILIÇ

22/09/2018

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
ÖN SÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar	vi
ŞEKİLLER	vii
KISALTMALAR	vii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAM OLARAK SOSYAL SERMAYE, SOSYAL SERMAYENİN GELİŞİMİ VE SOSYAL SERMAYE BİLEŞENLERİ	
1.1.Kavram Olarak Sosyal Sermaye...	7
1.1.1 Sosyal Sermayenin İşlevleri ...	12
1.1.2.Sosyal Sermaye Kavramının Gelişimi ...	13
1.1.3. Pierre Bourdeu'ya Göre Sosyal Sermaye...	17
1.1.4. James Coleman'a Göre Sosyal Sermaye.....	20
1.1.5.Robert Putnam'a Göre Sosyal Sermaye.....	22
1.1.6. Fransız Fukuyama Göre Sosyal Sermaye.....	26
1.2. Sosyal Sermaye Bileşenleri: Normlar, Güven, Aidiyet, İlişkiler, Sadakat	27
1.2.1.Güven ...	28
1.2.2.Aidiyet ...	32
1.2.3. İlişkiler..	33
1.2.4. Sadakat...	34
1.2.5 Sosyal Ağlar...	34
1.2.6 Normlar...	36
1.3. Sosyal Hizmet Alanında Sosyal Sermaye...	38
1.3.1 Aile Olarak Sosyal Sermaye...	38
1.4. Mikro Düzeyde Sosyal Sermaye..	40
1.5. Mezzo Düzeyde Sosyal Sermaye..	41

1.6. Makro Düzeyde Sosyal Sermaye..	41
-------------------------------------	----

BÖLÜM 2: KORUYUCU AİLE HİZMET MODELİ

2. 1. Koruyucu Aile Tanımı...	42
2.2. Koruyucu Aile Yasal Düzenlemeleri...	43
2.2.1. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk.....	43
2.2.2. Yasalarda Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk.....	44
2.3. Tarihsel Süreçte Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk.....	46
2.3.1. İslam'da Koruyucu Aile Uygulaması...	46
2.3.2. Osmanlı'da Koruyucu Aile Uygulaması.....	47
2.3.2.1 Çocuk Islahhaneleri.....	48
2.3.2.2 Eğitim Ve Bakım Kurumu: Darüşşafaka, Darülhayr, Darüleytam, Darüleceze, Himaye-i Etfal.....	48
2.3.2.3 Türkiye'de Koruyucu Aile Hizmeti.....	50
2.4 . Koruyucu Aile Olma Koşulları...	50
2.5. Koruyucu Aile Modelleri...	52
2.5.1 Akraba Ve Yakın Çevre Koruyucu Aile...	52
2.5.2. Süreli Koruyucu Aile...	52
2.5.3. Geçici Koruyucu Aile.....	52
2.5.4. Uzmanlaşmış Koruyucu Aile...	52
2.6. Koruyucu Aile Süreci.....	53
2.6.1.Koruyucu Aile Olmak İçin Başvuru Süreci...	53
2.6.2.Koruyucu Aile Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Eşleştirilmesi.....	54
2.6.3. Çocuğun Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilmesi...	54
2.6.4. Koruyucu Aile Yanında Çocuğun Eğitimi.....	55
2.6.5.Koruyucu Ailede İzleme Çalışmaları.....	55
2.6.6.Koruyucu Aile Statüsü İptali.....	56
2.7.Koruyucu Aileye Sağlanan Haklar.....	57
2.8. Koruyucu Ailenin Yükümlülükleri..	59
2.9. Sosyal Hizmette Koruyucu Ve Önleyici Yaklaşımlar.....	60

BÖLÜM 3 : LİTERATÜRDE YER ALAN ÇALIŞMALARIN ANALİZİ

3.1. Aile Odaklı Yapılan Çalışmalar	62
3.1.1. Koruyucu Aile Odaklı Yapılan Çalışmalar.....	64
3.1.2. Öz Aile Odaklı Yapılan Çalışmalar	68
3.2. Çocuk Odaklı Yapılan Çalışmalar.....	70
3.3. Devlet Odaklı Yapılan Çalışmalar	73
3.4. Hukuk Odaklı Yapılan Çalışmalar	77
3.5. Manevi Odaklı Yapılan Çalışmalar	78
3.6. Tarihsel Süreç Odaklı Yapılan Çalışmalar.....	79
TARTIŞMA...	81
SONUÇ VE ÖNERİLER...	83
KAYNAKÇA...	87
EKLER...	93
ÖZGEÇMİŞ...	113

TABLÖLAR

Tablo 1. Sosyal Sermayenin Yaygınlaşması	14
Tablo 2. Koruyucu Aileye Yönelik Yapılan Aylık Ödeme	59
Tablo 3. 2011-2017 Yılları Arasında Kuruluşlara Göre Çocuk Sayıları	62
Tablo 4. 2011-2017 Yılları Arasında Yararlanılan Hizmetlere Göre Çocuk Sayıları	63
Tablo 5. Tezlerin Doktora ve Yüksek Lisans Olarak Dağılımı ve Makale Sayıları.....	63
Tablo 6. Koruyucu Aile Alanında Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı	64
Tablo 7. Koruyucu Aile Odaklı Yapılan Tez Çalışmaları ve Makale Dağılımı	65
Tablo 8. Öz Aile Odaklı Yapılan Tez Çalışmaları ve Makale Dağılımı	68
Tablo 9. Çocuk Odaklı Yapılan Tez Çalışmaları ve Makale Dağılımı.....	70
Tablo 10. Devlet Odaklı Yapılan Tez Çalışmaları ve Makale Dağılımı	73
Tablo 11. Hukuk Odaklı Yapılan Tez Çalışmaları ve Makale Dağılımı	77
Tablo 12. Manevi Odaklı Yapılan Tez Çalışmaları ve Makale Dağılımı.....	78
Tablo 13. Tarihsel Süreç Odaklı Yapılan Tez Çalışmaları ve Makale Dağılımı.....	79

ŞEKİLLER

Şekil 1. R.D.Putnam 'ın Sosyal Sermaye Teorisinin Grafikselsel Bir Özeti 23

Şekil:2 Sosyal Sermayenin Yaratılmasında Ailenin Yeri..... 39

KISALTMALAR

Çev. : çeviren

KAY: Koruyucu Aile Yönetmeliği

KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

OEDC: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

TMK : Türk Medeni Kanunu

Vs. : ve saire

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : Sosyal Sermayenin Koruyucu Aile Hizmet Modelindeki Yeri Ve Bu Alanda Yapılan Akademik Çalışmaların Analizi	
Tezin Yazarı : Seda KILIÇ	Danışman: Doç.Dr. Bedrettin KESGİN
Kabul Tarihi : 24.09.2018	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 92 (tez) + (ekler)
Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet	Bilim Dalı: Sosyal Hizmet
<p>Sosyal hizmet alanında dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan korunmaya ihtiyacı olan çocuk konusu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de oldukça önem taşımaktadır. Korunmaya ihtiyacı olan çocuk konusu tarih boyunca çözülmeye çalışılan, farklı hizmet modellerinin uygulandığı bir konu olmuştur. Farklı kurum modellerinin denenmesine rağmen en yeni hizmet modeli olan koruyucu aile hizmet modeli çocuğun sevgi ile büyütüldüğü bir aile ortamı ve güven duyabileceği, kendisine rol model olabilecek bir ebeveynle büyümesini sağlamaktadır. Bu nedenle koruyucu aile hizmet modeli çocukların psiko-sosyal gelişimine katkı sağlamaktadır.</p> <p>Sosyal sermayeleri güçlü olan toplumların özelliklerine bakıldığında sosyal sorunların çoğu devlet eline bırakılmamıştır. Bu nedenle var olan sosyal sorunların çözülmesinde sosyal sermayenin varlığının etkisi yadsınmaz. Günümüzde koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaştırılması için gerekli çalışmalar yapılırsa da kurum bakımındaki çocukların sayısı, koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk sayısından daha fazladır.</p> <p>Çalışmada nitel araştırma yöntemi ile literatür taraması yapılarak koruyucu aile alanında ikincil verilerin analizi yapılmıştır. Bu kapsamda 24 adet yayımlanmış yüksek lisans ve doktora tezi ile 17 adet makale incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda koruyucu aile hizmet modeli içerisinde yer alan öz aile, koruyucu aile, kurum ilişkisi hakkında sosyal sermaye ve ilişki odağı bağlamında, değerlendirme yapılmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler : Sosyal hizmet, koruyucu aile, korunmaya ihtiyacı olan çocuk, sosyal sermaye, güven, ilişkiler, kurallar	

Yalova University Insitute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title : The Places Of Social Capital In The Protective Family Service Model And Analysis Of Academic Studies In This Field	
Thesis Author: Seda KILIÇ	Advisor: Assoc. Prof. Bedrettin KESGİN
Date of Acceptance: 24.09.2018 Total Number of Pages: ix(pre text) + 92 (thesis)+adds	
Department: Social Work	Field of Study: Social Work
<p>Children who are in disadvantaged groups in the field of social services and also who need protection are matters as well as all over the world. The need for protection has been a subject of different service models that have been tried to be solved throughout history. Despite having tried different institutional models, the most recent service model, the foster family service model, allows the child to grow with love and a family environment and grow with a parent who can trust and be a role model to him. For this reason, the preventive family service model contributes to the psycho-social development of children.</p> <p>When we look at the characteristics of societies with strong social capital, most social problems are not left to the state. For this reason, the effect of social capital on the solving existing social problems can not be neglected. Even though the necessary work is being done to spread the protective family service model nowadays, the number of children in institutional care is higher than the number of children placed in the protective family.</p> <p>In the study, secondary data were analyzed in the protective family area by the literature search and qualitative research method. In this context, 17 articles and 24 published master and doctoral theses were examined. As a result of the study, an evaluation was made about the relationship between the family, the foster family and the institution with the focus on the context of the social capital and relationship within the foster family service model.</p>	
Key Words: Social Work, foster-parents, child in need of protection, social capital, confidence, relationships, rules	

GİRİŞ

Araştırmanın konusunu korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sağlanan hizmetlerden birisi olan koruyucu aile uygulamasının sosyal sermaye bağlamında değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Koruyucu aile uygulaması, evlat edinme ve kurum bakımı gibi yasalarda belirtilen korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sağlanan hizmetlerden birisidir.

Son yıllarda kurum bakımı yerine aile ortamı vurgulanarak çocuğun sevgi, ilgi ve diğer tüm ihtiyaçlarının bir aile ortamında karşılanması yaygın bir görüş oluşturmaktadır. Araştırmacılara göre kurum bakımı altındaki çocuğun annesi ile duygusal ve güvenli bir bağ kuramaması gelişim geriliğinin temel nedenidir. Bu nedenle kurum bakımı, çocukların gelişimini engellenemeyen ve geri dönüşü olmayan bir şekilde uzun süreli ve olumsuz yönde etkilemektedir (Özdemir Nesrin ve ark. 2008).

Kurum bakımının olumsuz etkileri anlaşıldıktan sonra farklı hizmet modelleri geliştirilmeye çalışılarak kışla tipi yurtlar yerine çocuk evleri açılmıştır. Böylece çocukların ev ortamını hissettirmeleri sağlanmış, çocukların sorumluluk alma becerilerine katkı sağlamış akademik başarılarında da artış gözlemlenmiştir. Ancak bunlara rağmen literatür incelendiğinde Başer ve Hacer (2013)'te yapmış olduğu çalışmada Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezinin iş yoğunluğu nedeniyle koordinasyon konusunda yetersiz kaldığını, uzmanlaşmış personel yerine "geçici görev" şeklinde istihdam edilen personelin çalışmasından dolayı çocuk ile personel arasında güvenli bir bağ kurulmasını zorlaştırdığını, çocuk evlerinde ev sorumlusunun ve bakım elemanlarının kadın oluşu çocukların baba figüründen eksik olmasına neden olmaktadır şeklinde tespitleri olmuştur.

Türkiye'de ve dünyada birçok çocuk ailesinde ölüm ya da boşanma sonucunda tek ebeveynli kalma, hüküm durumları biyolojik ailenin süren sağlık sorunları gerekçesiyle çocuğun bakımını gerçekleştirmede yetersiz kalması, psikolojik nedenlerle öz aile yanında kalamaması, biyolojik ailenin bu gibi nedenlerle çocuğuna kötü muamelede bulunması, ihmal ya da istismar bulgularının olması, ailede şiddet olması, çocuğa karşı ailede sevgi ve ilginin eksik olması, savaş, göç, doğal afetler gibi nedenlerden dolayı ve akraba destek mekanizmalarının yeterince güçlü olmaması, çocuğun korunmaya ve bakıma ihtiyacını oluşturmaktadır. SHÇEK Kanununda "Korunmaya Muhtaç Çocuk" olarak yer alan kavram 6518 Sayılı Kanunun 30. Maddesi ile "Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk" olarak değiştirilmiştir. Böylece muhtaç kavramı yerine bir hak olarak sunulan ihtiyaç kavramı literatürde yer almıştır.

Kurum bakımında olan korunmaya ihtiyacı olan çocukların bir kısmı evlat edinme uygulaması ile aile yanına yerleştirilirken bu sayı korunmaya ihtiyacı olan çocuk sayısı yanında oldukça azdır. Bunların nedenleri arasında ailenin kendi çocuğunun olmasından kaynaklı yasal engellemelerin olması etkilidir. Bu anlamda koruyucu aile hizmet modeli aile yanına yerleştirilen çocuk sayısının artırılmasında önemli bir hizmet modelidir.

Günümüzde toplumun sağlıklı bir yapıda olması ancak sağlıklı bireylerin varlığı ile mümkündür. Bu nedenle geleceğin sağlıklı bireylerinin yetişebilmesi için çocuklara en güvenli yatırımlar yapılmaktadır.

Sanayi Devrimi sonrasında toplumsal değişme ve aile yapısında meydana gelen dönüşümler sonucunda farklı sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Tüm dezavantajlı gruplar olmak üzere başta çocukların korunmasına yönelik, çocuğun her türlü riskten korunması için çalışmalar yapılmış ve devlet politikaları oluşturulmaya başlanmıştır. Tarihsel sürece bakıldığında aslında Sanayi Devrimi öncesinde de gerek İslam tarihinde gerek Osmanlı tarihinde çocukları korumaya yönelik bir takım önlemler alındığı da görülmektedir. Ancak Sanayi Devrimi sonrası toplumda meydana gelen dönüşüm, aile yapılarındaki değişim, geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm devlet politikalarının arttırılmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle günümüzde teknoloji çağının yaşanması bireyselliğin giderek artması, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıflaması devlet politikalarının arttırılmasını gerek kılmıştır. Ailesi tarafından ihmal edilen ve temel ihtiyaçları karşılanamayan çocuğun akrabalık ilişkileri de güçlü değil ise devlet tarafından bu ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik önlemler alınmasını gerektirmiştir. Bu noktada toplumda bulunan sosyal sermayenin güçlü olması devlete olan yükü azaltarak çocuğun aile ortamında sevgi ve ihtiyaçlarının gurupla değil birebir olarak karşılanması açısından önemli bir boyut oluşturmaktadır.

Devlet yükünün azaltılması ve dayanışmanın arttırılması amacıyla sosyal sermayenin sosyal bilimler alanında da kullanılması oldukça yaygınlaşmaktadır. Literatüre bakıldığında sosyal sermaye, kitle iletişimi, gönüllü kuruluşlar, bireyler, aileler, okullar ve hükümet gibi çok farklı aktörler tarafından üretilen bir sermaye çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır (Stolle 2003:29'den aktaran Uğuz, 2010:17). Sosyal sermayenin tesisinde devletin üstleneceği rolde gönüllü kuruluşlar, eğitim kurumları, aile için önemli bir aktör olmaktadır. Sosyal sermaye insanı hem bir ekonomik birey, hem psikolojisi olan bir kişi hem de bir sosyal varlık olarak incelemektedir.

Sosyal bir varlık olan insan dayanışma cömertlik, kardeşlik, ve geleneksel değerlerin önemini ortaya çıkarmaktadır (Kitapçı, 2017:7). Sahip olunan bu değerler toplumda bir uyum ve ahenk yaratmakta, yaşamı anlamlı kılmakta ve toplum içerisinde dayanışmayı sağlamaktadır.

Literatür incelendiğinde eğitim alanında da sosyal sermayenin önemine değinilmiştir. Bu noktada koruyucu aile uygulamasında sosyal sermayenin güçlü olması ve sosyal sermaye bileşenlerinin birbiri ile bağlantılı şekilde olması hizmetin niteliğini arttıracağını düşündürmektedir. Koruyucu aile uygulamasında da kurum ve koruyucu aile, çocuğun öz ailesi arasında çoklu bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkinin güçlü olması ve etkileşim düzeyi hizmetin niteliğini arttırmakta ve hizmetten yararlanan çocuğun yüksek yararı ilkesi ile örtüşmektedir. Türkiye'de koruyucu aile uygulaması 1949 yılından itibaren sürekli gündemde olan ve geliştirilmeye çalışılan bir hizmet modelidir. Tüm bu çabalara karşı koruyucu aile hizmet modelinden yararlandırılan çocuk sayısı sınırlı kalmıştır. Liberal hükümetler sosyal devletin sunduğu hizmetlerin yalnızca devlet eliyle değil, aileler, gönüllü ve özel kuruluşlar tarafından sosyal sorumluluk anlayışı gereği sunulması gerektiğini savunmaktadır (Özdemir 2009). Bu nedenle gelişmiş ülkelerin çoğunda sosyal hizmet uygulamaları bu çerçevede şekillenmiştir.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın kavramsal bölümlerinden olan bu bölümde literatür taranarak sosyal sermaye hakkında farklı tanımlara yer verilmiştir. Sosyal sermayenin kavramsal gelişimi, işlevleri, Bourdeu'ya göre, Coleman'a göre, Putnam ve Fukuyama'ya göre farklı perspektiflerde sosyal sermaye kavramına değinilmiştir. Mikro,

mezzo, makro düzeyde sosyal sermaye ve sosyal hizmet bağlamında ele alınarak önemli bir sosyal sermaye olan aileye değinilmiştir. Sosyal sermayenin bileşenleri olan güven, aidiyet, sadakat, ilişkiler, sosyal ağlar ve normlara da bu bölümde değinilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise koruyucu aile hizmet modeli üzerinde durulmuştur. Koruyucu aile tanımı, koruyucu aile yasal düzenlemeleri, korunmaya ihtiyacı olan çocuk, tarihsel süreçte korunmaya ihtiyacı olan çocuk, Türkiye’de koruyucu aile hizmet modeli, koruyucu aile olma koşulları, koruyucu aile hizmet modelleri, koruyucu aile hizmet modeli süreci, koruyucu aileye sağlanan haklar, koruyucu ailenin yükümlülükleri konuları hakkında bilgi verilerek literatür taranmıştır. Ayrıca bu bölümde sosyal hizmet alanında koruyucu önleyici yaklaşımların önemi hakkında da bilgi verilmiştir.

Araştırmanın son bölümünde ise koruyucu aile alanında yapılan akademik çalışmaların analizine yer verilmiştir

Çalışmanın Konusu

Çalışma koruyucu aile hizmet modeli, korunmaya ihtiyacı olan çocuk ve sosyal sermaye gibi konuları içermektedir. Öncelikli olarak sosyal sermaye ve koruyucu aile hizmetine odaklanmaktadır. Bu bağlamda sosyal sermayenin ne olduğu, sosyal sermayenin tarihsel gelişimi, öncüleri açıklanarak koruyucu aile hizmet modeli üzerinde nasıl etkisi olduğunu konu edinmektedir. Ayrıca koruyucu aile hizmet modelinin tarihsel gelişimi, Türkiye’de uygulanan hizmet modelinin ne olduğu, yasal düzenlemeler Sosyal sermayenin kavramsal gelişimi, işlevleri, Bourdeu’ya göre, Coleman’a göre, Putnam ve Fukuyama’ya göre farklı perspektiflerde sosyal sermaye kavramına değinilmiştir. Sosyal sermaye bağlamında sosyal içermeye, mikro, mezzo, makro düzeyde sosyal sermaye ve sosyal sermayeden birisi olan aileye değinilmiştir. Sosyal sermayenin bileşenleri olan güven, aidiyet, sadakat, ilişkiler, sosyal ağlar ve normlara bu bölümde değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise koruyucu aile tanımına, tarihsel süreçte koruyucu aileye ve koruyucu aile yasal düzenlemeleri, koruyucu aileye sunulan hizmetlere değinilmiş olup son bölümde ise koruyucu aile alanında yapılan akademik çalışmalarının analizi yapılmıştır.

Çalışmanın Önemi

Sosyal hizmet çocuk yaşlı, engelli, kadın gibi dezavantajlı guruplar ile çalışan bir meslek olması nedeniyle toplumda var olan sosyal sermaye ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle yapılan çalışma sosyal sermayenin dezavantajlı gurup olan çocuklar için koruyucu aile hizmet modelinde olumlu katkılar sunacaktır. Sosyal hizmet alanında koruyucu aile hizmet modelinin niteliği açısından ilişkileri görünür kılmaktadır.

Türkiye’deki literatürde sosyal sermaye ve koruyucu aile hizmet modeli arasındaki ilişkiyi ölçen bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle çalışmanın gerekliliğini oluşturan en temel noktadır. Çalışma koruyucu aile hizmet modeli alanında yapılan çalışmaların analiz edilmesi açısından önem taşımaktadır. Çalışmanın sosyal hizmet açısından koruyucu aile hizmet modeli üzerinde yapılacak olan çalışmalara ilham vererek, öncülük etme, bakış açısı kazandırma ve kaynak oluşturma ihtimali çalışmanın en önemli ve güçlü yanını oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı sosyal sermaye bağlamında koruyucu aile hizmet modelinin değerlendirilmesidir. Çalışmada sosyal sermaye ve koruyucu aile arasındaki ilişkiye değinilerek koruyucu aile hizmet modeli alanında yapılan akademik çalışmaların analiz edilmesi ve koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaşması için çözüm önerileri sunma amaçlanmaktadır. Çalışma sonucunda sosyal hizmet alanında koruyucu aile hizmetine yönelik farklı bir bakış açısı ile katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın nitel araştırma yöntemi ile yapılması çalışmanın öncelikli sınırını oluşturmaktadır. Bu bağlamda nitel araştırma yöntemine getirilebilecek eleştiriler bu çalışma için de geçerli olup çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Ayrıca çalışma yöntemi olarak literatür tarama yönteminin kullanılmasından dolayı yayın yasağı bulunan çalışmaların varlığı sınırlılık oluşturmaktadır. Aynı zamanda sosyal sermayenin ölçümünün güç olması en temel sınırlılıklardan birisini oluşturmaktadır.

Bunun yanı sıra sosyal sermaye kavramı olumlu anlamda kullanılmakla birlikte olumsuz anlam da içermektedir. Bu çalışmada sosyal sermayenin olumlu yanına değinilmektedir. Çalışma sosyal sermayenin pozitif yönü ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın Hipotezleri

Çalışmanın ana hipotezi ‘Koruyucu ailelere yönelik akademik çalışmalar daha çok koruyucu aile ve kurum odaklıdır.’ şeklindedir. Buna bağlı olarak alt hipotezler ise şu şekildedir:

‘Yapılan çalışmalarda sosyal sermaye bileşenlerinden olan ilişki ağı içerisinde öz aile geri planda kalmaktadır.’

‘Yapılan hukuki odaklı çalışmalarda daha çok kurum ve koruyucu ailenin yükümlülükleri ön planda tutulmuştur.’

‘Sosyal sermaye bileşenlerinden olan ilişki ağı koruyucu aile hizmet modelinin uygulanma aşamasında ilişkilerin dinamiği açısından önem taşımaktadır.’

‘Koruyucu aile hizmet modelinde ilişki ağının kurum, koruyucu aile ve çocuğun öz ailesi şeklinde oluşturulması çocuğun yüksek yararı ilkesine katkı sağlamaktadır.’

Araştırma Yöntem ve Teknikleri

Bu çalışma Türkiye’de koruyucu aile hizmetine ilişkin sorun alanını betimleme amacı taşıyan ve koruyucu aile alanında yapılan akademik çalışmaların nitel analizinden oluşmaktadır. Çalışmada literatür tarama yöntemi kullanılarak ikincil verilerin analizi yapılmıştır. İlgili alan yazın tarandıktan sonra koruyucu aile alanında 24 adet yayınlanmış yüksek lisans ve doktora tezi ile 17 adet makale literatür tarama yöntemi ile belirlenen kategoriler altında derlenmiştir. Alanda yapılan 4 adet tez çalışmasının ise yayın yasağı olması nedeniyle sadece konusu hakkında bilgi edinilebilmiştir. Çalışmada tümdengelim modeli ile alanda var olan çalışmaların analizi periyodik çalışmaların değerlendirilmesine imkan tanınması bakımından önemlidir.

Literatür İncelemesi

Yapılan literatür incelemelerinde koruyucu aile hizmet modelinin Türkiye'deki mevcut durumunu gösteren çalışmalar tespit edilmiştir. Koruyucu aile tarihi, koruyucu ailenin hukuksal boyutları, kurum bakımı ve aile yanında hizmetin karşılaştırılması, diğer ülkelerdeki koruyucu aile hizmet modeli ile Türkiye'deki hizmetin karşılaştırılması gibi konuların varlığı tespit edilmiştir. Ancak sosyal sermayenin koruyucu aile hizmet modeli bağlamında değerlendirilmesi çalışmasına literatürde rastlanılmamıştır.

Yelesen ve diğerleri (1969) yılında yapılan çocuk yuvası ve koruyucu aile bakımından çocukların gelişimlerini karşılaştırdığı araştırma sonucunda koruyucu aile yanındaki çocukların daha sağlıklı gelişim gösterdiğini tespit etmiştir.

Könen (1982) tarafından Türkiye'de koruyucu aile yasal düzenlemeleri incelenmiştir. Bu araştırma sonucunda koruyucu aile olarak yanına alınan çocukların evlat edinildiği, koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmamış olduğunu tespit etmiştir. Yine Sayıta (1995) tarafından yapılan çalışmada korunma altına alınan çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesi, koruyucu aile yanına yerleştirilme hükümleri ve sürecin sona ermesine ilişkin mevzuatı incelemiştir. Yine Karakayalı (2009) çalışmasında velayet hakkının kullanılmasına ilişkin hukuki sorunlar incelenmekle birlikte çocuğun korunması için öngörülen tedbirlerden biri olan koruyucu aile uygulaması da ele alınmıştır.

Yumuşaker ve diğerleri (1986) tarafından yapılan çalışmada koruyucu aile hizmet modelinin Türk aile sistemi içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye'deki korunmaya ihtiyacı olan çocukların büyük çoğunluğunun ebeveynlerinin bulunduğu, çocukların kırsal kökenli ailelerin ise kent kökenli, çocuksuz ve çekirdek aile özelliği taşıdığını tespit etmiştir. Aynı zamanda koruyucu aile olan kişilerin çocuksuz olmalarının hizmetin evlat edinme aşamasında basamak olarak kullanıldığını belirtmiştir.

Nazik (1988) 'in yaptığı çalışmada çocuksuz olan ailelerin evlat edinme ve koruyucu aile hizmet modeline ilişkin görüşlerini ve düşüncelerini ortaya koymak için çalışma yapmıştır. Araştırma sonucunda evlat edinme isteği oranı yüksek ancak koruyucu aile olma istek oranı düşük çıkmıştır.

Küçükakyüz ve diğerleri (1995) yaptıkları çalışmada koruyucu aile olma süreci ve korunmaya ihtiyacı olan çocukların özellikleri üzerinde durmuştur. Araştırma sonucunda koruyucu aile hizmet modeline ilişkin ilk bilgileri sosyal hizmet ile ilgili kurumlardan edindikleri ve koruyucu ailesi oldukları çocukları belirlerken yaş ve cinsiyet tercihleri yaptıklarını tespit etmiştir.

Tok (1996) tarafından yapılan çalışmada koruyucu aile hizmet modeli uygulamasında karşılaşılan güçlüklerin uygulamadan sorumlu sosyal hizmet uzmanı ve koruyucu aileler için belirlenmesi, hizmete yaklaşımlarının ölçülmesi ve koruyucu aile hizmet modelinin uygulanabilirliği ülkedeki mevcut durumu araştırılmıştır.

Kahraman (2007) tarafından Türkiye'de çocuk refahı alanındaki hizmetler kapsamında koruyucu aile hizmet modeli incelenmiştir. Çalışma sonucunda öz aile boyutunun neredeyse tamamen ihmal edildiği ancak koruyucu aile seçiminin özenle yapıldığı tespit edilmiştir.

Akbulut (2011) tarafından SHÇEK aracılığı ile evlat edinme ve koruyucu aile kurumunu ele alarak yasal boşluklar üzerine bir değerlendirme yapmıştır.

Koç (2016) tarafından Türkiye ve Hollanda'daki koruyucu aile hizmet modeli karşılaştırılması yapılmıştır. Koruyucu aile hizmetinin, tarihsel gelişiminin, hukuki dayanaklarının ve etkinliğinin incelendiği çalışmada, çocuk koruma sisteminin Türkiye'de ne düzeyde işletilebildiğini, koruyucu ailelerin ve sosyal hizmet uzmanlarının yaşadıkları sorunlar tespit edilerek Hollanda ve Türkiye'de koruyucu aile sisteminin nasıl işlediğine ilişkin bir karşılaştırılma yapılmıştır.

Diğer taraftan bakıldığında koruyucu aile hizmet modelinin sosyal sermaye bağlamında ele alınmasına dair bir çalışma bulunmamıştır. Bu durum çalışmanın özgünlüğünü ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

BÖLÜM 1: KAVRAM OLARAK SOSYAL SERMAYE, SOSYAL SERMAYENİN GELİŞİMİ VE SOSYAL SERMAYE BİLEŞENLERİ

Çalışmanın kavramsal bölümlerinden olan bu bölümde sosyal sermaye hakkında farklı tanımlara yer verilmiştir. Sosyal sermayenin kavramsal gelişimi, işlevleri, sosyal sermayenin Bourdeu'ya göre, Coleman'a göre, Putnam ve Fukuyama'ya göre farklı perspektiflerde sosyal sermaye kavramına değinilmiştir. Sosyal sermaye bağlamında sosyal içermeye, mikro, mezzo, makro düzeyde sosyal sermaye ve sosyal sermaye olan aileye değinilmiştir. Sosyal sermayenin bileşenleri olan güven, aidiyet, sadakat, ilişkiler, sosyal ağlar ve normlara bu bölümde değinilmiştir.

1.1.Kavram Olarak Sosyal Sermaye

Birey ve toplumu bütünleştiren bir kavram olan sosyal sermayenin iktisadi bilimciler ile birlikte sosyal bilimciler tarafından da kullanılan bir kavram olması birçok açıdan ele alınması nedeniyle çeşitlilik gösteren tanımlara sahiptir. Sosyal, ekonomik, bilişsel perspektiflerden incelenmiştir. Sosyal sermaye ekonomi, toplumsal kalkınma, sosyal sorunlar, iş hayatı ve örgüt bağlamında, eğitimde kullanılan ve sosyal ilişkileri vurgulayan bir kavramdır. İlişkilerin önemi insanların birbirleri ile etkileşim halinde olması sosyal sermayeyi arttıran unsurlardandır.

Sosyal sermayenin interdisipliner bir kavram olması tanımının açıklanmasını zorlaştırmaktadır. Buna istinaden farklı tanımlamalara bakıldığında sosyal sermaye açısından ilişkilerin önemli olduğu bireylerin tek başına baş edemedikleri durumlarda ve zorlukla başarabilecekleri şeyler için birlikte çalışmayı vurgulayan bir kavramdır. Field (2008:1)'de belirttiği gibi insanlar iletişim ağları ile birlikte birbirine bağlanırlar, bu ağlar sayesinde diğer üyeler ile paylaşımaya girerler ve bu iletişim ağı kaynak oluşturması nedeniyle bir sermaye oluşturmaktadır.

Uzun süre dar anlamı ile ekonomik terimlerle düşünülen sosyal sermaye, beşeri sermaye kavramı ile değişim yaşamış ve sosyal alanda da kullanılan bir kaynak haline almıştır. Literatürde kavram hakkında çeşitli tanımlamalara rastlamak mümkündür. Sosyal sermayeyi üreten faktörler ya da kurumlar literatürdeki tanımlara uygun şekilde 'toplum merkezli yaklaşımla' 'kurum merkezli yaklaşım' olarak ele alınmaktadır (Uğuz, 2010:15).

Putnam'ın ileri sürdüğü üzere sosyal sermaye, kitle iletişimi, gönüllü kuruluşlar, bireyler, aileler, okullar ve hükümet gibi çok farklı aktörler tarafından üretilen bir sermaye çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır (Stolle 2003:29'den aktaran Uğuz, 2010:17).

Sosyal sermayenin tesisinde devletin üstleneceği rolün gönüllü kuruluşlar, eğitim kurumları, aile için önemli bir aktör olduğu unutulmamalıdır. OECD sosyal sermaye kavramını grup veya gruplar arasında işbirliği sağlayan anlayış değerler ve normlarla birlikte bir sosyal ağlar olarak tanımlamaktadır (National Statistics, 2001:8-9). Tanıma göre sermaye işbirliğini kolaylaştırmaktadır.

Yaygın olarak kullanılan sosyal sermaye kavramının tanımlanmasına bakıldığında toplumda maddi varlık dışındaki kazanımlardır (Uğuz, 2010:19).

Bir ortaklığı niteleyen sosyal sermaye bireyler arasında etkileşim ve iletişimi sağlayan sosyo-ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan toplumdaki ortak değerler, normlar, davranışlar, kurumlar, ilişkiler ve sosyal ağlardan oluşmaktadır (Çetin, 2006). Dünya bankası ise bir toplumdaki sosyal etkileşimin hem nicelik olarak hem de nitelik olarak biçimlendirdiği normlara, ilişkilere ve kurumlara vurgu yapmaktadır. Sosyal sermayenin toplumu bir arada tutan bir tutkal olarak işlev gösterdiğini belirtmektedir (Uğuz, 2010:44).

Sosyal sermaye kavramı, cemaat bağları, gönüllü kuruluşlarda bulunulan üye olma ve örgüt katılımını temsil eden ilişki ve kurum ve kuralların işleyiş biçimlerine ve etkinliğine katkı sağlamak amacıyla kullanılmaktadır (Özügurlu, 2006:190). Bireyin ve toplumun amaçları birleşmekte ve birbirleriyle örtüşmektedir (Hablitt, 2006:47).

Sosyal sermaye insanı hem bir ekonomik birey, hem psikolojisi olan bir kişi hem de bir sosyal varlık olarak incelemektedir. Sosyal bir varlık olan insan dayanışma cömertlik, kardeşlik, ve geleneksel değerlerin önemini ortaya çıkarmaktadır (Kitapçı, 2017:7). Sahip olunan bu değerler böylece toplumda bir uyum ve ahenk yaratmaktadır, yaşamı anlamlı kılmakta ve dayanışmayı sağlamaktadır.

Sosyal sermaye kavramının tanımı eski bir tarihe sahiptir. Sosyolojik perspektif açısından Tocqueville, Durkheim, Weber, Marks, Tönnies kadar uzanırken iktisadi perspektif açısından klasik iktisatçılar Adam Smith, Marshall, Hume ve Hicks'e kadar uzanmaktadır (Şan ve Şimşek, 2011:90-91).

Sosyal sermayenin kavram olarak bilinen ilk kullanan Lyda, Judsen, Hanifan sosyal sermayeyi bireylerin ve ailelerin arasında iyi niyetin oluşması, arkadaşlık ilişkileri, duygu birliği, sempati ilişkileri olarak ifade etmiştir (Kitapçı, 2017:9). The Rural School Community Center adlı makalesinde sosyal sermaye olarak okul hayatındaki uygulamaların aile toplantıları ve ders saatleri sonunda okulun fiziksel durumunun kullanılması ile hem öğrencilerin davranışlarına hem de eğitim ve kalitesini geliştirme noktasında nasıl katkı sağladığını araştırmıştır (Farr, 2004:11-12'den aktaran Aydemir 2011:29).

Alexis de Tocqueville'in Amerika'da Demokasi adlı çalışmasında bahsetmiş olduğu sosyal bağlılık ve kalbin akışkanlıkları olarak belirttiği 'ortak iyilik' betimlemesinin Hanifan'ın görüşlerine katkısı olmuştur (Condeluci, 2008:134'den aktaran Kitapçı, 2017:9).

Tocqueville, 1831'de bu eserinde Amerikan demokrasisi ve ekonomik gücünün temelinde Amerikalıların birbirine bağlanmasına katkı sağlayan bir yapıştırıcı niteliğinde olan gönüllü kuruluşların etkileşiminin belirleyici bir rolü olduğunu savunmaktadır (Field, 2008:7'den aktaran Şan ve Şimşek, 2011:91). Amerika'daki bu sosyal etkileşimin toplumu birbirine bağladığı, ekonomik gücün temelini oluşturduğunu belirtmektedir. Birçok yazar sosyal sermayenin kavramsallaştırılmasının Tocqueville ile başladığını öne sürmektedir (Gerni,2013:6-7).

Hanifan Batı Virginia örneğinde kırsal toplumun okul performansını arttırmaya yönelik sivil katılımların topluluk için bir bütün olarak daha iyi yaşam koşulları sağladığı vurgulanmıştır. Hanifan aynı zamanda sosyal sermayeyi toplum için 'temettü' ve 'yatırım' olarak belirtmiştir (Breuskin, 2012:2'den aktaran Kitapçı, 2017:9).

Hanifan toplumun eğitim kurumu olan okullara desteklerini ve okuldaki performansta ailelerin etkilerinin artırılmasındaki rolü sosyal sermaye kavramı ile açıklamıştır (Woolcock ve Narayan, 2000:5’den aktaran Keleş, 2012:9).

Hanifan sosyal sermayeyi insanların günlük hayatında; sosyal bir ağ oluşturan bireyler ve aileler arasında var olan iyi niyet, arkadaşlık, sempati ve sosyal ilişki olarak tanımlamıştır. Komşusu ile iletişim kuran bir birey sosyal ihtiyaçlarını karşılamakta ve toplumun yaşam standardında da sosyal imkanlar doğurmaktadır böylece sosyal sermaye birikimi sağlanacaktır (Öğüt ve Erbil, 2009:5).

Hanifan’dan sonra ise sosyal sermaye fikri 1960 lı yıllarda Homans ve Jacobs ve ardından 1980 ve 1990 yılları arasında Coleman’ın, 1993 ve 1995 yıllarında Putnam’ın sivil katılım ve kurumsal performans üzerine yaptığı araştırmalar sayesinde kavramın yeniden gündeme gelmesi söz konusu olmuş ve aileler ve gençlerin davranışları, okullaşma, eğitim, topluluk hayatı, demokrasi, ve yönetim, kolektif eylemden kaynaklanan birçok sosyal sorun sosyal sermaye kavramının araştırma alanları olarak günümüze kadar devam etmiştir (Woolcock ve Narayan 2000:229’den aktaran Kitapçı, 2017:10).

Sosyal sermaye kavramının belirleyicileri olarak sosyal ağlar, normlar, değerler, sosyal yapı, bilgi, çeşitlilik, katılım, güven, karşılıklılık, aidiyet hissi gibi unsurlar belirtilmektedir (Kitapçı, 2017:11).

Sosyal sermaye kavramının postmodern dönemde önemli bir kavram haline gelmesinin nedenleri olarak; toplumdaki bozulmalar, bireyselleşmeler, piyasa durumları ile zarara uğramış değerler, toplumsal çözülmenin baş göstermesi, ekonomik açıdan fordizmin iflası, ilişkilerin ve bireyciliğin yaygınlaşması, sosyal davranışların kültürel alanına olan ilginin artması gibi faktörler örnek gösterilebilir (Field, 2008:10-11’den aktaran Şan ve Şimşek, 2011:102).

Aydemir (2011:3) ‘ in de belirttiği gibi sosyal sermaye daha çok topluluk, sivil toplum varlığı, içinde bulunulan sosyal doku, güvenin varlığı gibi insan ilişkilerinin tanımlanmasına yönelik kavramlarla birlikte ele alınmaktadır.

Sosyal sermayenin sosyal politikalara dönüşmesi ile birlikte yoksulluğun azaltılması, ekonomik eşitsizliklerin azaltılması, gönüllülük ve topluluk katılımının artırılması, gençlerin aktif olarak sosyal ve siyasal katılımının artırılması, gönüllülüğün ve topluluk dayanışmasının artırılması, toplumda güvenin artırılması ve refahın sağlanmasında önemli katkılar sağlamaktadır. Sosyal sermayenin vurgusu toplumsal olanın ön plana çıkarılmasıdır. Marks sermayeyi sosyal ilişkilerin merkezi olarak tanımlamış ve sermayenin bir tanım olmasının yanı sıra insanlar ve sınıflar arasında bir ilişki olduğunu vurgulamıştır. Temelde sermaye gerçek bir sosyal ilişkidir (Aydemir 2011:13).

Dünya bankasının tanımına göre sosyal sermaye ekonomik gelişmelerin sağlanmasında kayıp bir halka (missing link) olarak tanımlanmıştır (Grootaert, 1998’den aktaran Aydemir, 2011:22). Grootaert (2002)’ e göre sosyal sermaye insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen ekonomik ve sosyal gelişmeye katkıda bulunan kurumlar, ilişkiler ve değerler olarak tanımlanırken Fowler ise bireyler arasında karşılıklı beklenti ve yükümlülüklerin, sosyal

ağların ortaya çıkarmış olduğu bilgi birikimi ve etkili grup normları olarak tanımlamaktadır (Töremen ve Ersözlü, 2010:30-34).

Sosyal sermaye kullanıldıkça biriktirilen üzerine inşa edilen bir sermaye türüdür. Sosyal sermaye bireylerin kendilerinde olan bir şey değildir, diğer bireylerle kurmuş olduğu sosyal ilişkilerinde yer almaktadır (Adler ve Kwon 2000:94'den aktaran Aydemir 2011:22). Bu nedenle sosyal sermaye toplumsal bağlama sahip olması nedeniyle, yani toplumsal vurgulaması nedeniyle diğer sermaye türlerinde ayrılmaktadır. Toplumsal alan, sosyal etkileşim iletişim ağlarının kurulması ile insanlar arasında bir karşılıklılık esasına dayalı bir ağ kurulmaktadır. Toplumsal ağlar ilişkiler, dayanışma toplumda inşa edilebilen ya da yok edilebilen yapılardır. Sosyal sermayede ise sermaye süreklilik gerektiren ve kullanıldıkça değeri ve etkinliği artan bir yapıya sahiptir. İnsanların tek başına baş edemedikleri sorunların çözümünde kurulan birliktelikler, arkadaş ilişkileri, komşuluk ilişkileri, akrabalık ilişkileri ve birlikte gerçekleştirilen eylemler sosyal sermayenin varlığının bir göstergesidir.

Günümüz bilgi çağında toplumu oluşturan tüm bireyler ve kuruluşlar sosyal sorumludurlar toplumu koruyup kollamakla görevli olarak sorumluluğa dayalı bir düzen vardır.

Sosyal sermaye bir toplum içerisinde var olan veya toplumun bazı bölümlerinde güvenin yaygın olmasından dolayı sahip olunan bir yetidir (Fukuyama, 1998:37'den aktaran ygınTöremen ve Ersözlü 2010:26).

Sosyal sermaye ekonomik anlamdaki sermayenin sosyal karşıtıdır (Lesser, 2000'den aktaran Töremen ve Ersözlü 2010:33).

Sosyal sermaye birey ve gruplar arasındaki işlevselliklerde ve aralarındaki ilişkidir. İnsanların kurdukları bu ilişkilerin olumlu ilerlemesi topluma da yansıyacaktır.

Sosyal sermaye insanların birbirleriyle kurmuş olduğu güven bağı ve bireyler arasındaki işbirliği içerisinde faaliyette bulunmasını sağlayan şebeke topluluklarıdır (Cohen ve Prusak 2011:12'den aktaran Töremen ve Ersözlü 2010:36).

Sosyal sermaye kavramı olumlu anlamı olmasının yanı sıra negatif anlam da içermektedir. Bir çok çalışmada sosyal sermayenin pozitif katkılarından bahsedilmesi ile birlikte negatif yönünün olduğu durumlar da görülmektedir. Bir toplumda değerlerin ve kuralların varlığı sosyal sermayenin oluşumu için yeterli olmayabilir.

Sosyal sermaye tüm toplumlarda var olmakla birlikte, çok farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Bu noktada aileler sosyal sermayenin en önemli kaynaklarıdır. Ancak aile yapısı bir toplumdan diğerine farklılık göstermektedir ve aile bağlarının gücü bağlayıcı sosyal sermayenin oluşmasında önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Fukuyama, 1997'den aktaran Kitapçı, 2017:80). Mikro boyutta sosyal sermayeyi oluşturan aileler, gönüllü kuruluşlar sosyal sermayenin olumlu yönünün ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle devletin yetersiz kaldığı noktalarda sosyal sermaye katkı sağlamaktadır. Ancak sosyal sermayenin iyi yönetilememesi sosyal sermaye olumsuzluklarına yol açmaktadır. Bu nedenle sosyal sermayenin olumlu katkılarının olması için toplumda var olan güven iyi bir şekilde yönetilmelidir. Sosyal sermaye üreticileri arasında dengeleyici bir görev oluşturularak etkileşim sağlanmalıdır aksi halde iyi yönetilemeyen sosyal sermayenin olumsuzluklar doğurması kaçınılmazdır.

Portes (1998)' e göre ağ dışında kalan bireylerin varlığı, ağa katılan üyelerin aşırı talepleri ve bedavacılık sorunları, ağ içinde bireysel sınırlandırmaların olması, normların aşağıya çekilmesi gibi nedenler sosyal sermayenin olumsuz yönlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Portes, 1998:15'den aktaran Kitapçı, 2017:85).

Sosyal sermayenin var olan olumsuz yönleri olarak ekonomik verimliliği arttırmaktan ziyade azaltan davranışları da teşvik edebilmesi, toplumsal kabul ve hareketliliğe engel olması, toplulukları ya da toplumları birleştirmekten çok bölmesi, suçu, eğitimde başarısızlığı ve sağlığa zarar veren davranışları kolaylaştırması gibi unsurlar ifade edilebilir (Gerni, 2013: 88).

Narayan ve Woolcock (2000) sosyal sermayenin bir yandan ekonomik gelişme ve kalkınma açısından değerli bir varlık olarak görülebileceğini söylerken diğer taraftan güçlü bağlar ve sıkı yükümlülük duygusunun yozlaşmaya da neden olabileceğini belirtmektedir. Sosyal sermaye başarısızlığı olarak nitelendirilen sosyal sermayenin olumsuz yönünde bireylerin sosyal sermayeyi kendi çıkarları ve amaçları doğrultusunda kullanması olumsuz boyutuna neden olmaktadır ve suç örgütleri, baskı ve çıkar grupları, nepotizm ve kronizm gibi konular sosyal sermayenin olumsuz boyutunu oluşturmaktadır (Kitapçı, 2017:86).

Aşırı düzeyde sosyal sermaye kimi zaman, sosyal ağ dışında kalanları dışlayıcı veya ağ içi yükümlülükler ve beklentilere bağlı olarak bazı eylem ve seçenekleri sınırlayıcı etkiye sahip olabilir (Erselcan, 2009: 251).

Sosyal sermayenin olumsuz özellikleri Alejandro Portes tarafından “sosyallik iki tarafı keskin bir bıçak” ya da Fukuyama'nın “sosyal sermaye iki yöne sallanan bir mandal” ifadeleriyle de açıklanabilir (Field, 2008: 101,102).

Toplumdaki güç dengesizlikleri, kaynakların etkin dağılımı üzerinde olumsuz etkiler oluşturarak sosyal sermayenin negatif veya “kötü huylu” şekillerinin ortaya çıkmasına neden olabilir (Erselcan, 2009: 253, 254). Birçok ülkede terör, mafya ve çete niteliğinde ekonomik ve siyasi alanda faaliyette bulunan değişik sivil toplum örgütleri bulunmaktadır. Bu şekildeki yapılanmalar, toplumsal çözülme ve ayrışmaya neden olarak negatif sosyal sermaye oluşturmaktadırlar (Gerni, 2013: 90).

İyi sosyal sermaye kolektif eylemi kolaylaştırabilir ve ekonomik kalkınmayı teşvik edebilir. Buna karşın kötü sosyal sermaye işbirliğini ve ekonomik kalkınmayı baltalayabilir. Tüysüz'ün de belirttiği gibi “ağ bağlantılarını kötü amaçlara ulaşmak için kullanan kişiler yüzünden sosyal sermayenin kötü olduğunu iddia etmek, dolandırıcılar yüzünden paranın kötü olduğunu savunmakla aynı şey” olarak kabul edilebilir (Tüysüz, 2011: 11).

Sosyal sermaye birikimi modern liberal demokrasinin vazgeçilmez bir şartı olarak kabul edilirken yetersiz sosyal sermaye toplumlar için istenilmeyen sonuçlara neden olabilir. Çünkü düşük seviyede bir sosyal sermaye aşırı sabit ve tepkisiz bir siyasi sisteme ve yüksek yolsuzluk seviyelerine yol açmaktadır. Burada önemli olan husus sosyal sermaye araştırmacıları ve politika belirleyicilerinin doğru ve gerçekçi analizleri yapmasıdır (Gerni, 2013: 91). Özellikle sosyal sermayenin bilişsel açıdan incelenmesi toplumsal farkındalıklar oluşturarak sosyal sermayenin olumsuz özelliklerinin en aza indirilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle sosyal sermaye açısından güçlü aile, akrabalık ve yakın arkadaşlık bağlarının önemli

olması ve güven ilişkisinin bir temele dayandırılması, ağ bağlantılarının iyi yönetilmesi sosyal sermayenin olumsuz boyutunun engellenmesine katkı sağlayacaktır.

1.1.1.Sosyal Sermayenin İşlevleri

Töremen ve Ersözlü (2010:11)'de belirttiği gibi sosyal sermaye insanların isteklerine kavuşmak için gerekli olan donanımı sağlama ve kendi hareketlerini çevrenin de katkı sağlaması ile karşılıklı güven ilişkilerinin sağlanmasına yardımcı olur. Böylece kişilerin amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan bireyler olmaktan çıkarır ve onların bir grup ya da örgüt halinde hareket etmesine yardımcı olur.

Sosyal sermayenin ekonomik sermaye, beşeri sermaye, psikolojik sermayeden farkına bakıldığında ekonomik sermayede sahip olduklarımız ön planda ve finans, ortaklar, araç gereçler, veriler, önemlidir, beşeri sermayede ise bildiklerimiz ön planda iken deneyim, eğitim, davranışlar, bilgi, fikirler önemlidir, psikolojik sermayede ise ne olduğumuz ön plandadır güvende olma mutlu olma, iyimserlik, sükunet önemli iken sosyal sermayede hissettiklerimiz vurgulanır ve sosyal sermayede iş birliği, ilişki ağı, arkadaşlık önemlidir (F. Lutfans ve diğerleri 2004'den aktaran Töremen ve Ersözlü 2010:20). Ayrıca beşeri sermayede birey önemli iken sosyal sermayede ilişkiler önemlidir. Sermayede bireylerin niteliği ortaya konulurken sosyal sermayede bireylerin birlikte yaratmış olduğu bir nitelik ön planda olmaktadır. Beşeri sermayede ölçüm yapılırken niteliklere bakılırken, sosyal sermayede ise bir gruba aidiyete, ortak işe, ve güvene dayalı ilişkilere bakılmaktadır. Sosyal sermayede sosyal uyum ve bu uyumun sağlanması bu anlamda önem kazanmaktadır. Sosyal sermaye örgütlerde işleyen bir makine olmaktan çıkıp örgütlerin insansız işlevselliğinin olmayacağını gösterilmesi bakımından önemlidir.

Sosyal sermaye tarihsel alışkanlıkların geleneksel veya dini, kültürel mekanizmalar ile oluşturulması ve iletilmesinden dolayı insan sermayelerinden olan diğer sermaye çeşitlerinden farklıdır (Fukuyama, 1998:37'den aktaran Töremen ve Ersözlü 2010:26).

Sosyal sermaye insan ilişkilerine önem vermektedir, zaman içerisinde geliştirilen, insanlar arası ilişkiler insanların birey olarak başaramayacakları ya da üstesinden gelemeyecekleri zorluklarla başarabileceklerini gerçekleştirmek için birlikte çalışabileceklerini ileri sürmektedir (Field, 2006:1'den aktaran Töremen ve Ersözlü 2010:26).

Sosyal sermaye aynı zamanda entelektüel sermayenin paylaşılmasını da sağlar. Sosyal sermaye gruplar arasında anlaşmazlıklar, çatışmalar, stres, depresyon ve verimliliğin azalması gibi olumsuz durumlarda etkileşim halinde olan birey ve gruplarda yüksek uyum elde edip bireysel farklılıklarını en etkili şekilde kullanmalarını sağlamaktadır. Birbirlerine güven içerisinde yer alan gruplarda güçlü sosyal bağlar ve sağlıklı bir yapılanma dolayısı ile de verimlilik ortaya çıkmaktadır. Sevgi, paylaşma, karşılıklı iletişim, birbirini kabul etkileşim halinde olan bireylerin verimliliği açısından önemlidir. Sosyal sermaye güçlü bir sorumluluk duygusu, beklentilerin paylaşılması, güven artırılması, değerler, normlar, tutumları paylaşan bireyler arasında ilişkilerin önemli bir rolü vardır. Sosyal sermaye böylece amacına uygun anlamlı üretim sağlar ve iletişimi güçlendirerek güven arttırmaya yardım eder. Bilgi aktarımı sağlar. Sosyal sermaye insanlara hedeflenen eylemlere ulaşmada koordine imkanı

vermektedir. İnsanlar arasında güven, dayanışma, ortak değerler ve dayanışmanın güçlenmesini sağlamaktadır.

Sosyal sermaye aileleri dayanıklı, sabit ve tahmin edilebilir bağlar ile birbirine bağlayan 'birliktelik hissi' veya örgütsel ya da kurumsal ilişkiler (dini, profesyonel, vatandaşlık ile ilgili) olduğu zaman sağlanır (Smrekar, 2002:1853'den aktaran Töremen ve Ersözlü 2010:37).

Hanifan'ın okulda yapmış olduğu çalışmaya göre okul toplumunu oluşturan aileler arasındaki nitelikli iletişim ve karşılıklı etkileşim okula ve topluma sosyal sermaye zenginleşmesi olarak yansıtacaktır ve böylece toplum daha yaşanılır kılınarak, bireylerdeki yaşam memnuniyeti artacaktır (Woolcock ve Narayan 2000:228'den aktaran Keleş, 2012:10).

Sosyal sermayeyi kurum, ağ ve toplumdaki var olan sosyal norm aracılığıyla toplumda sosyal etkileşim sağlaması ve niteliği ve niceliği şekillendirmesi olarak belirten Dünya Bankası sosyal bağlılığın toplumların sürdürülebilir gelişimleri takip etmesi ve ekonomi alanında refahın sağlanması açısından önemli bir unsur olduğunu kurumsal sosyal sermayenin biriktirelemeyeceğini ve toplumun bir arada olmasında önemli rolünün olduğunu vurgulamaktadır (Word Bank 2002'den aktaran Keleş, 2012:14).

1.1.2.Sosyal Sermaye Kavramının Gelişimi

Sosyal sermayenin tarihsel gelişimi 19 YY'a kadar uzanmaktadır. Lyda Judson Hanifan tarafından 1916 yılında 'kırsal okul aile birliği merkezlerini''nin araştırılması sosyal sermaye başlangıcını oluşturmaktadır (Smith, 2002:16'den aktaran Uğuz,2010:23).

Hanifan, Jacobs ve Loury gibi araştırmacıların ardından sosyal sermaye kavramına olan ilgi 1980 yıllarında Bourdieu, 1988 yıllarında sosyolog olan Coleman 1993 yıllarında siyaset bilimi alanından Putnam'ın çalışmaları ile sosyal bilim alanı, iktisat bilimi alanına yayılarak çok sayıda çalışma alanında incelenmiştir (Durlauf vd. 2004:5'den aktaran Keleş:2012:10).

Sosyal sermaye kavramı Hanifan tarafından okul topluluğu tartışmalarında, samimiyet, sempati, ve sosyal ilişkiler yumağını ifade etmek için, Putnam tarafından politik ve araştırma amaçlı, Bourdieu tarafından sosyal teori bağlamında, Coleman tarafından ise eğitimin sosyal yapısı anlamlarında kullanılmıştır (Töremen ve Ersözlü 2010:31).

Bourdieu ve Coleman eğitim sosyolojisini etkilemişler ve sosyal sermayenin eğitime etkisini araştırmaya başlamışlardır, eğitime dayalı çalışmalarda araştırmayı Bourdieu'dan ziyade Coleman şekillendirmiştir (Field, 2006:64-65).

Tablo 1. Sosyal Sermayenin Yaygınlaşması

1890	Alfred Marshall Sosyal Sermayeyi farklı bir anlamda kullandı.	Grootaert ve Bastelaer(2001)
1916	Bir Batı Virginian okulunda reformcu olan Lydia J. Hannifan; Sosyal Sermayenin çoğu insanın günlük yaşamında maddi varlıklar, kıymetler değerinde olduğundan bahseder; “ Yani birey ve sosyal bir birimi oluşturan aileler arasında iyi niyet, samimiyet, anlayış, ve sosyal ilişki” gibi.	Putnam (1998), Woolcock (1998), Winter (2000b)
1961	Jane Jacob, kentsel planlama çalışması: Ağlar bir şehrin yeri doldurulamaz Sosyal Sermaye’sidir. Sermaye her ne sebepten, her ne zaman kaybolursa onun yok olmasından gelen kazanç, yeni sermaye yavaşça ve uygun bir şekilde birikmedikçe asla geri dönmez.	Woolcock (1998) Winter (2000b)
1970’lerin sonları	Ekonomist Glenn Loury, Sosyal Sermaye ifadesini ırksal gelir eşitsizliğinin neoklasik kuramları üzerine yaptığı eleştirisinde kullanmıştır.	Portes (1998), Winter (2000)
1986	Sosyolog Bourdieu P., Sermayenin biçimlerini ekonomik, kültürel ve sosyal olarak belirtmiştir.	Bourdieu (1986) Winter (2000)
1988	Sosyolog James Coleman, Chicago’da okul katılımı üzerine yaptığı çalışmasında “Sosyal Sermaye” ifadesine gönderme yaptı.	Bourdieu (1986) Winter (2000)
1993	Siyaset bilimcisi Robert Putnam “Making Democracy Work” (Demokrasiyi Çalıştırmak) adlı yapıtında bahsetti.	Pantoja (2000) Winter (2000)
1996	Dünya Bankası, Sosyal Sermaye Girişimi: Sosyal Sermaye kavramı ve ölçümü, Gelişme üzerinde Sosyl Sermaye’nin etkisi. Sosyal Sermaye kuramı ile ekonomik büyüme süreci bağlantısı, Sosyal Sermaye üzerine yirmi ülkenin araştırma projesi.	Gootaert ve Bastelaer (2001), ve ortak araştırmacılar

Kaynak:Pawar, 2006:43;Töremen ve Ersözlü 2010:27

Tabloya bakıldığında sosyal sermayenin 20. YY da literatürde yaygınlaştığı görülmektedir.

Sosyal sermayenin ilk sistematik çağdaş analizi Pierre Bourdieu tarafından yapılmıştır, Bourdieu sosyal sermayeyi karşılıklı tanıma ve kaynaşmanın kurumsallaşmış ilişkisinin az veya çok devam eden ilişki ağının oluşması için bağlanılan aktüel ve potansiyel kaynakların toplamı olarak tanımlamıştır (Portes 1998’den aktaran Töremen ve Ersözlü 2010:27).

1980’li yıllarda James Coleman tarafından liselerde yapılan bir çalışmayla gündeme giren sosyal sermaye teorisi bağlamında Coleman liselerin etkililiğini ortaya koymak amacıyla yapılan çalışma sonucunda Katolik okulların diğer okullara oranla daha etkili olmasını sosyal sermayenin bu okullarda güçlü olmasıyla açıklamıştır. Coleman ve Hoffer 1980 ile 1987 yılları arasında belirli periyotlarla Amerika’da 1015 genel, özel ve Katolik okullarında 28000 öğrenci üzerinden araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda Katolik okullarında okul bırakma oranının diğer okullara oranla daha az olduğunu bulmuşlardır (Coleman, Hoffer ve Kilgore’den:1982’den aktaran Töremen ve Ersözlü 2010:29).

Başka eserlerde de sosyal sermayeden bahsedilmiştir örneğin Putnam Yalnız Başına Bowling oynama kitabında “Çocuk gelişimi çok güçlü bir şekilde Sosyal sermaye tarafından şekilleniyor” diye bahsetmiştir ve sosyal sermayenin başta eğitim ile birlikte pozitif sonuçları olduğunu ileri sürmüştür (Putnam 2000’den aktaran Töremen ve Ersözlü 2010:30).

Corner ise “Okul Reformu Modeli”nde daha çok ebeveyn ve içinde bulunan çevre topluluğunu geliştirmeyi hedefleyen “Okul Geliştirme Programı” nı ele almıştır. Bunun yanı sıra sosyal sermayenin bahsedildiği eserlerden birisi de sosyal hizmete de vurgu yapan “Sosyal Hizmetler ve Okul Politikaları”dır (Adler ve Gardner, 1994’den aktaran Töremen ve Ersözlü 2010:30).

Kültürel ve sosyal sermayenin ilişkilendirildiği bir başka çalışma ise Pierre Bourdieu tarafından yapılan çalışmalardır. İngiliz Sosyolog Bernstein de “Dil, Yapı ve Üretim”, Sınıf ve pedagoji”, “Sembolik Kontrol ve Kimlik” eserlerinde sosyal sermaye teorisine vurgu yapmıştır (Fowler,1999’den aktaran Töremen ve Ersözlü 2010:31).

Tocqueville, sosyal sermaye kavramını kullanmamış olsa da Amerika’da Demokrasi adlı kitabında sosyal sermaye kavramından bahsetmiştir. Bu kitabında Amerikan toplumunda var olan “birlik sanatı”na yer vermiştir, toplumun birçok konuda önemli amaçlarla gönüllü kuruluşlar oluşturularak birlikte olabilme alışkanlığından, Amerikalıların sivil veya siyasi amaçlarla kolayca bir araya gelmelerinden ve Amerikan demokrasisinin ayakta tutulmasında sosyal sermayenin etkisi olduğunu bahsetmektedir (Şan, 2016:116).

Avrupa’da ise daha geleneksel ve alt üst ilişkilerinin bir arada tutulmasında resmi konumun ve sorumlulukların aksine gönüllü kuruluşlarda var olan etkileşim bireyselliğin ön planda olduğu Amerikalılar için bir sosyal yapıstırıcı görevi görmektedir (Field, 2006:7).

Anlam ve düzen ile ilgili Tocqueville’nin çalışmalarından sonra Durkheim toplumsal bağlar, karşılıklı yükümlülükler vurgu yapmış ve bireyler, ortak değerler, normlar ve inanışlar ile ideolojik bütünlük açısından toplumsal bağın sağlanmasında bir özne olduğunu vurgulamıştır bu vurgulanan bağlar daha çok ilişkilerde niteliği temsil etmektedir (Özüğurlu, 2006:193). Durkheim ahlak ve iş bölümüne vurgu yapmıştır, ona göre ahlak ve toplum arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Birey ve topluluk arasındaki ilişkiyi dayanışma üzerinde temellendiren Durkheim’e göre mekanik ve organik dayanışma olmak üzere iki dayanışma vardır, mekanik dayanışmada daha çok benzerlikler üzerinde durulurken iş bölümünün arttığı ve toplumsal farklılaşmanın ortaya çıktığı organik dayanışmada ise iş bölümü ve her bir bireyin ayrı rolleri üzerine odaklanılır (Aydemir, 2011:34).

Sosyal sermayeyi etkileyen önemli bir diğer kişi ise Karl Marx'tır, Marx' a göre sermaye kavramı, sermayenin üretimi el değişiminin teorileştirilmiş halidir üretim araçlarına ve güç eşitsizliğine vurgu yapan Marx aslında sosyal sermaye kavramı ile bağlantılı olan sermaye değiş tokuşunda bir toplumdaki politika ve sosyal yapılarıdaki değişimlere odaklanmaktadır. Simmel ise birey ve grup arası etkileşime ve bu etkileşimde temel olan normlara odaklanmıştır, insanların eylemleri grup içinde sergilenen normlara bakılarak açıklanabilir ve bu normlar diğerleriyle etkileşim halinde olduğunda benimsenir. Ağlar üzerindeki düşünceleri ilerleyen süreçlerde sosyal sermaye üretimi ve bu üretimin sürdürülmesi konusunda tekrar ortaya çıkmıştır (Rea-Holloway, 2008:8'den aktaran Uğuz,2010:22).

Marx Weber de statü gruplarının vazgeçilmez bir ögesi olarak görülen ortak yaşam biçimine olan vurgusunda karizma ve otorite düşüncesinde Protestan Ahlakı tezinde ekonomik ve toplumsal kalkınmada önemli bir unsur olarak manevi motivasyon konusunda sosyal sermayeyi üstü kapalı vurgulamaktadır. Eserlerinde bahsettiği zihniyet, kültür ve eylemlerin motivasyonu gibi kavramlar ilerleyen dönemlerde sosyal sermayenin bir parçası haline gelmiştir (Topçuoğlu, 2003:20).

John Dewey de 1899 yılında kaleme aldığı The School and Society adlı çalışmasında, sosyal sermaye teriminin ilk kullanımını yapmıştır aynı zaman da David Mc Clelland da 1917 ve 1998 yılları arasında kültürel değer ve ekonomik değerler arasında sistemli ve kıyaslamalı çalışmalara öncülük eden sosyal bilimcidir. Bu yazarlar sosyal sermaye teriminin kullanılmadığı ancak sosyal sermayenin kavramsallaştırılmasında büyük önemi olan yazarlardır (Gerni, 2013:7).

Bireycilik ve toplumun modernleşmesine karşı olarak toplum gücünün savunulmasında Tonnie (1887), Durkheim(1893), Simmel(1905), Weber(1946) düşünürler öncülük etmiştir, bu yazarlar sanayileşmenin ve kentleşmenin geri dönüşü olmayan bir şekilde sosyal ilişkileri olumsuz dönüştürdüğü ve geleneksel bağları koparttığı, toplumda kimlik kaybı ve dışlanmışlık duygusu, yabancılaşmanın arttığının kademeli olarak arttığını kültürün ekonomik kalkınmadaki rolüne vurgu yapmışlardır (Gerni,2013:5).

Gerni (2013:4) 'e göre ise sosyal sermaye üç dönem olarak ele alınmaktadır:

Bunlardan birinci dönem kavramın (sosyal sermaye terimi kullanılmadan) fikir olarak ortaya çıktığı ve tartışıldığı dönem, ikinci olarak sosyal sermaye teriminin kullanılmaya başladığı 20. YY başları (1916, L. J. Hanifan ve sonrası dönem), üçüncü dönem ise Putnam başta Bourdieu, Coleman'ın önemli katkıları sosyal sermayenin siyasi ve ekonomik tartışmalarının gündeme oturduğu ve dikkatlerin üzerine çekildiği dönemdir.

Kavramın Hanifan tarafından kullanılmasının ardından kentsel topluluk üzerine yapılan çalışmada Kanadalı Sosyolog Seely, Sim ve Loosely tarafından, sosyal etkileşim teorisi için Homans tarafından kent yaşamı ve komşuluk konusunu irdeleyen Jacops tarafından gelir dağılımını inceleyen Loury tarafından kavram tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Bu yazarlar sosyal ağların değerli olduğunu ve bunları korumanın önemini vurgulamışlardır (Gerni,2013:8).

Sosyal sermaye üçüncü dönemde popülerite kazanmış ekonomik ve siyasi tartışmaların gündemine oturmuştur, bu dönemde hakim yaklaşımlar olarak kabul edilen Pierre Bourdieu,

James Coleman , Robert D. Putnam'dır. Kavrama sosyal bilimler alanında dikkat çekilmesini sağlayan yazar ise Making Democracy Work. Civic Traditions in Italy adlı çalışması ile Robert D. Putnam'dır (Putnam 1993'den aktaran Gerni,2013:8).

Putnam bu eserinde gönüllü kuruluşlar olan dernekler, birlikler, kilise ve yerel topluluklara üyelik ve sosyal sermaye arasında bağlantı kurmaktadır ve ekonomik gelişmişliğin sağlanması ve demokrasinin işlerlik kazanmasında toplumsal dinamiklere atıfta bulunmaktadır (Aydemir, 2011:31).

Bourdieu ise 1972 yılında kavramı Outline Of A Theory of Practice adlı çalışmasında kullanmıştır, James Coleman, Barry Wellman ve Scot Wortley gibi sosyologlar Glen Loury'nin yaygınlaştırdığı tanımı benimsemişlerdir, 1990 dan sonra ise Dünya Bankasının araştırma programı, Robert Putnam'ın Bowling Alone ve Robert Putnam ile Lewis Feldstein'in Better Together adlı eserlerde yer alarak bir çok çalışmada konu olmuştur (Gerni, 2013:9).

Francis Fukuyama da 'Güven' adlı eseriyle sosyal sermayenin önemli unsuru olan sosyal ilişkiler ağı içerisindeki güvene vurgu yapmıştır (Öğüt Erbil 2009:6). Bu nedenle Fukuyama da sosyal sermaye kavramında önde gelen isimlerdendir, 1990'lardan itibaren sosyal sermaye kavramının kullanımında artış olduğu bu çerçevede ortaya konulan eserlerden de anlaşılmaktadır (Vermaak, 2006:19'den aktaran Ekinci, 2010:15-16).

Sosyal sermaye kavramı 1981'den önce birçok dergi ve makalede anahtar kelime olarak 20 kez, 1991-1995 yıllarında 109, 1996 Mart ile 1999 arasında 1003 gibi bir sayıya yükselmiştir (Field, 2006:5). Böylece sosyal sermaye kavramının ifade ettiği anlam toplumsal açıdan sahip olduğu önem ile bağdaştırılabilir.

1.1.3. Pierre Bourdeu'ya Göre Sosyal Sermaye

Bourdeu sosyal sermayeyi kişinin toplum içinde bir konuma ulaşmasında ve bu konuma ulaşırken hangi kaynaklardan yararlandığını belirlemek için sosyal sermayeyi araştırmışlardır. Sosyal sermayeyi bireyin veya bir grubun ilişkiler ağına, kurumsallaşmış karşılıklı tanım ve tanınma sayesinde elde ettiği gerçek veya potansiyel kaynakların toplamı olduğunu ifade etmiştir (Şan,2007:74). Bourdeu toplumu anlamının yolunu toplumdaki sermayeyi anlamakla geçkeleceğini belirtmiştir. Bourdeu'ya göre üç farklı tür sermaye vardır: Ekonomik, Kültürel ve Sosyal sermaye. Bunlardan sosyal sermayeyi bireylerin harekete geçirebildikleri etkin bağlantı ağları miktarı olarak tanımlamaktadır (Siisiainen, 2000:11'den aktaran Altay, 2007:345).

Bourdieu sosyal sermayeyi bir bireyin ya da bir grubun, kalıcı ilişkiler ağına, az çok kurumlaşmış tanıma ve tanımlamalara sahip olarak elde etmiş olduğu kaynakların toplamı olarak tanımlamaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003:108'den aktaran Uğuz, 2010:28-29).

Bourdieu sosyal sermayeyi gerek durumlarda destek sağlayan toplumsal bir ilişki sermayesi olduğunu gerekli durumlarda faydalı destek sağlayan toplumsal ilişki sermayesi olduğunu herhangi biri toplumsal açıdan önemli konumlara, örneğin siyasi bir kariyer gibi aynı zamanda para değeri de olan konumda olan alıcılarının ilgisini çekmek istediğinde çoğu zaman vazgeçilmez saygınlık ve onur sermayesi olarak ifade etmektedir (Field, 2006:20).

Bourdieu'nun tanımına göre sosyal ilişkiler bireylere sahip oldukları ağlar ile farklı kaynaklara erişme imkanı sağlamakla birlikte ilişkilerin sayısı ve ilişkilerin niteliği kişinin ulaşabileceği kaynakları etkilemektedir (Portes, 1998:3 ve Cohen, 2005:2 ve diğerleri; Uğuz, 2010:29) Böylece sosyal sermayenin miktarı bireyin harekete geçirebildiği ağların büyüklüğüne ve bireylerin sahip olduğu ekonomik, kültürel, sosyal sermaye çeşidine ve miktarına bağlı olarak belirlenmektedir (Carpiano, 2004:39;Dika, 2003:13'den aktaran Uğuz, 2010:29). Başka bir deyişle sosyal sermaye toplumsal yükümlülüklerden ve bir gruptaki üyeler arasındaki bağlantılardan oluşmaktadır (Breuskin, 2012:2'den aktaran Kitapçı, 2017:16).

Bourdieu sosyal dünyanın anlaşılabilmesi için sosyal sermayenin sadece ekonomik olarak kabul edilebilir biçimiyle değil bütün biçimlerin etkisi ile değerlendirilmesi gerektiğini ve bağların yoğunluğu ve dayanıklılığının önemli olduğunu vurgulamıştır. Uzun süreli iletişim ağının var olmasından dolayı gerçek ve potansiyel kaynakların tümünü ifade etmektedir (Field, 2008:20-23).

Bourdeu ekonomik sermayede temel ayrımı mali başarı ya da başarısızlık, ana belirleyici para, hiyerarşi derecesini güç, gösterge olarak ekonomik statü olarak, kültürel sermayede temel ayrımı tanınmışlık ya da sıradanlık, ana belirleyiciyi prestij, hiyerarşi derecesini güçlü, göstergeyi statü ve eğitim olarak belirlerken sosyal sermayenin temel ayrımını üye olma ya da olmama, ana belirleyici olarak sosyal ilişkiler ve bağlantılar, hiyerarşi derecesi olarak zayıf, gösterge olarak üyelikleri belirlemiştir (Anheir vd. 1995:876'den aktaran Uğuz, 2010:28).

Marksist sosyolojiden etkilenen Bourdieu ekonomik sermayenin kültürel ve sosyal sermaye ile ilişkisi üzerine çalışmıştır ve Bourdieu'ya göre hem kültürel ve sosyal sermaye emek üretimini belirten unsurlar olarak incelenmelidir (Field,2006:21). Bourdieu sosyal sermaye ile kapitalist toplumlarda bireylerin kendi ekonomik durumlarının iyileştirmek için nasıl kullanıldığını anlamak için ilgilenmiştir (Winter,2000:2; Uğuz, 2010:30). Bourdieu'ya göre bireyler çıkar ve pozisyonlarını korumak için sosyal sermayeyi kaynak olarak görmektedir (Ihlen, 2005:492'den aktaran Uğuz, 2010:30).

Bourdieu sosyal bağlantıların yatırım stratejisi görevinin olduğunu ve sosyal sermayenin kapitalist kesimlerde sadece elit kesime ait olan ve onların kendi konumlarını korumak için oluşturulmuş bir sermaye türü olduğunu belirtmektedir (Field, 2006:23;Uğuz, 2010:30). Ağlar ve ilişkiler tarafından oluşturulan sosyal sermaye Bourdieu'ya göre ekonomi sermayeden bağımsız olarak düşünülemez (DeFlippis, 2001:783'den aktaran Uğuz, 2010:30).

Bourdieu'ya göre insanlar sosyal yapı içerisinde kendi konumlarını korumak için sürekli rekabet halinde bulunmaktadır, bu rekabette sosyal sermaye belirleyici bir role üstlenmektedir ve sosyal sermaye açısından güçlü olan birey ve yapılar avantajlı bir durumdadır, bu avantajı sağlamanın yolu da sahip olunan sosyal ağların varlığıdır. Bu ağlar karşılıklı ilişkilerde güç ve ilişkilerin devamlılığını sağlamaktadır. Bourdieu farklı sosyal sınıflara mensup çocukların eğitim performansını incelemiş ve aralarındaki dengesizliklerde sosyal sermaye farklılıklarının temel neden olduğunu belirtmiş, kültürel sermayenin oluşturulmasında sosyal sermayenin rolü üzerinde durmuştur (Bourdieu, 1986:244-246'den aktaran Ekinci, 2010:22).

Bourdieu'ya göre sosyal sermaye bireylerin fiili ya da potansiyel kaynakların toplamını, sosyal ağlar ve organizasyonlara üyelikleri aracılığıyla söz konusu kaynakları harekete geçirebilme becerilerini oluşturmaktadır (Mcclenaghan, 2000:568'den aktaran Ekinci, 2010:22).

Bourdieu sosyal bağlantıların yoğunluk ve dayanıklılığı hakkında dikkat çekmeye çalışmıştır, sosyal sermayeyi sürekli devam eden iletişim ağlarına sahip kaynakların tümü olarak tanımlamıştır (Field, 2006:22).

Sosyal sermaye yaklaşımını Bourdieu'ya göre sosyal ilişkilerde yer alan aktörler olan birey, grup, örgütsel yapıların amaca ulaşmada göstermiş oldukları çaba ve bu çaba sonucunda diğer aktörlerle kurulan ilişkilerin algılanışı belirlemektedir (Siisiainen, 2000:9'den aktaran Ekinci, 2010 :22).

Sınıfsal eşitsizliklere vurgu yapan Bourdieu'nun sosyal sermaye yaklaşımı ayrıcalıklı grubun bir serveti olduğunu, üstünlüklerinin devamlılığını sağlamak için bir araç işlevi gördüğünü, sosyal güçler arasındaki eşitsizlikleri yeniden düzenlediğini savunmaktadır. Bourdieu'nun bu düşüncesi sosyal güçlerden ayrıcalıklı grup dışındakilerin yararlanabileceğine ihtimal vermemektedir (Field, 2006:27 Carpiano, 2004:39'den aktaran Uğuz, 2010:30). Kurumsallaşmış sosyal sermayenin savunucularına izin verilmiş kişilerin suistimal etme olasılığının olduğunu ve bu suistimalcilerin ekonomik sermayedeki dolandırıcılarla aynı konumda olduğunu ifade etmektedir. Bourdieu bir etkileşim ağı olarak tanımladığı sosyal sermayenin elitleri/zenginleri daha ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanda üst konumlara taşıdığını belirtmektedir. Bu ilişkilerin kötüye kullanımı bireysel tutum ve davranışlara bağlıdır (Uğuz, 2010:31).

Bourdieu'ya göre sosyal sermaye bir aktörün kendi payına düşen sermayesinin diğer kişilerle ilişkileri kalıcı bağlara dönüştürmede etkisi bulunmaktadır (Ongan, 2013:221). Sosyal sermaye kurumsallaşmış ve ekonomik sermayeye dönüştürülen toplumsal yükümlülüklerin yani sosyal etkileşimlerin tümünü ifade etmektedir (Bourdieu, 2003:108'den aktaran Aydemir, 2011:48).

Bourdieu'nun sosyal sermaye tanımlamalarına bakıldığında kolektif olarak insanların sahip olduğu bir kavram olması nedeniyle sosyal sermayenin toplumun mülkiyetinde ve tamamının toplum tarafından üretildiği düşüncesi hakim olduğu görülmektedir. Belirli kişinin sahip olduğu sosyal sermayenin etkin bir şekilde kullanılmasının ağların büyüklüğüne bağlı olması sosyal sermayenin tek başına üretilemeyeceğini ve diğer insanlarla etkileşimlerden ortaya çıkan bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır (Breuskin, 2012:2'den aktaran Kitapçı, 2017:16).

Bourdieu sosyal sermayenin bireye ve aileye ait bir değer olması yönündeki tespitini paylaşarak sosyal sermayenin topluma sağlamış olduğu olanaklar üzerinde durmuştur (Field, 2006:56,57) Ayrıca sosyal sermaye baskın ve avantajlı sosyal sınıfların konumlarını sürdürebilmelerine imkan veren bir unsur olarak görmüştür. Bourdieu bireysel düzeyde sosyal sermayenin topluma yansımaları ve bireye getirileri üzerinde durmuştur (Dika ve Singh, 2002:33-34'den aktaran Ekinci, 2010:34-35). Sosyal olanı açıklamak için oyun metaforunu kullanan Bourdieu sosyal hayatı ödüllerin çok fazla olmasının dışında bir oyuna

benzetmektedir ve sosyal hayatın sadece mücadele hayatı olmadığını devamlı doğaçlamayı gerek kıldığını ifade etmiştir (Calhoun, 2007:78'den aktaran Aydemir, 2011:47). Bu bağlamda sosyal sermayenin belirlenmesinde sahip olunan potansiyel ya da mevcut ilişki ağlarının niteliği önem kazanmaktadır.

1.1.4. James Coleman'a Göre Sosyal Sermaye

Kavramı ilk kullanan Pierre Bourdieu olmasına rağmen gelişiminin Coleman ile sağlandığı söylenebilir (Vermaak, 2006:19'den aktaran Keleş, 2012:20). Coleman sermaye kavramını açık bir şekilde tanımlamamakla birlikte sosyal sermayeyi insanlar arasındaki ilişkiler değiştirilerek yaratılan sermaye biçimi olarak tanımlamaktadır (Uğuz, 2010:32).

Coleman sosyal sermayenin tek olmadığını, ortak özellikleri olan farklı varlıkların çeşitlendirilmesi olduğunu bunların hepsinin bir toplumda sosyal yapı içerisinde bulunan tüm bireylerin hareketlerini kolaylaştırdığını belirtmektedir (Coleman,1994:302'den aktaran Uğuz, 2010:32).

Coleman ilişkilerde saklı bulunan yükümlülükler, beklentiler, bilgiler, belirli davranışların cesaretlendirilmesini ya da sınırlandırılmasını sağlayan normlara ve yaptırımlara vurgu yapmaktadır (Winter,2000:3'den aktaran Uğuz, 2010:33).

Coleman'a göre sosyal sermayenin üç farklı formu oluşmaktadır: (Coleman,1994:302'den aktaran Uğuz, 2010:33).

- Sorumluluklar ve beklentilerin güvenilir olması,
- Sosyal yapı içerisinde bilgi kanallarının olması,
- Bireylerin kamu yararına faaliyetlerini sağlamak için düzenleyici normlar ve yaptırımların olması

Bireyler sosyal eylemlerine, normlar, bilgi araçları, sorumluluklar ve kişilerin beklentileri çerçevesinde yönlendirmektedirler. Coleman Bourdieu'nun tersine rekabet yerine iş birliğini vurgulamıştır. Mükîyeti ve kazancı bireylere ait olan beşeri ve fiziksel sermayeden farklı ve sadece onların faydalanabileceği değil tüm parçalar tarafından kullanılacak bir kamusal mal olduğunu vurgulamaktadır (Uğuz, 2010:34). Coleman insanların birbirlerine güvendikleri ortamlarda ve bu güvenin karşılıklı yükümlülüklerin yerine getirilmesinde kabul sağlayan bir unsur haline aldığı durumlarda sosyal sermaye düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir ve yaklaşımında sosyal sermaye bireyler arasındaki ilişkiden oluşmaktadır bu nedenle aile veya hane halkı içerisindeki sosyal sermaye işlevine odaklanmaktadır (Ekinci,2010:27). Bourdieu'nun bakış açısından farklı olarak Coleman sosyal sermayenin sadece üst tabakanın değil aynı zamanda toplumun alt kesimlerine, yoksullara da fayda sağlayacağını vurgulamıştır. Sosyal sermayenin yalnızca ayrıcalıkların bir aracı değil aynı zamanda dezavantajlı sosyal grupların da faydalanabileceği kamusal bir anlayışını savunmaktadır ve kamusal bir mal olarak tanımladığı sosyal sermayede aktörlerin hesaplı bir yatırım yapması ile değil diğer hedeflerle uğraşırken beklenmeyen bir sonuç olarak ortaya çıktığını belirtmiştir (Field, 2006:28-40). Coleman sosyal sermaye termini öğrencilerin başarı düzeylerini ölçme çalışmalarında ele almıştır. Lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin başarı, okuldan ayrılma nedenlerini sosyal sermaye, beşeri sermaye, finansal sermaye bileşenlerine

ayrarak incelemiştir. Burada sosyal sermaye aile içindeki yakın ilişki ile birlikte aile ve okul ilişkilerini de kapsamaktadır. Araştırma sonucunda Coleman sosyal uyum ile ifade ettiği sosyal sermayenin çocukların okuldan ayrılmada etkili olduğunu gözlemlemiştir. Sosyal sermayenin yalnızca elit kesim değil, toplumun alt kesimlerinde de eğitimde başarı düzeyini etkileyen bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır (Tüysüz, 2011:11-12). Çalışmalarındaki tespitler aile üyelerinin tarımsal toplumdaki sanayi ve şehir toplumlarında dönüşmesi sırasında yaşadığı kayıplardan dolayı çocuk yetiştirilmesinde sosyal sermayenin üretilemediğini vurgulamıştır. Bu çocuk yetiştirilmede ifade edilen şey çocuklar ve yetişkinler arasında geliştirilen normlar, sosyal ağlar ve ilişkilerin durumudur (Aydemir, 2011:55).

Beklenmeyen bir sonuç olarak beliren ve kamusal olarak dezavantajlı gruplara kaynak olan sosyal sermaye Coleman'a göre yenilenmediği sürece kaybolacaktır ve sürdürülmezse sosyal ilişkileri sona erdirecektir, sorumluluklar ve beklentiler yavaş yavaş yok olacak ve normlarda düzenli iletişim ağının olmaması nedeniyle varlığını devam ettiremeyecektir (Ester, 2006:6'den aktaran Uğuz, 2010:34). Coleman böylece sosyal sermayenin üst tabakaya özgü olmadığını toplumun daha alt kesimlerin de yararlanabileceği bir kamusal mala vurgu yapmaktadır. Coleman sosyal sermayeyi kişilerarası ağların birleşimi olarak belirtmektedir. (Dasgupta, 2005:17-18'den aktaran Kitapçı, 2017:16). Böylece sosyal sermaye diğer sermaye türlerinden farklı olarak aynı sosyal yapı içerisinde bulunan tüm insanlara fayda sağlaması beklenmektedir.

Coleman sosyal sermaye kavramını insanlar arasındaki ilişki içerisindeki sosyal-yapısal kaynaklar üzerinde durmuştur (Glover ve Hemingway, 2005:390'den aktaran Öğüt, Erbil, 2009:14).

Coleman mikro iktisadın makro iktisatla ilişkisi ve bireyin toplumla ilişkisi nasıl kurulabilir gibi yaklaşımları araştıran toplumsal mübadele kuramını sosyal sermaye kavramına dönüştürmüştür ve ona göre sosyal sermaye iktisadın bir uzantısıdır, kamu mallarıyla ve kamusal kötülle nasıl başa çıkacağını ele almaktadır (Fine, 2011:133; Kitapçı, 2017:17). Ağlara vurgu yapan Coleman insanlar arasındaki patolojilerin tamamının parçalanmışlıklardan kaynaklandığı düşüncesiyle sosyal ağların kurulması ve geliştirilmesi ile ilgili görüşler ileri sürmüştür (Portes, 2000:2'den aktaran Öğüt, Erbil, 2009:14).

Coleman sosyal sermayeyi aynı zamanda aile ilişkilerinde ve sosyal organizasyonda bulunan ve bir çocuğun ya da genç kişinin bilişsel ya da toplumsal gelişimi için faydalı olan kaynakların bir kümesidir şeklinde de ifade etmektedir (Chou, 2006:893; Kitapçı, 2017:17). Ayrıca Coleman dini kurumlara da vurgu yaparak dini kurumların nesilleri kesiştiren, yetişkin bireyler ve toplulukların sosyal sermayesinin genç ve çocuk için de geçerli olan ulaşılabilir sosyal sermaye çeşidi olarak görmektedir (Field, 2008:33,37). Özellikle dezavantajlı kesimlerde sosyal sermayenin güçlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir (Coleman,1988:10'den aktaran Ekinci, 2010:26).

Coleman sosyal sermayeyi bireyler arasındaki karşılıklı güvene dayalı yükümlülükler ve beklentiler rejimi olarak tanımlamaktadır. Aile bağları ve diğer sosyal örgütler bir tür sigorta işlevi görmektedir. Sosyal sermayeyi bilgi akışını sağlamak için bir yol, normlar ve etkin yaptırımların bir kaynağı olduğunu ifade etmektedir. Böylece sosyal sermaye bireylerin kendi eylemleri üzerindeki bilgi birikimi yolu ile aktörler arasındaki güveni arttırırken bir taraftan

da eylemleri düzenleyerek ve ihlali caydırarak bireyler arasında güvence sağlamaktadır (Breuskin, 2012:2,3'den aktaran Kitapçı, 2017:18).

Sosyal sermaye aktörler içinde ve arasındaki ilişkilerin yapısına bağlıdır. Bu yapı sermayenin temelini oluşturmakla birlikte bireysel aktörlerin faaliyetlerini de kolaylaştırır. Sermaye doğası itibari ile toplumsaldır ve çoğu şekli grup üyelerinin ortak eylemleri ile gelişmektedir. Coleman sosyal ağları kollektif sermayenin geliştirilip korunacağı bir araç olarak görmektedir (Gerni, 2013:13). Sosyal sermayeyi biriktirebilen, depolanabilen, karşılıklı ilgilerin ve amaçların gerçekleştirilmesi için bireyleri bir topluluk olarak harekete geçirebilen bir kaynak olarak belirtmektedir (Winter, 2000:2,3 ve diğerleri; Ekinci, 2010:25). Aynı zamanda sosyal sermayenin insan sermayesi üretebileceğini ve insanların bu sermayeyi üretirken birbirlerinden de bir şeyler öğrendiğini ifade etmektedir (Greve ve diğ. , 2006:6'den aktaran Ögüt, Erbil, 2009:14) Sosyal sermayeyi oluşturan tüm bu unsurların güçlü oluşu bireylerin arasındaki ilişkilerden beslenen bir toplumsal nitelik kazanarak işbirliği ile bireylerin bir arada yaşamasını kolaylaştırmaktadır.

Coleman bir zenginlik kaynağı ve önemli işlevselliğe sahip kurumlar olarak oluşturulmuş yapay kurumlardan ziyade kendi tanımı ile 'ezeli' sosyal kurumların en iyi örneği olarak aileye ayrıcalıklı bir yer vermiştir ve sosyal sermayenin en işlevsel olduğu ve diğer kurumsal yapılara da desteğinin mümkün olduğu genel olarak akrabalık ve özel anlamda aile toplumun kilit taşı temsil etmektedir (Field, 2006:37). Böylelikle sosyal ağlar, din, normlar, güven, komşuluk, hemşehrilik ilişkileri, aile ve akrabalık ilişkileri bir sosyal sermaye kaynağına dönüşmektedir.

Coleman'ın ifadesi ile sosyal sermaye toplumsal eşitsizliklerin yok edilmesine önemli bir katkı sağlamaktadır ve toplumda dezavantajlı gurupların bireysel olarak elde edemedikleri fırsatlardan yararlanma olanakları sunmaktadır. Coleman'a göre sosyal sermaye böylelikle inşa edilebilir bir kaynaklar bütünüdür (Aydemir, 2011:53). Bazı başarılar da sosyal sermaye olmadan elde edilemez. Aile arkadaşlar ve komşular işyerlerinin personel alımını, ücretsiz bakım programlarını ve hangi kurumların en iyi iş bulma hizmeti sağladığını öğrenmede destek olurlar (Johnson vd., 2011'den aktaran Keleş, 2012:21). Coleman için sosyal sermaye iki boyuttadır ilk olarak aile merkezli ikinci olarak ise sosyal ilişkiler merkezlidir ve geleneksel toplumlarda sosyal ilişki ve sosyal kontrol mekanizmalarının yavaş yavaş yeni biçimlerde ve kurumlara devredilmiş halde ortaya çıkarılmasını sosyal sermaye alanında değişimin önemli unsuru olarak belirtmektedir (Aydemir, 2011:54). Sosyal ilişkilerin zamanla değişerek dönüşüm geçirmesi farklı bakımlardan aile, ticari ilişkiler, komşuluk ilişkileri, eğitim ilişkileri, gibi geniş ölçekte sosyal kurumlarda ve örgütsel ilişkilerde görünür olmuştur. Coleman bunun sosyal ilişkilerin erozyonu olduğunu ifade etmekte ve kopuşun aile ve yakın çevre sosyal ilişkilerde olduğu gibi sosyal kontrol mekanizmalarda da aynı düzeyde etkiler bıraktığını vurgulamaktadır (Coleman,1993:9'den aktaran Aydemir, 2011:54). Dolayısıyla sosyal ilişkilerin işlevselliği doğrultusunda kullanışlı kaynakların üretilmesi ile mümkün olacaktır.

1.1.5. Robert Putnam'a Göre Sosyal Sermaye

Coleman'ın sermaye tanımından izler taşıyan Putnam'ın sosyal sermaye tanımında Coleman ve Bourdieu'dan farklı olarak daha geniş bir toplumsal ölçek kullandığı görülmektedir (Burt,

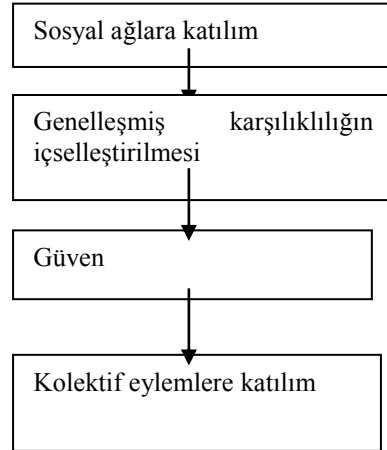
2001:203 ve diğerleri'den aktaran Uğuz, 2010:35). Putnam sosyal sermayenin bölgesel ve ulusal düzeyde ekonomik kalkınmayı ve kurumları nasıl etkilediğinin yanı sıra geniş ölçekli konularla ilgilenmektedir (Winter, 2000:3'den aktaran Uğuz, 2010:35).

Putnam'a göre bireyler sosyal sermayeye sahip değildir, ona göre sosyal sermaye topluluklar ya da ulusların sahip olduğu veya olmadığı bir şeydir ve sosyal sermaye stokuna topluluklar sahiptir (Lee vd. 2005:270'den aktaran Uğuz: 2010:35). Böylece Coleman kavramı sentezini yapmakta ve sosyolojik, psikolojik, siyasal olarak sosyal sermaye ile ilişkilendirmektedir. Kavramı bireylerin arasında işbirliğini kolaylaştırdığı güven, norm ve ağlar gibi bağlantılar üzerinden tanımlamaktadır. Putnam'a göre sosyal sermaye;

Ortak hedefleri oluşturmak amacıyla işbirliği etkin şekilde ortak hareket edilmesini sağlayan güven, sosyal normlar, ve ağlar gibi sosyal örgütlenmelerden meydana gelmektedir (Altan, 2007:224). Onun sosyal sermaye ve sivil toplum arasında kurduğu bağlantıların kökeni Alexis Tocqueville'nin sivil toplum ve demokrasi ile ilgili fikirlerine dayanmaktadır (DeFlippis, 2001:786'den aktaran Uğuz, 2010:38). Sosyal sermaye ona göre 'vatandaşlık bilinci' yani 'sivil erdem' ile yakından ilişkilidir, sivil kuruluşların sayısı ve bu kuruluşlara katılım oranı bir toplumdaki sosyal sermaye zenginliğini göstermektedir (Gerni, 2013:13).

Putnam diğer teorisyenlerin sosyal ilişkiler ve yapılarda saklı olan kaynaklar yerine kolektif eylemleri kolaylaştıran sosyal ağlara nasıl katılması gerektiği konusuna odaklanmaktadır. Ona göre sosyal ağlar bireylerin kişisel çıkarlarına ulaşabilmelerini sağlayan kaynaklar oluşturmaktadır, kişisel eylem ve amaçlardan ziyade kolektif eylemler önemlidir bu işbirliğini olası kılmaktadır. Ayrıca karşılıklılık önemlidir ve bireyler ağlarda bir araya gelerek etkileşime girmektedirler (Tollini, 2005:4-11'den aktaran Uğuz, 2010:36).

Şekil 1: R.D.Putnam 'ın Sosyal Sermaye Teorisinin Grafıksel Bir Özeti

Kaynak : Tollini,2005:9;Uğuz, 2010:37.

Putnam'a göre sosyal ilişkilerin işleyişinde genelleştirilmiş karşılıklılık en önemli kuraldır ve güven sosyal yaşamın işleyişini kolaylaştırmaktadır (Ester, 2006:7'den aktaran Uğuz, 2010:37).

Putnam sosyal sermaye türünü ikiye ayırmaktadır; Bağlayıcı sosyal sermaye ve köprü oluşturan sosyal sermaye şeklinde (Putnam, 2000:22'den aktaran Keleş, 2012:25).

Bağlayıcı olan sosyal sermaye dayanışma oluşturmada etkili olup, sosyal ekonomik ve kültürel kaynaklara erişim sağlamada kişileri birbirine bağlamakta, manevi destek sağlamada, işe bırakma , çocuk bakma ve gerektiği zamanlarda insanların birbirlerine borç verme yoluyla insanların günlük hayattaki beklentilerini karşılama ve stres ile başa çıkmalarına yardımcı olmaktadır (Dominguez ve Watkins, 2003'den aktaran Keleş, 2012:25).

Putnam'a göre sosyal sermaye stokları kendi kendini pekiştirici bir niteliğe sahiptirler ve birikerek çoğalmaktadırlar. Ona göre politik katılım ve ilginin indirgenmesi , güvenin yok olması, aile yapısının değişmesi, göçlerle sosyal hareketliliğin azaltılması televizyon izleme oranlarında dikkate değer artışların yaşanması gibi durumlarda da azalma eğilimi içerisinde olacaktır (Roberts, 2004:475'den aktaran Uğuz, 2010:38).

Putnam'a göre toplumsal katılım çok önemlidir. Toplumsal katılım ile sosyal sermaye doğru orantılıdır. Toplumsal katılım ne kadar çok olursa sosyal sermaye de o kadar çok olacaktır (Şan, 2007:75).

Putnam sosyal sermayenin hem pozitif hem de negatif sonuçlar üretebileceğini savunmaktadır. Sonuçların negatif ya da pozitif olması ağların niteliğine bağlıdır (Putnam, 2008:2'den aktaran Uğuz, 2010:36).

Putnam sosyal sermayeyi iletişim ve normlar olarak iki şekilde ele almıştır "bağlayıcı" ve "köprü" oluşturan sosyal sermaye olarak. Bağlayıcı sosyal sermaye buna göre seçkin nüfusu desteklemek ve homojenliği sağlamak eğiliminde iken, köprü oluşturan sermaye farklı sosyal tabakalardan insanları bir araya getirmeyi sağlamaktadır (Field, 2006:45).

Woolcock'un 'dayanışmacı' ve 'aracı' sosyal sermaye kavramsallaştırmasından hareket eden Putnam'a göre aracı sosyal sermaye, insanların bir araya geldikleri homojen olmayan sosyal ağlara atıf yaparken, dayanışmacı sosyal sermaye benzer insanların bir araya geldikleri türdeş ağlara atıf yapmaktadır. Türdeş olmayan birliktelikler kişiler arası güveni arttırarak ve toplumsal bağları kuvvetlendirerek sosyal sermayenin inşasında büyük önem taşımaktadır (Norris, 2003:3-4'den aktaran Uğuz, 2010:39). İnsanların kendi yakın çevreleri ile daha geniş toplumsal bağlantı kurması ve bu sayede daha fazla bilgi ve çeşitli kaynak sağlayarak gelişimine yardımcı olmaktadır (Briggs, 1998'den aktaran Keleş, 2012:26). Aracı sosyal sermaye benzer bölgelerdeki insanları bir araya getirirken, köprü oluşturan sosyal sermaye farklı tür insanlara ve böylece farklı tür bilgi ve kaynaklara erişim sağlamaktadır (Johnson vd. 2011'den aktaran Keleş, 2012:26) . Putnam böylece sosyal ilişkilerin hangi bağlamlarda güçlü bağlar oluşturabileceği ve güven düzeyinin yüksek bir şekilde ortaya çıkarabileceğine dikkat çekmektedir (Aydemir, 2011:71).

Putnam'a göre kişisel amaçlardan ziyade önemli olan kolektif eylemlerdir amaçlanan hedef ise toplumsal düzeyde etkin ve işleyen demokrasi ve ekonomidir. Sosyal sermayenin belirli şartlarda kötüye kullanıldığı kabul edilse de Putnam sosyal sermayenin karşı konulamaz derece iyilik için kullanılan bir güç olduğu konusundaki inancını devam ettirmektedir (Warren, 2001:6'den aktaran Field, 2006:104). Sosyal ağların ve ilişkilerin önemini vurgulamıştır ve sosyal ilişkilerin toplumsal yaşam şeklini inşa ettiğini vurgulamıştır. Güvene dayalı normlar, dayanışma ve birliktelik sağlama, topluluk ve sivil toplumsal faaliyetler gibi

toplumsal hayatın bireyler ve topluluklar açısından verimli bir şekilde gelmesini sağlayan unsurların oluşturulmasında sosyal ilişkiler önemli rol üstlenmektedir (Aydemir, 2011:67).

Ben ve biz arasındaki mesafenin dengelenmesi ve ortak faydanın bireysel faydaya tercih edilmesi, genelin çıkarlarıyla örtüşen bireysel tercihlerin varlığı toplum içinde sosyal sermayeye katkı sağlayarak hem özel hem de kamusal bir fayda sağlamaktadır (Putnam, 2000:20'den aktaran Aydemir, 2011:67).

Putnam'a göre sosyal sermaye ülkelerde zenginlik, yüksek güven, vatandaşların etkin katılımı ve bu çerçevede istenilen sonuçlara ulaşılmaktadır. Bireylerin problemleri işbirliği ile çözmelerine imkan sağlar ve toplumda güvenle birlikte etkileşimi kolaylaştırır, kişilerarası duygusal bağlantıları, örgütsel yapılanmaları hızlandırır ve yaşamdaki güçlüklerle karşı bireyler arası yardımlaşma aracılığı ile zorluklarla edebilmelerini sağlamaktadır (Ekinci, 2010,31). O sosyal sermayeyi topluluğun bir özelliği olarak ele almakta ve siyasal gelişimin yaygınlığı, gazete takip etme alışkanlığı, gönüllü kuruluşların ve spor kuruluşlarının yaygınlığı ile belirlediği "sivil uğraşlar ağı" gibi konuları odak noktası olarak almaktadır (Özuğurlu, 2006:197). İtalya'da bölgesel yönetimler üzerine yaptığı çalışmada sosyal sermayenin güçlü olmasının yerel ekonominin gelişmesine katkı sağladığı yönünde bulgular edinmiştir. Putnam ekonomik kalkınmanın temelini aileler, dostlar ve meslektaşlar arasındaki güçlü şebeke bağlantıları ile açıklamıştır (Duenas, 2003:150'den aktaran Ekinci, 2010:28). Putnam'ın sosyal sermaye tanımlamasında sosyal yaşamın ağlar, normlar ve güvenden oluşan ortak amaçların paylaşımıyla sağlanan birliktelik ve daha etkili bir işbirliği mümkün kılan unsurlardır (Duenas, 2003:150'den aktaran Ekinci, 2010:29). Bu bağlamda Putnam sosyal sermayenin kolektif anlayış ve harekete olan katkılarını şu şekilde belirtmektedir (Field, 2006:43);

Örgütsel ortamlarda ayrılanların potansiyel maliyetini azaltmak, bireylerin bir arada, birlikte gösterdikleri davranışları anlamlı kılmak,

Karşılıklılığın sağlam normlarını beslemek ve güçlendirmek,

Bilgi akışını kolaylaştırmak ve bu yolla bilginin yayılımı ve devamlılığını sağlamak,

İşbirliği çabalarının sonuçlarını başarı olarak somutlaştırmak,

Gelecekteki işbirlikleri için bir model ve imkan oluşturmak .

Putnam'ın İtalya'da yapmış olduğu araştırmasında ekonomi, yönetim, ve sosyal etkililiğin arkasındaki en önemli unsurların yurttaşlık bilinci, katılım ve sorumluluğun göstergesi olarak seçimlere katılım, okunan ve yerel ve ulusal gazete oranları, sportif aktivitelere ve kulüplere, gönüllü kültürel sosyal etkinliklere ve sivil toplum kuruluşlara katılım olduğunu belirtmektedir (Ekinci, 2010:28).

Putnam ABD'de son 30 yıldır birçok sosyal ve politik sorunun temel nedeni olarak sosyal sermayenin azalma eğiliminde olmasını göstermektedir. Bu durumun nedenleri Putnam'a göre şunlardır (Putnam, 1993:71, 72'den aktaran Ekinci, 2010:29).

Kadınların iş yaşamına katılım oranlarının yükselmesi,

Mekanların toplumsal iletişim ve işbirliğini azaltan etkileri

Toplumda aile kurumunun zayıflaması, boşanmaların artması, doğum oranlarındaki azalma gibi demografik değişimler,

Teknolojik araçların yaşamımıza girmesiyle boş zamanların bireysel aktivitelerle geçirilmesi . (Putnam'a göre, özellikle televizyon izleme oranlarındaki yükseklik bunun en önemli göstergesidir).

Putnam gönüllüğü vurgulayan, siyasi aktiviteler, kurumlar tarafından belirlenmiş rolleri göz ardı eden bir bakış açısı sunduğu için eleştirilmiştir. Lowndes ve Wilson da Putnam'ın teorisini fazla toplum merkezli, devlet öznesini ve onunla ilişkili siyasi etmenleri önemsemeyen bir bakış açısı olarak değerlendirmişlerdir (Field, 2006:55).

Putnam'ın sosyal sermaye üzerinde gerçekleştirdiği çalışmalar geniş ölçüde, makro düzeydeki sosyal eğilimleri ortaya koymayı amaçlayan niceliksel ve istatistiksel olmasıyla, Bourdieu ve Coleman'dan ayrılmaktadır . 1995 yılında "Tek başına Bowling" adlı kitabı ile kavrama dikkat çekmiş ve geniş kesimler tarafından tartışılmasını sağlamıştır (Öğüt ve Erbil, 2009:14). Putnam bu kitabında "çocuk gelişimi çok güçlü bir şekilde sosyal sermaye tarafından şekilleniyor" diye bahsetmektedir. Sosyal sermayenin başta eğitim olmak üzere pozitif sonuçları olduğunu ve bu pozitif etkilerin ailenin toplum içerisindeki sosyal sermayenin sonuçları olduğunu belirtmekte ve sosyal sermayenin var olduğu devletlerde eğitim performansının yüksek olduğunu vurgulamaktadır. Ailenin okul eğitim süreçlerine katkısının yüksek olduğu durumlarda öğretmenlerin öğrencilerin okula silah getirme, fiziksel şiddet gibi olayların azaldığını rapor etmişlerdir (Töremen ve Ersözlü, 2010:29-30).

1.1.6. Fransız Fukuyama Göre Sosyal Sermaye

Fukuyama sosyal sermayeyi insanların ortak amaçlar için grup veya organizasyon halinde bir arada çalışabilme yeteneği olarak tanımlamıştır. Ekonomik süreç içerisinde sermayenin toprak, fabrika, makineler gibi üretim faktörleriyle daha az ifade edildiği ve giderek bilgi ve insanların sahip olduğu yetenekleri gibi niteliklerinin olduğunu vurgulamıştır (Fukuyama, 2005:26). Birbirine güvenen insanların oluşturduğu bir toplumda sosyal sermaye de yüksek olacaktır ve sosyal sermayeye sahip toplumlardaki bireyler içinde yer aldıkları kurumların sosyal sermayesine de katkıda bulunacaklardır (Töremen ve Ersözlü, 2010:26).

Fukuyama'ya göre sosyal sermaye insanlar arasındaki işbirliğini güçlendiren informel normlar(sosyal normlar) olarak tanımlanmıştır. Ona göre sosyal sermaye 'Bir mandal gibi bir yöne diğer yöne olduğundan daha kolay döner, onu yeniden inşa etmeye çalışan hükümetlerin çabalarından çok hükümetin faaliyetleriyle zarar görür' (Akdoğan, 2006:179). İnsanların birbirleriyle etkileşim içinde olmasını sağlayan toplumsal ilişki özelliklerini kişilerarası güven, karşılıklı ödün, paylaşılan norm ve değerler olarak vurgulamıştır (Gerni, 2013:14-17).

Fukuyama sosyal düzenin esası olarak güveni vurgulamıştır. Toplumlarda güven düzeyi yüksek ve güven düzeyi düşük toplumlar olarak sınıflayan Fukuyama ekonomik performans ve refah düzeyi ile ilişkisi üzerine önemli tahlillerde bulunmaktadır (Fukuyama, 2005:23). Toplumlarda karşılıklı güvene dayanır ve güven olmadan kendiliğinden ortaya çıkmazlar ve ekonomik faaliyetler daha da karmaşıklıkla ve daha ileri teknolojik ürünlerin olmasında güvenin daha önemli rol oynadığını verimlilik artışlarının elde edildiğini vurgulamaktadır (Field,

2008:88-164). Ayrıca Fukuyama sosyal sermayenin toplumun kültürel kökenlerine yaslandığını, ekonominin sağlığı için kritik bir önemi olduğunu ve güvenin eridiği bir pota olduğunu ifade etmiştir (Kitapçı, 2017:17).

Fukuyama toplumlarda büyük ölçekli sanayiler yaratma yolunun devlet müdahalesinden geçtiğini, güvenli bir toplumda bunun için devletin desteğine ihtiyaç duyulmadan başarılı olabildiklerini ifade etmektedir (Şan, 2007:75-76).

Fukuyama'nın sosyal sermaye teorisine yapmış olduğu en önemli katkı sosyal sermayenin ölçülmesi için tek ve en düz yolu bularak bir toplumda çoğu insanın güvenilir olduğunu düşünen insanların oranı olarak belirtmiştir (Gerni, 2013:14). Ona göre sosyal sermaye iki veya daha fazla kişi arasında işbirliği imkanını arttıran informal normlarla gelişim imkanı bulmaktadır (Hopkins, 2002:4'den aktaran Kitapçı, 2010:33).

Fukuyama diğer düşünürlerin üzerinde durduğu güven, ağılar, sivil toplum gibi sosyal sermaye unsurlarının aslında bir sonuç olduğunu sosyal sermayenin kendisini oluşturmadığını ifade etmektedir (Fukuyama, 2001:7'den aktaran Aydemir, 2011:74).

Fukuyama aşırı bireyciliğin toplumsal normlar alanında otoriteyi aşındırdığını ve aileleri bir arada tutan bağları zayıflattığını ifade etmektedir. Fukuyama'nın üzerinde durduğu modern kapitalizm, sosyal ilişkiler, toplumlar ve teknolojilerdeki kuralların bir kenara bırakılmasını ve bunların yerini kapitalizm adına farklı kuralların almasına dayandırmaktadır (Fukuyama 2009:20-31).

Özetlenecek olursa Fukuyama güven içerisinde sosyal sermayeyi işbirliği içerisinde insanların oluşturduğu bir daire içerisinde somutlaştırmaktadır ve ulus gibi grupları kapsamasının yanında aile gibi temel ve en küçük grupları da içermektedir (Fukuyama, 2001:8'den aktaran Aydemir, 2011:74).

1.2.Sosyal Sermaye Bileşenleri: Normlar, Güven, Aidiyet, İlişkiler, SadakatHata! Yer işareti tanımlanmamış.

Sosyal sermayeyi oluşturan unsurların ne olduğu konusunda araştırmacılar arasında farklılıklar olmakla birlikte güven, işbirliği, sosyal ağılar ve bağlılık gibi unsurlar fazla kullanılmaktadır. Putnam(2000:19), sosyal sermaye unsuru olan, ağılar, normlar, güven, işbirliğini vurgularken, Coleman güven, yükümlülükler, beklentiler, normlar, ilişkiler ve işbirliğini vurgulamaktadır, Fukuyama (1991:1), ise güven, karşılıklılık, işbirliği ve sosyal normları vurgu yapmaktadır (Ekinci, 2010:49).

Bir başka görüşe göre ise sosyal sermayenin yedi unsuru üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar grubun nitelikleri, genelleştirilmiş normlar, birliktelikler, girişkenlik, komşuluk bağları, gönüllülük ve güvendir (Narayan ve Cassidy, 2001:59-102'den aktaran Gerni, 2013:17).

Dünya Bankasının makro açıdan yaklaştığı sosyal sermaye unsurları ise topluluklar, ağılar, güven, içerilme, enformasyon ve iletişimdir (Öğüt ve Erbil, 2009:16).

Sosyal sermaye kavramının tanımlarındaki çeşitlilik, unsurları ortaya koymada da aynı çeşitliliğe yol açmış ve bir fikir birliği oluşmasına sebep olmuştur. Tanımdaki zorlukları aşmak ve sosyal sermaye kavramını daha net bir şekilde ortaya koyabilmek için sosyal sermaye unsurlarının belirlenmesi daha önemli bir hale gelmiştir.

Sosyal ağ, sosyal normlar ve güven bağlamında değerlendirilen sosyal sermaye sosyal faaliyetlerin değerini yansıtmakla birlikte ortak hedefleri gerçekleştirmek amacıyla ortak değerler, normlar, gayri resmi iletişim ağları ve birliklere üyeliklerden oluşmaktadır (Tüylüoğlu, 2006:16).

1.2.1.Güven

Güven sosyal sermayenin en tartışmalı konusu olarak Putnam, Coleman, Bourdieu, Fukuyama tarafından sosyal sermayenin anahtar boyutu olarak görülmektedir aynı zamanda güvenin sağlıklı bir sosyal sermayenin kurulmasının ön koşulu olduğu konusunda hemfikirdirler (Field, 2006:91-92).

Bazı teorisyenlere göre güven ve sosyal sermaye eşdeğere getirilmektedir. Örneğin Fukuyama'ya göre sosyal sermaye, 'bir toplumda ya da toplumun belli bölümlerinde güvenin hüküm sürmesinden doğan kapasiteyken (Field, 2006:88), Uslaner' e göre (1999:2) sosyal sermaye, 'bir değerler sistemini, özellikle de sosyal güveni'' ifade etmektedir.

Erdem ve Özen'e (2003:55) göre, sosyal sermayenin boyutlarından olan güven modern yaşamın gerilimini yöneten bir olgudur. Tanıdık bir dünyada insanların güvene ihtiyacı yoktu ve yaşam rutin şeylerle doluydu. Modern zamanda ise risk terimi yeni bir terim olarak keşfedildi, teknolojiye kayışla birlikte kader olarak bilinen şeyle yer değiştirdi ve kararların riskten kaçınarak alınmaması modern yaşamın artık tipik bir özelliği haline geldi. Önceleri her türlü güçlüğü tehlikeye karşı kuyanların yerini bugün riski hesap eden, deneyerek öğrenen güven ve güvensizliği çözümlenerek kararlar alan çevreyi sürekli izleyen bireyler almaktadır. Bu durumda risk toplumunda yaşamak tanıdık bir dünyada yaşamaya benzememekte ve tam da bu noktada güven denilen şeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Nitelikli bir ortak yaşamın vazgeçirici önlemlerin ötesinde gönüllük esaslı değerlerle yaratılabilir. Bu nedenle güven toplumun bütününe ilgilendiren faydalı sonuçlar için bireyleri gönüllü olarak işbirliğine iten ve bu yolla iyi bir toplumun oluşmasını kolaylaştıran temel değerdir (Erdem, 2003:9).

Toplumda güvenin oluşmaması sosyal sermayenin yoksullaşmasına, toplumun düşük enerji ile çalışmasına neden olmaktadır. Düşük güvenli bir toplumda ekonomik maliyetler yükselmekte ve farklı alanlara yayılması zorlaşmakta, bu da piyasaların gelişmesini ve mali kuruluşların etkin işleyişlerini engellemektedir (Sarg, 2003:107).

Uslaner güveni üç şekilde ele almıştır. Ona göre güvenin ilk kısmı stratejik/kısmi güvendir, örneğin eğer X kişisi Y kişisinin sözünü tutacağına inanıyorsa işbirliğine gidilir ve bu durum iki kişi için de iyi olur, ancak bu ifade iki kişinin de birbirlerini tanımasıyla geçerli olacaktır, ilk kez karşılaşan bireylerin birbirlerine güvenmeleri sebepleri yoktur, burada geçmiş deneyimlere ve bilgiye dayanan bir güven söz konusudur (Kirmanoğlu, 2004'den aktaran Kitapçı, 2017:142), ikinci şekli ise ahlaki/genelleştirilmiş güvendir, stratejik güvende nasıl davrandıklarına odaklanılırken ahlaki güvende nasıl davranmaları gerektiğine odaklanılmaktadır yani bireyin diğer bireylerin davranışları hakkında beklentilerine odaklanmaktadır ve bu ahlaki güven bireylerin yaşadıkları deneyimlerden etkilenmemektedir, güvenin üçüncü şekli ise kurumsal güvendir, bu anlamda kurumlara duyulan güven de stratejik güvene benzemektedir örneğin hükümetlerin savaşta ve barışta, ekonomide ve toplumda kanun ve

düzeni tesis etmekte ne kadar başarılı olduğuna bağlı olarak belirlenecektir (Erdoğan, 2008:6'den aktaran Uğuz, 2010:65).

Güven üzerine yapılan çalışmaların tamamı genelleşmiş/ahlaki güven ile soyut sistemlere ve kuruma duyulan güven üzerine yapılmıştır. Bu nedenle genel güven konusu en çok üzerinde durulan konu olmuştur (Başak ve Öztaş, 2010:36).

Güven ile ilgili sınıflamalardan birisi de 'genel güven', 'kişiliğe dayalı güven' ve 'sürece dayalı güven' şeklindedir (Demircan ve Ceylan, 2003:139-150).

Genel güven, 'bir kişinin diğer insanlara karşı güven eğilimini' ifade etmektedir. Güven sadece grup üyeliği olmaktan kaynaklanmaz, diğer gruplara ve insanlara da toplumdaki rolleri ve statüleri sebebiyle güven duyulabilir. Onları yetiştiren sisteme güven duyulduğu için doktorlara, statüleri nedeniyle üst düzey yönetici ve akademisyenlere de güven duyulmaktadır.

Kişiliğe duyulan güvende ise 'toplumda bazı kişilerin sahip olduğu kişilik özelliklerinin güven yaratması durumudur'. Örnek verilecek olursa dürüstlük insanlar üzerinde olumlu etki bırakacak bir kişilik özelliğidir. Yeteneklilik insanlara, tutarlı davranışlar gösteren insanlara güven duyma eğilimi vardır, adil ve tarafsız davranan liderlere güvenme eğilimi vardır.

Sürece dayalı güven, 'tekrarlı ve devam eden ilişkilerden doğan, taraflar arasında karşılıklılık özelliği olan güven' şeklindedir. Karşılıklı sosyal etkileşimler, güvenin gelişmesinde en önemli faktördür.

Toplumda oluşacak güvenin ne boyutlarda gerçekleşeceği toplumsal yapının özelliklerine göre belirlenecektir. Buna göre güven sosyal sermayenin en önemli belirleyicisidir ve bireyler arası ilişki ağlarını ve karşılıklılık ve işbirliğini desteklemekte sosyal sermayenin oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Özbek, 2000'den aktaran Uğuz, 2010:65-66).

Toplumda farklılaşma derecesi arttıkça güven düzeyinde azalma meydana gelecektir ve sosyal yaşamda değişikliklerin artması ve sosyal yaşamda meydana gelen hızlı değişimler güvenin azalmasına neden olmaktadır (Uğuz, 2010:65-66). Güven insanın ruhsal bütünlüğü iç tatmini ve gelişimi açısından vazgeçilmez unsurlardan birisidir ve modern dünyanın sunmuş olduğu risklere ve belirsizliklere karşın güven eksikliğinin olması insanları yalnızlığa, yoksulluğa itmekle beraber sosyal sermaye ağlarının yeterli ölçüde oluşmamasına ve toplumun beraberlikten doğan sinerjiyi tam olarak harekete geçirememesine neden olmaktadır (Gerni, 2013:25).

Güven bir toplumda mikro bağlamda aile, makro bağlamda örgütler açısından oldukça önemli hale gelmiştir. Karşılıklı güven insan kaynakları yönetiminin en çok üzerinde durduğu ve aidiyet hissetme, bağlılık gibi kavramlarla ilgilidir (Bozkurt, 2000:93).

Fukuyama için güven, sadece aile üyeleri arasında olursa sermaye talebi ve yetenekli yöneticiler kısıtlanmış olacak, ülkedeki özel firmaların sayısı ise azalacaktır (Field, 2008:164). Bu nedenle sadece ailevi bağlarla bağlı girişimlere sahip olmayan Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya yüksek güven toplumu iken, düşük güven seviyesi ve sadece ailevi ve klan türü girişimlere sahip olan Fransa, İtalya, özellikle Güney İtalya, Çin, Kore, Hong-Kong ve Tayvan gibi ülkeler ise düşük güvenli toplumlardır. Güney İtalya, Fransa ve Birleşik

Devletlerdeki bazı azınlıklar Afrikalı Amerikalılar gibi güvensizlik durumlarından muzdariptirler (Pointheux, 2004:10'den aktaran Özcan ve Zeren, 2013:15). Güven karmaşıklığı azaltması nedeniyle sistemin yapısına uyum sağlayacak imkanlar doğurmaktadır ve modern yaşamın gerilimini yöneten bir olgu niteliğindedir (Erdem ve Özen, 2003:24-55).

Güven, insanlarla iş yapabilme ve birlikte yaşama olanağı sağlayan her türlü sosyal faaliyetlerin temel kolaylaştırıcısıdır toplumu bir arada tutmada görev alan karışımında farklı bileşenler vardır bunlar görev paylaşımı ve çıkarlardır. Güven ise bunları etkileyen en temel bileşendir. Güven yoksa ortak çalışmanın avantajları olsa dahi bu toplumu bir arada tutmaya yetmez (Cohen ve Prusak, 2001:51).

Rotter güvenin kurduğu sağlıklı ilişkilerin öğrenmelerde önemli bir belirleyici olduğunu güvensizliğin ise insanların kendilerini huzursuz ve mutsuz, endişeli hissettirdiğini, kendilerinin ve başkalarının işbirliği imkanlarını engelleyerek enerjilerinin üretken şekilde bir ürüne dönüşmesinde psikolojik setler oluşturduğunu saptamaktadır (Tschannen-Moran ve Hoy, 1998:339'den aktaran Ekinçi 2010:58). Töremen (2002:563) örgütte güven oluşturmanın ve bu güvenin devamlılığını sağlamanın yolunu şu şekilde özetlemiştir:

Güvenle ilgili konuları açıklamak

İşbirliğini özendirip üyelerin birbirini tanımalarına imkan sunmak ve sosyal ortamlar hazırlayarak örgüt üyelerinin birbirlerini tanımalarına fırsat tanımak

Söylemlerde ve uygulamalarda tutarlı davranmak,

Bireysel çıkarları, örgütün çıkarlarına dahil etmek

KOSGEP sosyal sermaye tanımında, sosyal değer olan toplumsal güven düzeyi ile ekonomik bir kavram olan sermaye kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşan ve daha çok ekonomik bir değer ifade eden bir kavram olduğunu vurgulamıştır (KOSGEP, 2005:4).

Sosyal sermaye ve kurumlar sözlerin güvenilirliğine temel oluşturmakta ve karşılıklı güven duygusunun yaratılmasına olanak sağlamaktadır (Oğuz, 2006:79-107)

Güven sosyal sermayenin bir önkoşulu, bir göstergesi, bir ürünü, ondan sağlanan yarar olduğu kadar, aynı zamanda, diğer faydaların imkanını mümkün kılan unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir (Cohen ve Pusak, 2001,50).

Güven sermaye ve emeğin tamamlayıcısıdır ve ülke bu avantaja sahip ise modern ekonomik rekabet alanında başarıya ulaşabilmektedir (Öksüzler, 2006:109).

Ayrıca Arrow (1972,345) da ekonomide güvenin önemini fiilen bir zaman alan işlemlerin özünde bir güven unsuru içerdiğini, dünyadaki gerilemenin çoğunun karşılıklı güven eksikliği ile açıklanabileceği ortaya koymuştur bu ifade gelişmeye yönelik sosyal sermaye ve kurumların yaklaşımları için önemli bir araç olmuştur (Oğuz,2006:104).

Durkheim de 'bir sözleşmede her şey sözleşmeye geçirilmez' diyerek güvenin rolünü ortaya koymuştur (Karadoğan, 2009,159). Güven eksikliğinin söz konusu olduğu bir ağda geleceğe ilişkin beklentilere olumlu bakış açısını azaltmaktadır (Özsağır, 2007:53).Güven olmadan sosyal sermaye gelişmez bundan dolayı güven sosyal sermayenin en temel koşuludur. Diğer

yandan, sosyal sermayeyi oluşturan güven odaklı ilişkilerin insanların birlikte çalışmaları ve iş yapmaları sonucu güvenin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Çetin, 2006: 80).

Güvenin yaygın olduğu topluluklar, uluslar çatışmalarla ve farklı çıkarlarla baş edebilmek için gereksinim duyulan hoşgörünün geliştirilmesine bu güvenle olanak sağlamaktadır (Gomulia, 2006:7'den aktaran Ögüt ve Erbil, 2009:22).

Güven insan ilişkilerinin dinamiklerinin beklide en önemlisidir. Kişisel ve profesyonel ilişkilerin çoğunda doğal olarak varsayılan gözle görülmez, ama hissedilir. Güven tesis etmek hiç olmayan bir yerde güveni oluşturabilmek tehlikeyle karşılaşıldığında onu koruyabilmek insan ilişkilerinin daha düzeyli, daha sağlıklı, daha anlaşılır olmasını sağlar. Şu an içinde bulunduğumuz sosyal dünyada ilişkiler birbirinden kopuk değildir hepsinin ortak noktası ve birbirine bağlayan şey güven olgusudur (Doruk, 2009:160).

Toplumsal ve kişisel güven dışında olan güvenin yayılım alanı sınırlıdır. Kamusal rolleri olan insanlara duyulan güven bu insanların kendilerine olmaktan çok onların bu rollerini yerine getireceğine duyulan güvendir. Çoğu zaman o işi yapan kişi hakkında kişisel bir bilgimiz olmamasına rağmen bulunduğu konum, aldığı eğitim ve görev bilinci dikkate alınarak güven duyulur. Aynı zamanda birine güvendiğini söylemek o kişinin her şeyi yapabileceğine güvenmek de değildir, güvenilen şey onun diğer her şeyin yanında çıkarlarına isteyerek zararı dokunmayacak bir kişi olmasıdır böylece o kişinin yapamayacağı bir görevi de üzerine almayacağına da güvenilir (Doruk, 2009:171).

Ericson bireyin hayatı boyunca meydana gelen değişmelere olan uyumunu sekiz dönemle betimlemektedir ilk dört dönemde temel duygular ortaya çıkmakta iken çevre ile ilişki kurulmaktadır, güven ve güvensizlik duyguları gelişmekte, otonomi, utanma ve şüphe gibi duygular ortaya çıkmakta bilgiler öğrenilmeye tutum ve davranışlar deneyimlenmeye başlamaktadır. Bu dönemlerde bireyin yöneldiği çevre ve esas faktör ailedir, dördüncü dönemden sonra ise aileden uzaklaşarak okul çevresine dönülür ve diğer evrelerle birlikte gelişime devam eder. Ericson doğumdan ölüme yaşamı şu şekilde dönemlere ayırmıştır (Ericson,1982'den aktaran Doruk, 2009:172):

Birinci Dönem (Güvene karşı güvensizlik 0-2) : Bu dönemde bebek kendisine ve dünyaya yönelik güven duygusu geliştirmektedir. İhtiyaçlarının karşılanmasının diğer insanlara bağlı olduğu bir dönemdir. Güven isteğinin en fazla olduğu bir dönemdir.

İkinci Dönem(otonomiye karşı utanç ve şüphe 2-4): Otonomi duygusunun geliştiği dönemdir. Çocukları için her şeyi kendileri yapan ebeveynler onların bağımsızlığına zarar verir ve böylece çocuklar kendi kapasitelerinin farkında olmalarını engellerler.

Üçüncü Dönem (İnisiyatife karşı suçluluk 4-7): Eğer çocukların kendi kararlarını kendileri vermelerine izin verilmezse ya da onların seçenekleri değerlendirilmezse suçluluk duygusu oluşturabilir. Bu da kendi kararlarını kendilerinin vermelerini sağlamalarını engellemektedir.

Dördüncü Dönem (Yeterliliğe karşı aşağılık duygusu):, Uygun cinsel kimlik gelişimi bu dönemde gelişir. Duyuların gelişimi, sosyal ödevleri yerine getirme diğer insanları kabul etme okul için temel yeteneklerin oluşması bu evrededir. Bu gerçekleşmezse yetersizlik ve aşağılık duygusu oluşur.

Beşinci Dönem (Ergenlik- Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası):E rgenin kişisel kimliğinin geliştiği dönemdir. Egenler bu dönemde kimlik arayışı içerisinde.

Altıncı Dönem (Genç Yetişkinlik-yakın ilişkiye karşı izolasyon, yalıtılma): Bir insanın temel özelliği yakın ilişkiler oluşturulabilmesi yeteneğinin oluştuğu dönemdir.

Yedinci Dönem (Orta Yaş-üretkenliğe karşı durgunluk): Yaşamın en fazla üretken olduğu dönemdir. Eğer birey mesleğiyle, ailesiyle, boş zaman vb. etkinlikleriyle yaptıkları yada yarattıklarına inanıyorsa üretkenlik duygusu doyum vericidir.

Sekizinci Dönem (Yaşamın Sonu-Bütünlüğe ulaşmaya karşı hayal kırıklığı, Üzüntü): Yaşlılık dönemidir. Birey üretken birisi olarak yaşamışsa, yaşamın değerli olduğuna inanıyorsa, başarılarla ulaşmışsa doyum sağlayarak yaşamaktadır.

Ericson'un bahsettiği bu dönemlerde bireyin yönelmiş olduğu esas faktör çevre ve ailedir ve çocukluktan erişkinliğe kadar geçen sürede aile tarafından bireyde oluşturulan güvene aileden olmayanlara karşı duyulan güvensizlik de oluşmaktadır, Fukuyama'nın düşük gelirli toplumlar aileye güvenip bunun dışındakilere güvenmeyen toplumlar olarak belirttiği görüşünde bunu ifade etmektedir, güven her şeyden önce kişinin kendi aile ortamından ve ailedeki bireylerin davranışlarından öğrendiği bir şeydir. Güvensiz bir ailenin yetiştirdiği bireyler de güvensiz olacaktır (Doruk, 2009:174-175).

Ailenin en temel işlevi bir arada yaşamaktan kaynaklanan sevginin getirdiği duygusal ve ruhsal olarak güven duygusunun oluşturulmasıdır. Bu nedenle aile ilişkilerini ödüllendirmek, yapılandırmak, ve aile içinde güvenin tutunmasını ve kolaylaşmasını sağlamak için takip edilmesi gereken politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Dünya Değerler Araştırması verilerine göre Türkiye dünya ülkelerinde güven düzeyinin en düşük olduğu ülkeler arasında yer almaktadır (Doruk, 2009:196). Bu da politikalar an e kadar ihtiyaç duyulduğunun bir göstergesidir.

Güvenin oluşmadığı bir toplumda yani bireyler arasında ve birey ve kurum arasında veya kurumlar arasında yabancılaşma ortaya çıkacaktır. Yabancılaşma bireyin toplumsal, kültürel ve çevresine olan uyumunda azalma, bireyin çevre denetiminin ortadan kalkması, ve denetim ve uyumun giderek azalması, yalnızlık ve çaresizliğe yönelmesi olarak tanımlanmaktadır (Şimşek vd., 2000:202)

1.2.2.Aidiyet

Aidiyet bir gruba ait olma bir kuruma aidiyet besleme ve onun bir parçası olma hissini ifade etmektedir ve Maslow'un sosyal ihtiyaçlar bağlamında ele aldığı bir unsurdur (Steers ve Porter, 1991:35; Töremen ve Ersözlü 2010:76).

Aidiyet hissine sahip kişilerin ego kimliği vardır. Ericson'a göre gelişimde psiko-seksüel ve psiko-sosyal büyüme bir aradadır. Böylece yaşamda kendimiz ve sosyal dünya arasında bir denge kurulmaktadır (Doruk, 2009:172).

Örgütsel uyum örgütte bireyin aidiyet hissetmesi, ortak hedef ve değerleri taşıması ve örgüt için çaba harcamak amacıyla istekli bir şekilde olmasıdır (Çalık, 2003:175).

Duygusal anlamda bir bağlanma oluşturan, aidiyet ve kimlik gibi temel gereksinimleri karşılayan bir zemin olarak topluluk, insanın toplumsal kişilik oluşturulmasını sağlamaktadır.

Topluluk aynı zamanda kolektif bir kimliktir ve kim olduğumuzu dile getirme biçimidir. Topluluğun öne çıkması bir kimlik olarak aidiyet ve birliktelik gücünü vurgulamaktadır (Sennett 1996:279).

Mekan da bir bağlılık yaratarak insanların temel ihtiyaçlarından biri olan aidiyet duygusunu tatmin eder (Aydemir, 2011:91).

Tocqueville Amerika üzerine yaptığı çözümlerde sivil toplumun varlığına odaklanmıştır ve ortak iyinin elde edilmesi ve sorunlara yönelik pratik çözümler getirilmesi adına işbirliği ve dayanışma kamusal yaşamda topluluk ve sivil toplum faaliyetleri etrafında organize edilmesi ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir (Tocqueville 1994'den aktaran Aydemir 2011:91). Bu nedenle kurumlar ve bireyler arasında bir bağlantı ve aidiyet kurma gereksinimi oluşmaktadır ve insanlar ihtiyaçlarını karşılamak üzere organize olmakta ve ortak menfaatler çerçevesinde işlevselliklerini arttırmaktadırlar.

Bireylerin/üyelerin aidiyet duygusuna sahip olma hissi birbirlerini ve grubu önemseme hissi üyelerin ihtiyaçlarının birbirlerine bağlılıkları yoluyla karşılanabileceği bunun da üyelik, etki, bütünleşme, ve ihtiyaçların giderilmesi olarak dört unsuru olduğunu belirtmişlerdir üyeliğin bir topluluğun parçası olabilmek ve topluluğa dahil olarak aidiyet kurmanın ön koşulu olduğunu belirtmiştir, etkide ise üyeler ve topluluk arasında kurulan bağın gücüne vurgu yapılmaktadır, bütünleşmede ise sosyal ilişki ağlarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır, paylaşılan duygusal ilişkide grup üyelerinin ortak bir tarihi geçmişe değil ancak tanımlayabilecek ortak bir hafızaya sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır ve aidiyet kavramı geliştirerek topluluk duygusunun, bir aidiyet birlikteliği ruhu olduğunu, güvenilebilir olan bir otorite yapısının olduğunu hissetmek ve birlikte olmaktan doğan karşılıklı faydaya yönelik ticari bir farkındalık olduğunu ve paylaşılan deneyimlerden gelen bir ruh olarak korunan sanat olduğunu belirtmektedir (McMillan 1996:315'den aktaran Aydemir, 2011:93-94).

1.2.3. İlişkiler

Sosyal sermaye insanlar arası ilişkileri geliştiren ve ailelerde daha kolay gelişim imkanı sunan bir değeri ifade eder (Fukuyama2005:4-5'den aktaran Ekinci 2010:46). Ailenin insanları kendi kültürüne ve topluma adapte etmek için değerli yeteneklere sahip olduğunu bu yetenek ve bilginin nesilden nesle aile yoluyla aktarıldığını ifade eder. Putnam'ın *karşılıklı zorunluluklar* ve güven (Vermaak, 2006:28'den aktaran Ekinci 2010:46), Coleman'ın *sosyal yapısal kaynak* olarak ele aldığı sosyal sermaye görüşleri ailenin sosyal sermayenin teorik çözümlemesine uyan en önemli kurumların başında geldiği söylenebilir. Ayrıca Coleman ebeveynlerin sahip olduğu eğitimsel gelişimde etkili olduğunu ve insani sermayenin aile içerisinde çocuğa aktarılmasının çocuğun gelişiminde önemli bir katkı sağlamasının ailenin sahip olduğu sosyal sermaye düzeyi ile doğru orantılı olduğunu belirtmiştir (Coleman,1988:109'den aktaran Ekinci, 2010:46-47).

İlişkilerde işbirliğinin olması karşılıklı bağımlılığın fark edilmesini sağlar, böylece insanlar birbirlerine yardım etmenin faydalarını hisseder ve kendilerinden beklentileri çerçevesinde ortak amaçlar için beraberce çalışırlar ve yeni fikirler üretirler (Töremen ve Ersözlü, 2010:95).

Aile temel faktör olması ile nedeniyle ailenin etkileşimde bulunduğu kurumların niteliği de sosyal sermayenin düzeyini ve ilişkileri etkileyecektir. Koruyucu ailelerin kurum ile etkileşim içerisinde olması koruyucu aile hizmet modelinden faydalanmadan önce hem çocuk için hem de aile için bir ilişkinin oluşmasında temel faktör olacaktır. Kurumun sağlamış olduğu hizmetler, çocuğun kurumla ilişkisi, çocuğun öz ailesi ile ilişkisi ve çocuğun koruyucu aile ile ilişkisinde niteliğini belirleyecek bir unsurdur.

1.2.4. Sadakat

Kişisel çıkarlarla ortak çıkarlar arasında bir sıralama yapılması gerekirse, sadakat açısından örgütün çıkarları bireysel çıkarlardan önce gelmelidir ve çalışanların örgüt sadakati ve görevlerini iyi bir şekilde yapması örgüt sırlarını dışarıya sızdırmaması örgütün var olan değerlerine inanması ve örgütün ortak amaçları için çaba sarf etmesi ile mümkündür (Arslan, 2001:103).

Sadakat koruyucu aile hizmet modelinde çocuğun daha önce travmatik bir yaşam öyküsü olması nedeniyle koruyucu aile yanına yerleştirildiğinde önem arz etmektedir. Sosyal sermaye ve güvenin oluşumu ancak sadakitle mümkün olabilmektedir. Çocuk ve koruyucu aile arasındaki sadakat bu nedenle önemlidir. Koruyucu aileler kurum tarafından sunulan hizmetin bir diğer tarafında yer almaktadır bu nedenle çocuğun yüksek yararı ilkesinin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır.

1.2.5 Sosyal Ağlar

Ağ ilişkilerinin devamlılığını sağlamaya yönelik olarak grup üyelerinin belirlenen normlara uymasını sağlayan sosyal olgulardır, örneğin New York altın piyasasında karşılıklı güveni sağlayan unsur kanunlar değil, grup içi belirlenen normlar ve yaptırımlardan ibarettir (Tüysüz, 2011:22-23).

Coleman'a göre normlar ve yaptırımlar gençlerde insan kaynakları gelişimini etkileyen sosyal sermaye biçimlerindedir ve özellikle de aile gibi kapalı ağları, normların ve yaptırımların etkin biçimde kurulup uygulanabileceği alanlar olarak görmektedir (Bexley vd, 2007:21'den aktaran Kitapçı, 2017:32).

Yaptırımlar kişisel çıkarlara yönelik eylemlerin kabul edilmemesini, ortak faydaya yönelik eylemlerin ise ödüllenişmesi ile desteklenmektedir (Erselcan, 2009:249).

Coleman açık yapılarda normların ihlal edilmesi durumunda bunun tespit edilmesi ve cezalandırılmasının güç olduğunu, bu nedenle açık yapılardaki insanların birbirlerine daha az güvendiklerinden dolayı sosyal sermayenin de zayıf kalacağını belirtmiştir (Adler ve Kwon, 2002:24'den aktaran Kitapçı, 2017:33).

Yaptırımlar olumlu sonuçlar doğurabileceği gibi olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Örneğin Meksika'da göç etmek zorunda kalan köylülerin temel bağlantıları tahrip edildiği için sosyal sermaye ağır kayıplara uğramıştır. Ceza teşkilatları şeklinde farklı yaptırım mekanizmaları negatif sosyal sermaye biçimleri de olabilir ancak bu durumun sosyal sermaye potansiyelini yok etmeyecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (Kliksberg, 1999:88'aktaran Kitapçı, 2017:33). Söz konusu sosyal hizmet politikaları da benzer şekilde

yasal yaptırım içermesi nedeniyle kişinin yüksek yararı gözetilerek düzenlenmelidir. Özellikle koruyucu aile yasal yönetmelikleri çocuğun yüksek yararı gözetilerek revize edilmelidir.

Fiziksel ve beşeri sermaye gibi sosyal sermaye de işlevsel olan birey ve grupların kaynakları arasındadır ve onların ilişkilerine gömülüdür (Kahne vd., 2001,431'den aktaran Keleş, 2012:29).

Sosyal sermayenin unsurlarından olan güven ve normların oluşmasında sosyal ağlar temel olarak görünmektedir. Ayrıca Putnam sosyal sermaye tanımında da ‘‘sosyal ağlar ve karşılıklı iletişim ve güvenilirliğin ortak normları’’ olduğunu belirtmiştir (Zhang vd. 2011'den aktaran Keleş, 2012:29).

Sosyal ağlar, sosyal sermayenin diğer unsurları olan güven ve normların etkinliğinin arttırmasına katkı sağlamaktadır ve ağ içerisindeki bilgilerin akışkanlığını ve ağın etkinliğini arttırmaktadır. Ağ içindeki bireyler arası bağlantılar ile gelişen güven olgusu da sosyal ağların etkinliğini olumlu yönde etkilemektedir (Öğüt ve Erbil, 2009:17-19).

Sosyal ağlar verimli bir ortam oluşmasını sağlar güven ve paylaşılan değerlerin gelişmesini etkileyerek kontrolü azaltır ve işlemler kolaylaşır böylece grup üyeleri arasında tekrarlanan etkileşimler bilginin de değerini arttırmaktadır (Sabatini, 2009:430).

Sosyal sermaye sosyal ağlar içinde ve söz konusu ağlar tarafından oluşturulan değer olarak görülmektedir ve bireylerin hem kendi gruplarında hem de grupları dışındaki ilişkilerin tamamı kişilerin sosyal sermayesidir bu da kurumların sosyal sermayesini oluşturmaktadır (Flora, 1998'den aktaran Keleş, 2012:30).

Bütün sosyal sermaye teorilerinin temel ilkesi, ağ ilişkilerinin bir kişinin sahip olduğu varlıklarından biridir ve sosyal sermaye bağlantılarla ilgilidir ve ağlar da insanlar arasındaki bu bağlantıların kendilerini ortaya koyma şekilleridir ve sosyal ağlar sadece tanışıklıktan ibaret değildir ağ üyeliği daha aktif bir özelliktir ve bir miktar zaman, enerji ve duygu yatırımı, güçlü bir karşılıklılık gerektirmektedir (Cohen ve Prusak, 2001:88).

Coleman yoğun ağların varlığında sosyal sermayenin ortaya çıkabileceğini ileri sürmektedir aynı şekilde Burt de kendinin ‘yapısal boşluklar’ olarak isimlendirdiği bağların eylem ve hareketlilikleri kolaylaştırdıklarını vurgulamaktadır (ReaHolloway, 2008:26-27'den aktaran Uğuz, 2010:67).

Sosyal ağların gücü, çeşitliliği bağların yönü ve ağ içerisinde formalitenin düzeyi açısından sosyal sermaye; formel-informel, güçlü-zayıf, yatay-dikey, dayanışmacı, aracı ve bağlantı kuran sosyal sermaye gibi farklı şekillere bürünmüştür (Uğuz,2010:69).

Sosyal sermayede bağlar yatay ve dikey bağlantılar olmak üzere ikiye ayrılmıştır ve grup ya da formalitenin düzeyi bağlamında ise formel ve informal bağlantılar olarak ayrılmıştır (Ferlander, 2007:117'den aktaran Uğuz, 2010:69-70).Yatay ve formel bağ olarak gönüllü birlikler kategorileştirilirken yatay ve informal bağlar olarak ise aile, ilişkiler, arkadaşlıklar, komşuluklar, iş arkadaşlıkları kategoriye ayrılmıştır. Dikey ve formel bağ olarak vatandaşlarla memurlar arasındaki hiyerarşiler ve ağlar, dikey ve informal ağlar ise suç ağları, sokak çeteleri, klan ilişkileri olarak kategoriye ayrılmıştır. Putnam sivil topluma ilişkin çözümlerinde katılım yeteneğini arttırması nedeniyle formel ağlara daha fazla

odaklanmış sosyal sermayeye ilişkin çözümlerinde ise informel ağların üzerinde durmuştur. Informal ağlar sivil toplumu oluşturmaya da sosyal ağların sürdürülebilirliği ve duygusal kaynakların sağlanması noktasında önemlidir (Ferlander, 2007:118'den aktaran Uğuz, 2010:70).

Ağların niteliği ve yoğunluğu sosyal sermaye düzeyi açısından önemlidir (Tüysüz, 2011:22). Bencilliği egoizmin yumuşak bir biçimi olarak gören Tocqueville bireyciliği demokratik toplumların bir kusuru olarak ele almıştır ve Amerika'da gözlemlediği yoğun sivil topluluk ağının bu bireycilik kurusu ile savaşılmada önemli rol oynadığını düşünmektedir. Sivil birlikteliklerin insanları doğal iç dünyalarından çıkarıp, kamu ruhunun oluşmasına hizmet ettiğini ileri sürmektedir (Şan ve Şimşek, 2011:91).

Kadın ve erkek girişimcilerin sosyal sermayelerinin ölçülesi için yapılan çalışmada kadınların daha homojen ağlara sahip olduğu tespit edilmiştir (Field, 2008:93).

Durkheim toplumun üyelerinin değişimin yapıldığı kısa anları daha derin ve daha ileriye yönelik ilerleten bağlarla birleşmiş olduğunu vurgulamıştır (Field, 2008:16). Akılcı bir şekilde karar verilmesi için alternatiflerin bilinmesi ve hangisinin daha iyi olduğunun hesaplanması gerekmektedir, bilgiye ulaşmak zaman kaybına yol açabilir ancak kişinin kendisine bu bilgiyi sağlayabilecek tanıdık bir çevresi, sosyal ağları varsa bilgiye ulaşmak daha az masraflı olacaktır (Erselcan, 2009:249).

Coleman sosyal sermayenin boşanma, ayrılma, ve göç gibi akrabalık ilişkilerindeki kopukluğa yol açan etmenler nedeniyle zayıfladığını belirtmiştir. Aileler akrabalarıyla, arkadaşlarıyla ve diğer tanıdıklarıyla iletişim ağlarının zayıfladığını sosyal sermayelerinin değerinin de düştüğünü belirtmiştir. Putnam da aynı şekilde göçün insanın sosyal sermayenin değerini azalttığına belirtmiştir (Field, 2008:157-158).

1.2.6 Normlar

Normlar bir sosyal topluluğa ait bireylerin topluluk açısından ne tür davranışlara sahip olmaları gerektiği hakkında yazılı olmayan kurallar ve değerler bütünüdür. Bireylerin karşılıklı kurallara, geleneklere bağlı kalmaması yoluyla ortak eylemlerin başarılı sonuçlar vermesine olanak sağlayan kurallar olarak tanımlanmaktadır (Knack ve Keefer, 1997:1254'den aktaran Keleş, 2012:31). Farklı bir görüşe göre ise normlar toplum tarafından devam ettirilen resmi ve gayri resmi yerleşmiş olan ortak kurallar olduğu için kişilerin gelecekte nasıl davranacaklarını belirlemede etkili olacaktır (Reyhanoğlu, 2006:21).

Becker'a göre normlar sınırlı bilgi ve deneyime sahipken verdiğimiz akılcı bir tepki şeklindedir. (Fine, 2011:90-91'den aktaran Kitapçı, 2017:30).

Bireyler arasındaki bağları güçlendiren normlar, sosyal sermayenin oluşması, toplumun faydası için bireylerin kendi çıkarından vazgeçmelerinden kaynaklanmakta, sosyal destek, statü, onur gibi ödüller ile desteklenmektedir (Özdemir, 2007:74).

Putnam'a göre normlar herkesi kurallara uyulacağı şeklinde bir beklentiye sokacak bu beklenti de hem kolektif yaşamı hem de sosyal sermayenin üretimini ve sürdürülebilirliğini kolaylaştıracaktır (Rea-Holloway, 2008:25'den aktaran Uğuz, 2010:61). Normları sosyal sermayenin odak noktasına yerleştiren normların mevcut ve etkin olduklarında sosyal

sermayenin güçlü olduğunu düşünen teorisyen J. Coleman'dır (Fritch, 2000:15'den aktaran Uğuz, 2010:61). Coleman'a göre normlar güçlü ise sosyal sermaye sağlanacak ve devamlılık oluşacaktır ancak değerli olarak algılanabiliyorsa dışsal bir ödül ve ceza söz konusu ise içselleştirilerek takip edilecektir. Buradaki en önemli hususlardan birisi de ağın açık veya kapalı oluşudur. Ağlar ne kadar çok kapalı olursa normlar da o kadar fazla olacaktır böylece ağların birbirlerine duydukları güven artacak ve sosyal sermaye üretimi artacaktır ve ağ ne kadar kapalı ise bireylerin normlara uyması da o kadar artacaktır çünkü bireyler normları güçlendirmeye ve uygulamaya çalışacaktır. Bunun tersi ağ kapalılığı azalma olduğunda bireylerin normlara uygun hareket etme olasılığı da azalacaktır (Rea-Holloway, 2008:15'den aktaran Uğuz, 2010:62).

Karşılıklılık normları literatürde çokça tartışılmaktadır. Putnam'a göre iki çeşit karşılıklılık normu vardır bunlar; dengeli karşılıklılık ve genelleşmiş karşılıklılık şeklindedir. Dengeli karşılıklılık daha çok dengeler arasında eş zamanlı olarak yapılan değişimi (maddi ve manevi yardımcı) anlatmaktadır ve aktörler arasında kısa dönemli bir takas ilişkisini ifade eder. Genelleşmiş karşılıklılık normları ise ilişkilerde denklik olup olmamasının önemini olmadığını eş zamanlılığın aranmadığını süregelen bir değiş tokuş ilişkisini ifade etmektedir. Genelleşmiş karşılıklılık normları bugün yapılan iyiliğin gelecekte geri dönüşümünün olacağı beklentisini de içinde barındırmaktadır ve toplumda yaygınlaştıkça güven ilişkilerinin kurulmasını sosyal sermayenin artmasını sağlayacaktır (Gerni, 2013:20). Fukuyama ise karşılıklılık potansiyel olarak bütün insan ilişkilerinde bulunmaktadır ancak kişinin arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Yani güven, ilişki ağı, sivil toplum sosyal sermayenin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Fukuyama, 1999'den aktaran Töremen ve Ersöz, 2010:84).

Sosyal normlar, informel bir sosyal kontrol şekli sağlamaktadır. Böylece formel kontrol biçimlerine ya da cezalara olan ihtiyaç azalmaktadır. Putnam ve Coleman komşuluk ilişkilerinin geliştiği bölgelerde hem suç oranlarının düşük olduğunu hem de resmi politikalara olan ihtiyacın azaldığını belirtmekte ve sosyal sermayenin bu bölgelerde geliştiğini ifade etmektedir (Kapu, 2008:272). Askeri örgütler ve aileler sosyal norm ve sosyal sermayeden nasıl yararlandığının en önemli örneğidir.

Hobbes'a göre sosyal normların yayınlanması, basılması, ilan edilmesi gerekmez, çünkü bütün dünyanın onayladığı bu doğa yasasını kendilerine yapılmasının doğru olmadığı düşünülen bir şeyi başkasına yapılmaması gerektiği şeklinde belirtmektedir (Esmer, 1999:24). Sosyal sermayeyi üreten normlar geniş bir toplumsal alanı kapsamak, kabul görmek, yükümlülükleri sağlamak, sorumluluk almak gibi özellikleri (Özdemir, 2007:191). Ortak ve paylaşılmış değerler Anthony Giddens'in de belirttiği gibi özel kuralların oluşturulduğu ve tekrarlandığı 'pratik bilinç' kavramından gelir ve bireylerin mantığını kavrayamadıkları ya da açıklayamadıkları halde bunlara uymaları ile önemli ölçüde güven ve istikrar sağlar (Healy, 2005:122-123'den aktaran Ekinci, 2010:68).

Fukuyama ise farklı bir bakış açısı sunarak tüm ortak ve değerlerin tek başına sosyal sermayeyi oluşturmada yeterli olmayacağını bazı ortak değerlerin yanlış ve olumsuz olabileceğini de belirtmiştir. Normların sosyal sermaye yaratması için bireyin sorumluluklarını tam yerine getirmesi ve karşılıklılık gibi özelliklerin olması gerektiğini vurgulamıştır (Öksüzler, 2006:115). Fukuyama güvensizliğin yaygın olduğu bir toplumda

güvenin yerini alan resmi kural ve yasal düzenlemelerin maliyetini normlarla ele almıştır (Fukuyama, 1998:38-39'den aktaran Öğüt ve Erbil, 2009:26). Toplum içerisinde yaşayan bireyler arasında anlaşmalar normlarla tesis edilemiyor ve eşleştirilme sağlanamıyorsa düzensizlikler yasal olarak giderilmeye çalışılacaktır böylece hem maddi hem de manevi işlem maliyeti artacaktır (Putnam,1993:172' den aktaran Öğüt ve Erbil, 2009:26).

1.3.Sosyal Hizmet Alanında Sosyal Sermaye

1.3.1. Aile Olarak Sosyal Sermaye

Geleneksel olarak aile insanoğlunun biyolojik ve sosyal yeniden üretimini sağlayan sosyal düzenin temel birimidir (Goulbourne, 2006:238' den aktaran Uğuz, 2010:145).

İnsanoğlunun biyolojik ve sosyal yeniden üretimine kaynaklık eden aile, Coleman, Bourdieu, Putnam gibi sosyal sermayenin önemli temsilcileri tarafından sosyal sermayeyi üreten en önemli kaynak olarak görünür. Coleman'a göre sosyal sermaye aile içerisinde nesiller arasındaki ilişki yapısında, ebeveynler ve çocuklar arasında saklı bir kaynak olarak tanımlanır. Coleman aile içerisinde üretim sürecinin ailenin dışardan edindiği sosyal sermaye ile bağlantılı bir biçimde gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkilerle aile dışındaki sosyal bağlar bir araya gelerek sıkı bir norm yapısını, kapsamlı güven ve yükümlülükleri Coleman'ın kuşaklararası yakınlık olarak isimlendirdiği şeyi yaratacaktır (Holland vd. 2003:4-5'den aktaran Uğuz, 2010:146).

Coleman, sosyal sermayenin üretiminde en önemli üretici güç olarak gördüğü aileyi onun nakli hususunda belirleyici güç olarak da ele almaktadır. Coleman'a göre aileler özellikle şu üç mekanizma aracılığıyla sahip oldukları sosyal sermayeyi sonraki kuşaklara aktaracaklardır (Wright, Cullen ve Miller, 2001:2'den aktaran Uğuz, 2010:146-147):

- Çocuklarına zaman ve çaba harcayarak,
- Çocuklarıyla aralarında etkin bağlar kurarak ve
- Kabul edilebilir ya da edilemez olarak düşündükleri davranışlar konusunda çocuklarına rehberlik ederek.

Coleman'a göre çağdaş yaşamın pek çok özelliği hem aile içindeki hem de aile dışındaki sosyal sermayeyi olumsuz bir şekilde etkileyecektir. Aile yapısındaki değişim, yalnız annelerin sayısındaki artış, babaların yokluğu, annenin ev dışında çalışma hayatında yer almaya başlaması ve geniş ailenin giderek terk edilmeye başlayıp çekirdek aileye dönüşüm sosyal sermayenin azalmasına yol açacaktır. Bu durumlarda sosyal sermayenin eksikliği gün içerisinde ebeveynlerin evde bulunmayışından, ev içinde ya da yakınında büyükanne ya da büyükbaba, hala, amca gibi bir yakının olmayışından kaynaklanmaktadır. Bourdieu ise modern toplumlarda sosyal sermayenin dejenere olmasıyla ilgilenmemekte sosyal eşitsizlikleri devam ettiren sürekli birikimlerle ve geçişlerle ilgilenmektedir. Putnam ise Coleman ile aynı görüşleri ifade etmiştir (Edwars, Franklin ve Holland, 2003:5'den aktaran Uğuz, 2010:147-148). Coleman ebeveynlerin sahip olduğu insani sermayenin çocuğun eğitimsel gelişiminde önemli role sahip olduğu görüşündedir. İnsani sermayenin ailede çocuğa aktarılma konusunda ve çocuğun gelişim aşamasında önemli bir katkı sağlaması ailelerinin sahip olduğu sosyal sermaye düzeyleri ile doğru orantılıdır. Bu sermayenin

aktarılmasının da yegane yolu sosyal sermayenin sağlamış olduğu etkileşim ve iletişim olanaklarıdır, çocuğa aktarılan sosyal sermaye ailenin sahip olduğu sosyal sermaye düzeyiyle doğrudan ilişkilidir (Coleman, 1988:109-115'den aktaran Ekinci, 2010:47).

Ebeveynler, çocuklarının tavır ve davranışlarını başlıca şu üç şekilde etkileyerek sosyal sermayenin üretimine katkıda bulunacaklardır (Stolle, 2003:28-30'den aktaran Uğuz, 2010:148):

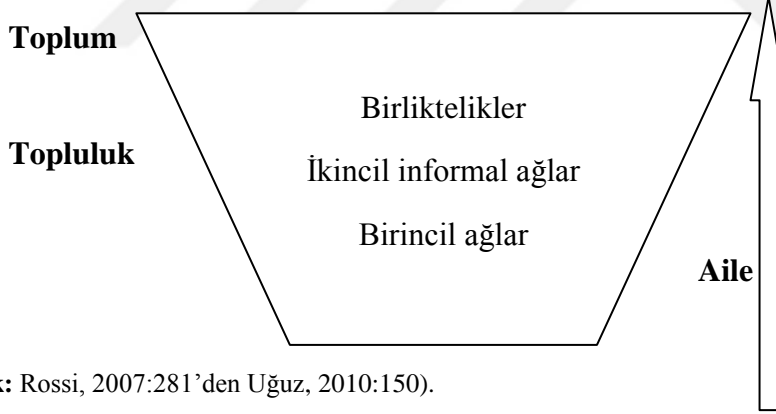
-Ebeveynler, daha açık güvenilir ve daha hoşgörülü bir çevre yaratarak çocuklarının karşılıklı güven geliştirmelerini kolaylaştıracaklardır.

-Ebeveynler, çocuklarına başkalarını nasıl değerlendireceklerini ve kimlerle işbirliğine gideceklerini öğreteceklerdir ve bu onların yabancılara açık olmaya yönelik tavırları da çocuklarına geçecektir.

-Aileler çocuklarına işbirliğine yönelik tavırların nasıl gerçekleştiği ya da ihlal edildiği konusunu birincil elden öğrenme fırsatı yakalayacaklardır.

Ailenin sahip olduğu sosyal sermaye çocuklarının sosyal sermayeleri üzerinde o kadar etkindir ki bu etki çocuklarının sosyal sermayelerini ebeveynlerinin diğerleri ile olan ilişkilerinin bir sonucudur (Leonard, 2005:608'den akt. Uğuz,2010:149). Çocukların öncelikleri kendileri için sosyal sermayeye sahip olmaları değil yetişkinlerin kendi sosyal sermayelerini onlara aktarabilmelerine bağlı olarak sosyal sermayeyi sonraki yaşamlarında edineceklerdir (Schlee, 2007:7 'den aktaran Uğuz, 2010:149).

Şekil:2 Sosyal Sermayenin Yaratılmasında Ailenin Yeri

Kaynak: Rossi, 2007:281'den Uğuz, 2010:150).

Ailelerin sosyal sermaye yaratmadaki rolü her iki ebeveynin ev içerisindeki varlığı ya da birinin varlığı, kardeş sayısı gibi yapısal özelliklerden etkilenmektedir. Yapısal özellikler ebeveyn ve çocuk arasındaki kişilerarası etkileşimin yapısını sıklığını ve sürekliliğini belirleyecektir. Yapısal özellikler ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimin nitelik ve niceliğini biçimlendirdiği kadar sosyal sermayenin süreç bileşenleri de sosyal sermaye üretimini etkileyecektir. Ebeveynlerin çocuklara gösterdikleri ilgi, ödevleri ile ilgilenme, önemli, okul aktivitelerini onlarla tartışma, gelecek planlarına ortak olma, televizyon izlemeyi sınırlama, ev ödevlerini yapıp yapmadıklarını gözetleme gibi kısıtlayıcı aktiviteler de aile içerisinde sosyal sermayenin üretimini ve sosyal sermayenin miktarını etkileyecektir (Greeley vd., 1997:589'den aktaran Uğuz, 2010:151).

Aile sosyal bağların oluşmasında ve sosyal iletişim ağlarının kurulmasında temel bir rol oynamaktadır. Ailede başlayan eğitim çocuğun tüm yaşamını etkilemektedir. Ailede verilen eğitim hem eğitimdeki başarıda, hem de sosyal sermayenin geliştirilmesinde pozitif etki sağlamaktadır (OECD, 2001:45).

Sosyal sermayenin üertilmesi ve sürdürülmesinde kendilerine görev düşen bireylerin içerisinde yaşadıkları topluma bağlılıklarına ihtiyaç duymaktadır. Aile kurumu bireylerden beklenen bağlılık davranışlarına temel oluşturulacak yaklaşımların kazanılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Öğüt ve Erbil, 2009:36).

Aile ve arkadaşlık ilişkileri ne derece yüksek ise birey kendini o kadar güvende hissedecektir (Kaplan, 2007'den aktaran Keleş, 2012:48).

Çocukların aile ortamında büyümesi sosyal sermayenin oluşmasına olumlu zemin hazırlayacaktır. Sosyal sermaye bir toplumda ya da aile bireyleri arasındaki ilişkilerin niteliğini referans almaktadır. Ailede sosyal sermayenin niteliğinin yetişkinlerin fiziksel varlığına ve çocuklarına gösterdikleri özene bağlı olduğunu, Coleman'ın da belirttiği gibi sosyal sermayenin ebeveynle çocuklar arasında ilişki olduğunu, ebeveynlerin çocuklara ayırmış oldukları zaman, kaynak ve enerjiyi ifade ettiğini, toplumun sosyal sermayesinin ise ebeveynler arasındaki sosyal ilişkiler, ebeveynlerle toplum arasındaki ilişkiler ve toplumun diğer kurumları arasındaki ilişkilerin yapısında bulunduğunu vurgulamaktadır (Coleman, 1990'den aktaran Töremen ve Ersözlü, 2010:147). Yong ve diğerleri 2006 da yapmış oldukları çalışmalarda sosyal sermayenin çeşitli düzeyi üzerinde durmuşlardır örneğin veli-çocuk iletişimi ve etkileşimi, eve dayalı sosyal sermaye, veli- öğretmen ilişkisi gibi konular üzerinde durarak bu katılımın ilişkileri kolaylaştırdığını vurgulamaktadır Sosyal sermaye ailede çocukların mutluluğuna ve başarısına toplumda da bireylerin ortak iyiliğine katkı sağlamaktadır (Töremen ve Ersözlü, 2010:147).

Sosyal sermaye birçok aile için önemli bir fırsat haline gelmiştir. Aileler yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde ilişkilere oldukça önem vermekte ve bu durumdan çocukların yararlanmaları için fırsat oluşturmaktadırlar. Ailelerin bıraktıkları boşlukları devlet kurumlarının tam anlamıyla dolduramayacağı herkes tarafından bilinmektedir (Töremen ve Ersözlü, 2010:148).

1.4.Mikro Düzeyde Sosyal Sermaye

Mikro düzey sosyal sermaye bireyler ve aileler arasındaki ilişkileri incelemektedir. Organizasyon yapısı, aktörlerin benzerliği, tutum benzerlikleri, mikro anlamda bilişsel ve yapısal sosyal sermaye olarak ifade edilebilir (Adler ve Kwon, 2002:27'den aktaran Kitapçı, 2017:34). Sosyal sermayeye mikro düzeyde yaklaşanlar sosyal sermayenin özel bir mal olduğunu ifade etmektedir ve mikro düzeyde incelenen konular daha çok yerel kurumlar ve ağlar, güven, yerel normlar, ve değerler kavramından oluşmaktadır (Kitapçı, 2017:34-35).

Mikro düzeyde sosyal sermayede sivil toplum örgütleri bilgiyi paylaşarak bireysel teşvikleri ve grup teşviklerini birleştirerek verimliliği arttırmaktadır.

Mikro düzey bireylerin oluşturduğu ağlarda ve hane halkı ve bu ağların temelinde ortak normlar ve değerlerde gözlemlenebilmektedir (Grootaert, 2002:3'den aktaran Adem ve Öğüt, 2009:61-62). Mikro düzey makro düzey tarafından kapsanan değerler, normlar, hesap

verilebilirlik, ortak eylem ve sorumluluk uygulamaları gibi unsurları kapsamaktadır (Köse, 2004:45).

Ayrıca örgütlerin içerisinde ve örgütler arasında sosyal sermaye açısından mikro düzey risklerin ve belirsiz durumların azaltılması açısından önemlidir. Örgütler açısından mikro sosyal sermaye tanınmayı, sadakati, itibarı ve uygun enformasyona erişimi ifade etmektedir (Akdere, 2005:6'den aktaran Adem ve Öğüt, 2009:61-62).

Mikro düzeyde sosyal hizmet uygulamasında ise bireylerin ihtiyaçlarına problemlerine ve bireylerin güçlü yanlarına odaklanılmaktadır. Bireyin etkin tercihler yapmasını sağlamayı ve bireyin işlevselliğini arttırmayı hedeflemektedir (Zastrow ve Ashman, 2014:68).

1.5.Mezzo Düzey Sosyal Sermaye

Mezzo düzey makro düzey ile mikro düzeyin birlikte ele alındığı bölümdür. Bu bölüm topluluklar arasındaki ilişkide etken olan ağları ve normları belirtmektedir ve ağ yapılarının oluşturulması, geliştirilmesine odaklanılır bu düzeyde sosyal sermaye sosyal kimlik ve aidiyete, örgütlere vurgu yapar (Akdere, 2005:5'den aktaran Öğüt ve Erbil, 2009:60).

Aile, iş grubu ve diğer toplumsal gruplar gibi herhangi bir küçük gruba mezzo sistem denir. Bireylerin diğer kişilerle bütünsel etkileşimlere girmelerinden dolayı mikro sistem ile mezzo sistemi birbirinden ayırmak oldukça güçtür (Zastrow ve Ashman, 2014:68).

1.6.Makro Düzeyde Sosyal Sermaye

Makro düzeyde sosyal sermaye kurumsal ve politik ortamla ilgilidir. Hukukun üstünlüğü, demokrasi, yerelleşme, yargı sistemi, sözleşmenin uygulanması ve kalitesi, kurumsal ekonomi başlıkları bu bağlamda incelenmektedir (Hjerpe, 2003:5'den aktaran Kitapçı, 2017:34).

Makro düzeyde yaklaşımda sosyal sermaye kamusal bir mal olarak görülmektedir (Kitapçı, 2017:34-35). Devlet piyasa tarafından desteklenen sosyal sermaye anlayışının pozitif dışsallıklar oluşturma potansiyeli daha fazladır ve ulus devlette sosyal sermaye mikro düzeyden makro düzeye ulaşmaktadır. Ulus devlette sosyal sermaye anlayışı zamanla özel sektör, kamu sektörü ve hükümet dışı organizasyonlar ve ağların katılımıyla makro düzeye taşınmaktadır. Bu nedenle makro düzey ile mikro düzey sosyal sermayenin uyumlu hareket etmesi önemlidir. Örneğin makro düzey sosyal sermaye mikro düzey sosyal sermayenin oluşmasına zarar verebilir .Bu durumda merkezi devlet ve yerel düzeydeki kurumların dengeli bir rol üstlenmesi gerekmektedir ve birbirlerini tamamlayıcı unsurlar olarak değerlendirilmelidir (Serageldin ve Grootart, 1999:49'den aktaran Kitapçı, 2017:38-39). Bu açıdan makro sosyal sermaye devlet ve piyasa arasında sivil toplum ve devlet ilişkilerinde meydana çıkmaktadır (Yapraklı, 2005:87).

Putnam'ın makro boyutta ele alması gereken devletin topluluklar içerisinde sosyal sermayenin oluşumunu desteklemedeki rolünü ortaya koymadığı için eleştirilmiştir (Roberts, 2004:479'den aktaran Adem ve Öğüt, 2009:60).

Sosyal hizmette makro sistemde insanların yaşadığı toplumsal ve ekonomik içeriği geliştirmek için gayret edilmektedir. Politikaların etkileri, toplumsal e ekonomik adaleti geliştirmeye yönelik stratejiler, toplum tutumu makro boyutta önemlidir (Zastrow ve Ashman, 2014:68).

BÖLÜM 2: KORUYUCU AİLE HİZMET MODELİ

Koruyucu aile hizmetinde amaç, korunmaya ihtiyacı olan çocuğun öz aile tarafından ihtiyaçlarının karşılanamaması durumunda çocuğun yüksek iyilik hali gözetilerek bir aile ortamında ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktır.

2. 1. Koruyucu Aile Tanımı

Batıda 'Foster Home' olarak tanımlanan ve ülkemizde 'koruyucu aile' şeklinde adlandırılan koruyucu aile bakımından esas itibariyle korunmaya ihtiyacı olan çocuk tanımına giren, kimsesiz, terk edilmiş, bakımını kimsenin üstlenmediği, devlet tarafından desteklenerek bakımının bir aileye verilmesini sağlayan bir sosyal hizmet türünü ifade etmektedir (Cılga, 1989:31-45), başka bir deyişle kurum bakımının yanı sıra bu işi üstlenecek ailenin bakım hizmetini ifade etmektedir (Taştekil, 1989:205).

Sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde kurum bakımının aile ortamının yerini ikame edemeyeceği anlaşıldıktan sonra daha düşük maliyetli alternatif hizmet modeli olarak koruyucu aile hizmet modeli ortaya çıkmıştır.

Koruyucu aile ilgili yönetmelikte belirtilen esas ve şartlara göre çocuğun korunmasını gerektiren durumlara göre il veya ilçe müdürlükleri tarafından denetimi yapılan, ödeme karşılıklı veya karşılıksız olan çocuğun temel ihtiyaçlarını, bakımını karşılayan ve aile ortamında yetiştirilmesini sağlayan yönetmelikte belirtilen şartları taşıyan aileyi ifade etmektedir.

Kadushin (2016), koruyucu aile olmak isteyenlerin şu isteklerle hareket ettiğini belirtmektedir:

- 1) Evlat edinmem ancak çocuk yetiştirme isteği
- 2) Ölmüş çocuğunun yerine koyma
- 3) Öz çocuğuna arkadaş isteği
- 4) İhtiyacı olan çocuğa yardımcı olma
- 5) Yetersiz veya reddedilmiş bir ilişkiyi telafi etme (Örneğin, anne ya da baba olarak elde edemedikleri bir kız ya da oğlan çocuğa sahip olma)
- 6) Yetişkin çocuklarıyla kurdukları ilişkiyi tekrarlama
- 7) Ebeveynlerine büyüme sürecinde zorluk çıkartmış bir kişi olarak kendisini cezalandırma
- 8) Kendi çocuklarını yetiştirmek konusundaki başarısız deneyiminden sonra ikinci bir şansa sahip olma, daha başarılı olma ihtiyacını giderme şeklindedir.

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların asıl gereksinimleri ve beklentileri aile ortamının kurulduğu bir düzen içerisinde yaşamaktır (Gökçearslan, 2004: 62). Bu nedenle koruyucu aile çocuğun bakımının kurum bakımına alternatif olarak bir aile ortamında gerçekleşmesi önem arz etmektedir. Koruyucu aile çocuğun öz ailesinin herhangi bir sebepten dolayı

çocuğun bakımını üstlenememesi durumunda çocuğun bakımından ve yetiştirilmesinden sorumlu olan, evlat edinmeden çocuğun ihtiyaçlarına karşılık veren gönüllü ailedir.

Çocuğun sağlıklı bir aile ortamında yetişmesi, toplumsal hayata uyum sağlayan bireyler olmaları ancak sevgi ile ihtiyaçlarının karşılandığı bir aile ortamında mümkündür. Bu nedenle devlet koruması altındaki çocukların aile ortamında büyümelerinin sağlanması amacıyla çocuğa aile ortamını sağlayacak olan koruyucu aile hizmet modeli uygulanmaya başlanmıştır. Gelişmiş ülkelere bakıldığında kurum bakımını en az düzeye indirgeyip, sorumluluğu iyi örgütlenmiş koruyucu ailelere bıraktığı gözlemlenmektedir (Akyüz, 1983:13).

Koruyucu aile, çocuğun ihtiyacı oranında aile ortamında sevgi, alaka ve hoşgörü gösterilerek yetiştirilmesi ve fiziksel, duygusal ve zihinsel olarak sağlıklı olmasında, topluma uyumlu ve yararlı bireyler olmasında katkı sağlamak amacıyla ortaya çıkmış bir kurumdur (Serdar, 2000:471).

2.2. Koruyucu Aile Yasal Düzenlemeleri

2.2.1. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı 24 Mayıs tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu'nun 3. Maddesinin (b) fıkrasında belirtildiği gibi beden, ruh ve ahlak gelişimi veya şahsi güvenliği tehlikede olup;

- Ana veya babası olmayan, ana ve babası olmayan,
- Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
- Ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen çocuklar,
- Ana veya babası tarafından ihmal edilerek; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başboşluğa sürüklenen çocuk'' şeklinde tanımlanmıştır (SHÇEK, Madde 3).

6518 Sayılı Kanununun 30. Maddesi ile SHÇEK'da geçen 'Korunmaya Muhtaç Çocuk' kavramı 'Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk' olarak değiştirilmiştir. Böylece muhtaç kavramı yerine bir hak olarak sunulan ihtiyaç kavramı literatürde yer almıştır.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre ise korunmaya ihtiyacı olan çocuk ''Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu'' şeklinde belirtilmiştir (5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu).

1949 tarihli-5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanunda yapılan tanıma göre; anasız ve babasız, anası ve babası belli olmayan çocuklar ile Türk Medeni Kanun Hükümlerine göre haklarında korunma tedbiri alınmasına gerekli görülen çocuklar korunmaya muhtaçtırlar.

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların özelliklerine bakıldığında öz ailesi bulunan ancak ailesinin yoksulluk nedeniyle nakdi olarak desteklenmesi durumunda da ihtiyaçları karşılanmayan çocuklar, Ebeveynin iş kaybı yaşaması ya da iş arama sürecinde olması, özel nedenlerden dolayı öz aileleriyle birlikte yaşaması mümkün olmayan çocuklar. Eşlerden birinin ölümü ya da boşanma sonucunda tek ebeveynli kalma. Akraba destek

mekanizmalarının yeterince güçlü olmaması, ailede hükümlülük durumunun olması, öz ailenin uzun süreli tedavi gerektiren sağlık sorunları nedeniyle çocuğun bakımını üstlenmede yetersiz kalması, Psikolojik sorunlar nedeniyle öz ailesinin yanında kalması uygun bulunmayan çocuklar, ebeveynlerin sorunları nedeniyle çocuğuna kötü muamelede bulunması, ihmal ya da istismarına neden olması, ailede şiddetin olması, çocuğun ihmal ve istismara uğraması, ailede çocuğa karşı sevgi ve ilginin eksikliği, savaş, göç, doğal afetler gibi nedenlerden dolayı çocuğun korunmaya ve bakıma ihtiyacı oluşmaktadır.

Belirtilen nedenlerden dolayı öz ailesi yanında kalmaları mümkün olmayan ve evlat edinmeye uygun olma durumunun koruyucu aile yanına yerleştirilmeye uygun olduğu sosyal çalışma görevlileri tarafından belirlenmiş çocuklar koruyucu aile hizmet modelinden yararlandırılabilirler çocuklardır.

Çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren içinde bulunduğu ailenin etkisi altında kalmaktadır. Sosyal değişimler ile birlikte günümüzde özellikle sanayi devrimi ile başlayan ve şehirleşmenin de artmasıyla birlikte aile yapısında ve ailenin fonksiyonlarında olumsuz değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Ailenin iç dinamiğini etkileyen bu değişimlere uyum sağlayamayan ailelerin aile bütünlüğünü bozmakta ve çocukların ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmektedirler (Demirbilek, 2000:137).

Çocukların korunmaya ihtiyacı olması haline gelmelerinde içinde bulunduğu ailenin parçalanmış olmasının yanı sıra ailenin ekonomik ve demografik koşulları, ebeveynlerin çocuk yetiştirme biçimleri, çocuğunu kötü alışkanlıklara yönlendirmeleri, aile bireylerinin yaşam biçimi, evlilik dışı ilişkiler de etkili olmaktadır (Cılga, 1986:37-38).

Devlet çocuğun yüksek yararını sağlamak amacıyla öz ailenin yanında çocuğun yetiştirilmesi tedbirine başvurmaktadır ancak çocuğun öz ailesinin bulunmaması ya da öz ailesinin yanında kalmasının uygun bulunmaması durumunda alternatif koruma tedbirlerine başvurmaktadır. Bunlardan öz aileye en yakın olan çocuk için en uygun aile ortamını sağlayacak olan hizmet modeli koruyucu aile hizmet modelidir.

2.2.2. Yasalarda Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk

Çocuk refahı alanında koruyucu aileye ilişkin ilk yasal düzenleme İngiltere’de Kraliçe 1. Elizabeth zamanında 1607 yılında çıkarılan “ Yoksullar Yasası’nda” oluşturulmuştur. Bu yasaya göre, anne-baba ya da büyük anne-baba tarafından bakımı gerçekleştirilmeyen çocuklar ticaretle uğraşan ailelerin yanına çalışmak üzere çıraklığa verilmişlerdir (Akyüz, 2012:475)

İngiltere’de yapılan bu uygulama daha sonra Amerika’da ‘Beyaz Saray Konferansları’ olarak devam etmiştir. Bu toplantılarda amaçlanan korunmaya ihtiyacı olan çocukların koruyucu aileler yanında, gerektiği zaman da küçük gruplar halinde bakımlarının esaslarını belirlenmiş ve tavsiyeler de bulunmuş, bu esaslar doğrultusunda aile ödenekleri, sosyal yardım, gündüz bakımevleri geliştirilmiştir (Koşar, 2008: 8).

Osmanlı’da koruyucu aile hizmet modelinin yasal dayanağını Osmanlı Devletinin son dönemlerinde kurulan Darülhayr-i Ali ve Darüleytamlar (Çavuşoğlu, 2005:11) ile 1917 yılında kurulan Himaye-i Etfal cemiyetinin uygulamalarında görmek mümkündür (Erol,

Şimşek ve Üstüner, 2005:24). Medeni Kanun yürürlüğe girmeden önce bu dönemde çocuk hakları İslam Hukukuna göre düzenlenmiştir

Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise koruyucu aile hizmetinin yasal dayanağını 1926'da İsveç'ten uyarlanan Türk Medeni Kanununun 347. Maddesi ile TMK madde 185'te eşler çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermek ve ana babanın her biri çocuğun eğitilmesi ve yetiştirilmesini engellemekten kaçınmakla yükümlü kılınmıştır. Bu kanun, uygulamada aksaklıklara yol açmıştır. Arkasından 1957 tarihli ve 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Daha sonra koruyucu aile uygulamasının esaslarını ve sınırlarını belirlemek için 1984 yılında Koruyucu Aile Yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğin eksikliklerinin tamamlamak amacıyla 1993 yılında ikinci bir yönetmelik çıkarılmıştır. Aynı zamanda 1982 Anayasası'nın 61. maddesinde korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, sosyal güvenlik bakımından özel korunması gereken kesim olarak tanımlanmış, 56. maddesinde ise korunmaya ihtiyacı olan çocukların topluma kazandırılması amacıyla gerekli teşkilat ve tesislerin devlet tarafından kurulacağı ya da kurulmasının sağlanacağı belirtilmiştir. 24.05.1983 tarih ve 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu'nun 22. Ve 23 maddeleri oluşturmaktadır (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, (1993) SHÇEK Kanununun 23. Maddesinde Mahkeme tarafından korunma kararı bulunan korunmaya ihtiyacı olan çocuğun bakımının sağlanması ve yetiştirilmesi bu kanun kapsamında bir kurum tarafından yapılabileceği gibi koruyucu aile tarafından da yerine getirilebileceği vurgulanmıştır. Koruyucu aile, korunmaya ihtiyacı olan çocuğun bakımını gönüllü olarak yapabileceği gibi kurum tarafından sağlanan bir ücret karşılığında da yapabilmektedir (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 1983).

6518 Sayılı Kanununun 30. Maddesi ile SHÇEK'da geçen 'Korunmaya Muhtaç Çocuk' kavramı 'Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk' olarak değiştirilmiştir.

1961 yılı Temmuz ayında Ankara da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile UNICEF arasında yapılan bir anlaşma sonucu ülkemizde koruyucu aile bakımı başlatılmıştır. Bu proje ile çocuğun başka bir ailede bakılmasının kurumsallaşmasına zemin hazırlamıştır (Koşar ve Tufan 1999).

Koruyucu aile uygulamasının ikincisi 1964 yılı Aralık ayında İzmir de başlatılmıştır. Bütün uygulamalar genellikle 0-6 yaş gurubundaki çocuklar için yapılmıştır.

SHÇEK 1998 yılında koruyucu aile uygulamasını geliştirmek amacıyla bir dizi değerlendirme çalışması yapmış, sonuç da bu hizmetin toplum tarafından yeterince anlaşılmadığı, bilinmediği, koruyucu ailelere sunulan imkanların yetersiz olduğu, toplumsal olarak modelin benimsenmesinde ailelerin çekince gösterdiği anlaşılmıştır. Akabinde, görülen bu eksiklikleri gidermek amacıyla Koruyucu Aile Tanıtım ve Yaygınlaştırma Kampanyası 25 Mayıs 1998 günü başlatılmıştır (İlik, 2008:17).

Koruyucu aile uygulaması yaygınlaştırmak ve aile bakımının tüm topluma teşvik etmek için 1992 yılında SHÇEK tarafından ilk zamanlarda bazı pilot illerde uygulamak amacıyla koruyucu aile projesi hazırlamıştır. Proje ile SHÇEK'na bağlı çocuk yuvaları ve yetiştirme

yurtlarında barınma imkanı sağlanan çocuklarla sırada bekleyen korunma kararlı çocukların kurum bakımı yerine koruyucu aile yanına yerleştirilmesi hedeflenmiştir.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununun 7. Maddesinde belirtildiği gibi ‘‘Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir’’ şeklinde belirtilmektedir. Haklarında korunma kararı alınmış çocukların koruyucu aileler yanına yerleştirilmeleri için öz ailelerinden izin alınması zorunluluğu bulunmamaktadır. Koruma altına alınan çocuklar izin alınmaksızın uygun görülen kuruluşlara ya da koruyucu aileler yanına yerleştirilmektedir.

2.3. Tarihsel Süreçte Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk

Tarihsel süreçte korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetler üç aşamada gelişim göstermiştir. Bu aşamalar şu şekildedir (Çiftçi, 2009:54).

- 1)Korunmaya ihtiyacı olan çocukların büyük grup halinde bakımı
- 2) Büyük grup bakımının zararlarının anlaşılması ile koruyucu aile hizmetlerinin gelişimi ve uygulanması
- 3)Çocuğun öz ailesinin bakımının sağlanması açısından destekleyici yönde çalışmaların yapılması ve en kötü ailenin en iyi kurumdan daha iyi hizmet vereceği düşüncesinin yaygınlaştırılmasıdır.

Tarihsel süreçte olduğu gibi çocuğun aile yanında bakımının sağlanması ve korunması çocuğun yüksek yararı ilkesinin sağlanmasında verimli bir yöntem olduğu anlaşılmıştır. Travmatik geçmişi olan çocukların koruyucu aile yanında rehabilite edilmesi çocuğun sağlığı açısından önemli bir işlev görmektedir.

2.3.1.İslam'da Koruyucu Aile Uygulaması

İslam tarihinde koruyucu aile uygulaması, bir koruyucu model olan evlatlık hizmetinin Kur'an tarafından yasaklanmasıyla daha da yaygınlaşmıştır. Koruyucu aile himayesindeki çocuğun bakımını üstlenmektedir. Bu görevi Allah razısı için yerine getirmekte olup karşılığında bir şey istememektedir. Himayeyi üstlenen aile bazen koruyucu aile çocuğun sonradan alınmasına karşın tedbir olarak çocuk için nafaka istemekte ve çocuğun ailesi tarafından geri alınması durumunda ise yapmış olduğu masrafları talep etmeyi bir nevi sigortalatmış olmaktadır (Aydın, 1995:528).

İslam'da koruyucu aile sistemi, Kur'an ve Sünnet'in belirlemiş olduğu ilkeler içerisinde uygulanmıştır. Hz. Peygamber, '*Allah ve Rasulü, velisi olmayanın velisidir*' sözüyle dezavantajlı grupların devlet tarafından koruduğunu vurgulanmıştır. Cahiliye Döneminde ise evlat edinme Medine Döneminin ilk zamanlarında uygulanmış sonrasında ise günümüzdeki koruyucu aile uygulamasına benzer bir sistem uygulanmaya başlanmıştır ve böylece koruma altına alınan çocuğa önemli haklar sağlanmıştır (Çelik, 2017:149).

Günümüzde koruyucu aile hizmeti uygulanırken çocuğun yakın çevresi varsa çocuk onların korunmasına verilmektedir, aile kabul etmiyorsa bu durumda devlet zorlamamaktadır İslam hukukunda ise 'hidane' olarak adlandırılan uygulama ile çocuğun büyütülüp yetiştirilmesinde eğitilmesinde kanun koyucu belli şahıslara hak, yetki ve sorumluluk yüklemektedir bu

uygulama ile prensip olarak velayetin babaya verilmesinden dolayı annenin çocuğun bakımından uzak kalmasından dolayı doğmuştur ve çocuğun yüksek yararı gözetilerek çocuğun bakımı öncelik olarak anneye ait olmuştur (Çelik, 2017:153).

Ayrıca Hattab İbn Sahip Ahmet İbn Rahat İbn Hattab tarafından Sivas'ta kurmuş olduğu vakıfta yetim çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmesinde Arapça Vakfiyesi örnek oluşturmaktadır (Öztürk, 1993:87).

2.3.2. Osmanlıda Koruyucu Aile Uygulaması

Geleceğin inşasında önemli bir unsur olan çocuklar, tarihsel süreçte ilgilenilen bir konu olmuştur. Çocukların iyi bir eğitim sisteminden geçirilmesi, beden ve ruh sağlıklarının korunması devletin bir görevi olmuştur. Böylece kültür ve medeniyet değerlerinin geliştirilerek geleceğe taşınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Çocukların çağın gereklerine göre yetiştirilmeleri de o ülkenin insan kaynağının sağlam olmasının garantisidir. Aynı şekilde çocukların sorunlu olması da, o ülkenin geleceği açısından tehlikeli sonuçlar oluşturabilmektedir. Bu nedenle insan merkezli bir medeniyetin uygulayıcısı olan Osmanlı Devleti de bünyesinde barındırdığı çocukların ihtiyaç ve sorunlarına duysuz kalınmamış, geliştirdiği ve uyguladığı sistemler ile çocukların sağlıklı gelişimlerini sağlamaya çalışmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, devletin kültür ve medeniyet değerlerinin geliştirilerek geleceğe taşınmasında önemli bir yer tutmasından dolayı çocuklara oldukça önem vermiştir. Bu nedenle çocukların, iyi bir eğitim sisteminden geçirilmesi, beden ve ruh sağlıklarının korunması için vakıf sisteminin gelişmesini sağlamıştır.

Tarih boyunca savaşlar, salgın hastalıklar, tabii afetler, göç ve yoksulluk gibi durumlarda en çok zarar gören grup çocuklar olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Balkanlar'da, Ortadoğu'da, Kafkaslarda ardı ardına yaşanan savaşlar kadınların dul ve çocukların yetim kalmasına neden olmuştur. Savaş sonrası kaybedilen topraklardan İmparatorluğun Büyükşehirlerine göçler başlamış, şehirlerde yoksul ve kimsesiz çocuk sayısında artışlar görülmüştür. Bu durum için Osmanlı'da uzun yıllar hizmetlerde bulunmuş Vakıfların imkânları yetersiz kalmış ve Devlet eliyle yeni kurumlar açmaya ihtiyaç duyulmuştur. II. Mahmut'un tahta çıkması ve Tanzimat Fermanı ile modernleşme sürecine başlayan Osmanlı Devleti, çocukların korunması konusunda da Cumhuriyet Dönemi'ne örnek teşkil edecek çalışmaları uygulamıştır.

Bir vakıf medeniyeti olan Osmanlı Devleti sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya büyük önem vermiş ve vakıflar ile dini, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve askeri alanlarda hizmetler vermiştir (Sarıçam ve Erşahin, 2007:223).

Bu vakıfların en önemlisinden bir tanesi Fatih Sultan Mehmet'in kurmuş olduğu Fatih Vakfı'dır. Bu vakıftan elde edilen gelir ile çocuklara yemek dağıtılmış, medreseler, kütüphaneler açılmış ve kimsesiz çocukların okumaları sağlanmıştır. Eğitim almak isteyen çocuklar arasında önceliğin kimsesiz ve yoksul olanlara verileceği belirlenmiştir. Osmanlı Devleti mahkeme kayıtları incelendiğinde, korunmaya ihtiyacı olan ve terk edilmiş çocuklara bakmak isteyen kişilere, devlet hazinesinden para ödendiği de görülmüştür.

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslarda yaşanan savaşlar, kadınların dul ve çocukların yetim kalmasına sebep olmuştur. Savaş sonrası kaybedilen

topraklardan İmparatorluğun büyükşehirlerine göçler, şehirlerde yoksul ve kimsesiz çocuk sayısı artmıştır. Bu durum karşısında vakıflar ihtiyacı karşılamak konusunda yeterli olamamıştır. Devlet çocuk alanında önlemler almaya başlamıştır.

2.3.2.1 Çocuk İslahhaneleri

Tuna Valisi olarak görev yapmakta olan Mithat Paşa, memurlar ve ileri gelenlerinin maddi katkılarıyla çocuklar için bir ıslahevi kurmuştur. Bu ıslahevleri Osmanlı Devletinde korunmaya ihtiyacı olan çocuk sorunuyla ilgili olarak atılan en önemli adımdır. İslahevinin kuruluş amacı gerek Müslüman ve gerekse Hıristiyan ailelerle kimsesiz göçmen çocukların barınmasına olanak sunmuştur. Zaman içinde ıslahevleri, suç işlemiş çocukları da barındırmaya başlamıştır. İslahhanelerde kalan çocuklara, terzilik, kunduracılık, fotoğrafçılık, dokuma ve makinistlik gibi meslekler öğretilmiştir. Daha sonra verilen mesleki eğitimden yararlanmak isteyen, annesi ya da babasından sadece biri olmayan çocuklar da bu kurumlara alınmaya başlanmıştır. Olumlu yönlerinin görülmesi üzerine, çocuk ıslahhanelerinin İmparatorluğun tüm şehirlerinde yaygınlaştırılması için dönemin İçişleri Bakanlığınca valiliklere genelge gönderilmiştir. 1863 yılı başlarında kurulan Niş İslahhanesinde kalan çocuklar okuma-yazma yanında terzilik öğrenmiş, jandarma askeri kıyafetleriyle her çeşit kundura, çizme ve potin dikip hazırlama konusunda eğitim almışlardır (Yazıcı, 2008:27).

2.3.2.2 Eğitim Ve Bakım Kurumu: Darüşşafaka, Darülhayr, Darüleytam, Darüleceze, Himaye-i Etfal Cemiyeti

Korunmaya ihtiyacı çocukların bakımı konusunda ikinci önemli kurum, 1872 yılında açılan Darüşşafaka'dır. Kelime anlamı itibariyle“şefkat yurdu” anlamına gelen Darüşşafaka, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bir derneğin çatısı altında kurulmuş olan ilk parasız özel okuldur. Kurulduğundaki adı Darüşşafakatü'l- İslâmiyye'dir. Vakfın amacı; Cemiyet-i Tedrîsiye-i İslâmiye'nin Kapalı Çarşıdaki esnaf çıraklarının eğitimini sağlamaktır. Vakıf, öncelikli olarak öksüz kalan ve kimsesiz olan çocuklar başta olmak üzere, sınıf ayrımı yapmaksızın bütün çocuklara dini bilgiler vermeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda, vakıf çocuklara her türlü evrak okumayı ve yazmayı kısa zamanda öğretmek için eğitimler vermektedir. Bu eğitimlerden herhangi bir ücret alınmamakta olup bunun yanı sıra ihtiyacı olanlara eğitim desteği de sağlanmıştır. Başarılı olup eğitimine devam edeceklere ise maddi olanaklar sunulmuştur.

Osmanlı döneminde korunmaya ihtiyacı olan çocukların mallarının korunması için 'Eytam İdaresi' kurulmuştur. Böylece yetim çocukların mallarını ve paralarını koruma işleri devletin görevi ve denetiminde olmuştur. Bu amaçla yetimlerin mallarına bakacak teşkilat anlamına gelen Emval-i Eytam Nezareti kurulmuştur. Tanzimat döneminde ise babası ölen çocukların haklarını ve mallarını korumak için hizmet etmiştir. Aynı dönemde çocuk koruma alanında faaliyet gösteren bir diğer kurum ise Darülaceze'dir. Darülaceze, özellikle 1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı sonucu, Balkanlar ve Kırım'dan yüz binlerce Müslüman ve Türk'ün Osmanlı topraklarına göç etmesi sonucunda İstanbul'da yaşanan büyük nüfus yığılması ve yetim kalan kimsesiz çocukların giderek artması üzerine II. Abdülhamit ve Sadrazam Halil Rıfat Paşa tarafından kurulmuştur. Bu kuruluş tek sorumluluğu korunmaya ihtiyacı olan çocukların bakım ve yetiştirilmesi olmasa da önemli bir girişimdir. Dilenciliğin arttığı bir dönemde çözüm arayışının sonucu olarak kurulmuştur. Vakıf, İstanbul'daki dilencilere, sokaklarda başıboş gezen kimsesiz çocuklara, cami avlusunda yatan kimsesiz muhtaçlara ömürleri boyunca kalacakları yer vermiş ve meslek edindirmeye çalışmıştır. Halen ASPB' ye bağlı olarak hizmet veren Darülaceze, 24 saat hizmet

esasına göre çalışmakta ve kurumda kalanların tüm giyim, barınma, gıda, sağlık ve bakım ihtiyaçlarını karşılamaktadır (<http://www.darulaceze.gov.tr/Kurumsal/KurulusAmaci>, Erişim Tarihi: 04.05.2018).

19. yüzyıl sonlarına doğru, çocuk koruma alanında faaliyette bulunana kurum ve sayılardaki artış devletin bu alana yönelik adımlar atmasına neden olmuştur. 1899 yılında İstanbul'da din ve mezhep ayrımı yapılmadan bütün Osmanlı vatandaşlarına hizmet verecek 4 bin kişilik bir yetimhane açılması planlanmış; ancak maddi sıkıntılar nedeniyle gerçekleştirilememiştir. 1903 yılında yerine yalnızca Müslüman kimsesiz çocukların yararlandığı "Darülhayr" isimli 300 kişilik bir yetimhane yapılmıştır.

Osmanlı Devletinin son 50-60 yılında yaşanan büyük savaşlar nedeniyle kimsesiz çocukların oranında artış olmuştur. Kaybedilen savaşlar sonrasında sakat, muhtaç ve yetimleri ise Darülaceze'ye yerleştirmek suretiyle barınma sorunu çözülmeye çalışılmıştır. Ancak, yaşanan göçlerin yoğunluğu ve şehit yetimlerinin artması nedeniyle yeni politika geliştirmesine gerek duyulmuştur. Bu nedenle Savaş yetimlerinin barındırılması için 2 Nisan 1917 yılında Meşrutiyet Dönemi'nde devlet tarafından Darüleytamlar kurulmuştur. Yetimhane, yetimler veya öksüzler yurdu anlamına gelen ve bu anlamda ilk sosyal hizmet kurumu sayılabilecek Darüleytam'ın amacı, kimsesiz, bakıma muhtaç çocukların devletçe korunmasını ve eğitim fırsatlarından yararlanmasını sağlamaktır. Darüleytamları geliştirmek için ihtiyaç duyulan maddi kaynak maddelerine ve P.T.T. hizmetlerine eklenen Evladı Şuheda vergisi ile karşılanmaya çalışılmıştır. Ancak devletin gerileme ve dağılma döneminde, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar sorunu kitleselleşmeye başlamış, Darüleytamların masrafını devlet karşılayamaz hale gelmiş, sahipsiz kalan çocukların pek çoğu, açlık ve sefaletten hayatını kaybetmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nda bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu ikiye parçalanmış biri Ankara'da Türkiye Cumhuriyeti diğeri de padişahlık hükümeti olan İstanbul hükümeti kurulmuştur. Merkezi Ankara'da olan Türkiye Cumhuriyeti Darüleytamları Eğitim Bakanlığı'ndan ayırarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlamıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na devredilir edilmez kurumlar için 5 Aralık 1922 de 2042 sayılı Darüleytamlar Yönetmeliği hazırlanmıştır. Uzun yıllar süren savaşlar nedeniyle koruma ve eğitim problemlerini çözmek için ihtiyaç duyulan Darüleytamlar ve onlara bağlı kurumlar 1926 yılında kabul edilen 931 sayılı Kanunla kaldırılmıştır

Savaş koşulları nedeni ile devletin doğrudan çocukları koruma işinde sorumluluk aldığı diğer çalışma ise Kazım Karabekir'in Doğu Cephesi Komutanlığındaki çalışmalarıdır. Kazım Karabekir askeri alanda Kurtuluş Savaşı dönemindeki Doğu cephesi komutanı olarak başarılı bir isim olarak tanınmaktadır. Kazım Karabekir doğuda bulunduğu sürece sadece askeri ve siyasi alanda değil, eğitim alanında da çok büyük hizmetler yapmıştır. Ermenilerce katledilen ailelerin yetimlere yardımda bulunmuş 4.000 erkek 2.000 kız çocuğuna destek olmuştur. Meslek sahibi bireyler yetiştirilmesine öncülük etmiştir (<http://www.kazimkarabekirvakfi.org.tr> erişim tarihi 06.06.2018).

Darüleytamların kapanmasından sonra yetim ve öksüz kalan çocuklarla ilgilenecek yeni kurumlara ihtiyaç artmıştır.1917 yılında İstanbul'da Himaye-i Etfal kurulmuştur. İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti, savaş yıllarında ve sonrasında ülkedeki olumsuz koşullar ve zorluklara rağmen öksüz ve yetim çocukların barınması, beslenmesi, sağlığı ve eğitimi konusunda çalışmalarda bulunmuştur. Cemiyetin açtığı ilk çocuk misafirhanesinin kapasitesi

100'dür, bakıma ihtiyacı olan çocukların bir kısmı ailelere evlatlık, sanayi ve ticaret ustalarının yanına çırak ve okullara öğrenci olarak yerleştirilmiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne yerleştirilen çocuklar, 7 yaşına kadar yuvada, ilkokul çağına gelince ise yetiştirme yurtlarında barınmıştır. Erkek çocuklar, ilkokuldan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sanat okulu veya ortaokullara, kız çocuklar da çocuk bakımı veya hemşire okullarına yerleştirilmişlerdir. Sonrasında bu okullardan mezun olan kız çocukları Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yuva ve kreşlerinde istihdam ederek yaşamlarını sürdürmüşlerdir. 1949 yılında 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanunun ilki kabul edilmiştir. Bu kanun, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı'na çeşitli yasal görev ve sorumluluklar getirmiştir. Kanuna göre, beden ruh ve ahlak gelişimleri tehlikede olan; ana ve/veya babası belli olmayan ve Türk Medeni Kanununda belirtildiği gibi haklarında korunma kararı alınması mecburi görülen çocukların bakımını, mahkeme kararıyla, reşit oluncaya kadar, bu kanun çerçevesinde bakılıp, yetiştirilip, meslek sahibi edilmeleri görevini, Köy İhtiyar Heyetleri, Belediyeler, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı sağlamıştır (Çavuşoğlu, 2005'den aktaran; Acar, 2005).

2.3.2.3 Türkiye'de Koruyucu Aile Hizmeti

Koruyucu ailenin tarihine bakıldığında Türkiye'de koruyucu aile modeli ilk kez 1926 yılında mevzuata girmiş olmasına karşın, ilk uygulama 1949 yılında yapılmış ve 1952 yılından itibaren ise yaygın bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır.

27 Mayıs 1963 tarihinde, 2828 sayılı Kanun ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın merkez teşkilatı bünyesinde, "her türlü sosyal yardım ve sosyal güvenlik hizmetlerini düzenlemek, korunmaya ihtiyacı çocuklarla, sakatların ve ihtiyarların bakım, yetiştirme ve rehabilitasyonu ve çalışma gücünden yoksun fakir kimselerin sosyal güvenliğini sağlamak ve Sosyal Hizmetler Enstitüsü'nün idari ve bilimsel işlerini kovalama ve denetimini yapma" görevleri verilen Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü (SHÇEK) kurulmuştur. 24.05.1983 tarihinde 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu 03.06.2011 tarihli ve 633 sayılı kanun hükmünde kararnamenin 35. maddesiyle Sosyal Hizmet Kanunu çıkarılmış, Türkiye'deki farklı kuruluşların sorumluluğunda bulunan sosyal hizmetler aynı çatıda birleştirilmiştir. 1983 yılında kabul edilen 2828 sayılı Kanunla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kurulmuş, illerde teşkilatlanma başlamıştır. 03.06.2011 tarihli ve 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuş; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve bağlı müdürlüklerinin faaliyetleri sonlandırılarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlığın kurulmasının ardından dezavantajlı gruplardan birisi olan korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla ilgili bakım, koruma, evlat edindirme hizmetleri ile birlikte koruyucu aile hizmetlerini koordine yetkisi de Bakanlığın "Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü" tarafından sağlanmaya başlanmıştır.

2.4 . Koruyucu Aile Olma Koşulları

Türkiye'de koruyucu aile olmak için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüklerine şahsen müracaat etmek gerekmektedir. Müracaat esnasında Koruyucu Aile Yönetmeliğine dayalı olarak ailelerin şu özellikleri taşıması beklenmektedir.

-T.C. vatandaşı olmak ve Türkiye'de sürekli ikamet etmesi,

Koruyucu Aile Yönetmeliği'nin 8. Maddesinde koruyucu aile olacak kişilerin T.C. vatandaşı olması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Bu nedenle yabancı uyruklu kişilerin koruyucu aile olma hakkı yoktur. Ayrıca 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun 4. Maddesinin (k) bendine göre Korunmaya ihtiyacı olan çocukların Türk örf adetlerine göre yetiştirilmesi bir meslek sahibi olmaları koruma kararı kalktıktan sonra imkanlar ölçüsünde desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bir diğer hususta koruyucu aile olacak kişinin Türkiye'de sürekli olarak ikamet etmesi gerektiğidir. Koruyucu aile çocuğun bakımını devlet adına yapması ve devletin gözetim ve denetiminde olması nedeniyle T.C. olup yurtdışında yaşamaları durumunda bile koruyucu aile olamazlar. Ayrıca Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 15. Maddesinin (c) bendinde belirtildiği gibi görüşürülmesinde koruyucu aile birimince bir sakınca bulunmaması durumunda çocuğun; anne, babası ve diğer yakınları ile koruyucu aile birimince uygun görülen şekil ve zamanda görüşmesini sağlamak yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla Türkiye'de ikamet etmesi gerekmektedir. Görüldüğü gibi bu kanun maddelerinde çocuğun öz ailesi ile bağının koparılmaması, koruyucu aile, kurum ve öz ailenin çocuğun yüksek yararı ilkesi doğrultusunda hareket etmesine destek olduğu anlaşılmaktadır.

- 25-65 yaş aralığında bulunması,

Koruyucu aile olmak için Yönetmeliğin 8. Maddesinde belirtilen kriterlerden birisi de 25-65 yaş arasında olmaktır. Buradaki amaç kurum ve çocuk ile sağlıklı bir ilişkinin kurulmasını sağlayacak bir olgunlukta olunmasıdır.

-En az ilkokul düzeyinde eğitim almış olması,

Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 8. Maddesinde belirtildiği gibi koruyucu aile olmak isteyen kişilerin en az ilkokul mezunu olmaları gerekmektedir. Yönetmelikte belirtilen 15. Maddenin (b) bendine göre Çocuğun yetenekleri ve becerileri dikkate alınarak eğitim ve öğretimin devam ettirilmesi veya meslek sahibi edindirilmesi için gerekli desteği sağlamak çocuğu koruma, eğitim ve yetiştirme dışında hiçbir surette çalıştırmamak sağlanması ve koruyucu ailenin çocuğun eğitim hayatına destek olması nedeniyle böyle bir şartın konulmasına gerek duyulmuştur.

- Düzenli gelire sahip olması, gerekir.

Koruyucu aile olabilmek için Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 8. Maddesinden birisi de koruyucu aile olmak isteyen kişinin düzenli bir gelire sahip olmasıdır. Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 24. Maddesinde belirtildiği gibi koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamaları karşılaması amacıyla talepte bulunan koruyucu ailelere her çocuk için belirli bir oran tutarında ödeme yapılmaktadır buna karşın koruyucu ailenin kendine karşı ve koruyucu ailesi olduğu çocuğa karşı sorumluluklarını yerine getirebilmeleri, çocuğun ihtiyaçlarına uygun ev ortamının sağlanması amacıyla düzenli bir gelire sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca Yönetmeliğinin 9. Maddesinde araştırma ve inceleme kısmında başvurusu kabul edilenler hakkında kişilik özellikler, evlilik ve sosyal ilişkiler ve tek yaşayıp yaşamadığı, yaşantısının toplumda genel kabul görmüş kural ve değerlerine uygun olup olmadığı, çocuk yetiştirme yeterliliği, yaşı, diğer aile üyeleri iş ve ekonomik durumları ve koruyucu aile ilişkisi bakımından mesleki değerlendirme hususu

dikkate alınarak sosyal inceleme yapılmaktadır böylece koruyucu aile olacak kişilerin iş ve ekonomik koşulların önemine vurgu yapılmıştır.

Koruyucu aile adaylarından aranılacak nitelikler ise şu şekilde sıralanabilir ;

- Başkalarına bakabilmek ve onlara karşı sorumluluk duyabilmek,
- Çocuğa sevgi ve şefkat gösterebilmek ve onun gereksinimlerini karşılayabilmek,
- Ana-baba olmaktan zevk duyabilmek,
- Karşılık beklemezsizin bir şeyler verebilme yeteneğine sahip olmak,
- Geçmişte ve bugün aile sorumluluklarıyla işlevlerini uygun biçimde yerine getiriyor olmak,
- İstikrarlı bir duygusal yaşama sahip olmak,
- Çocuğun iyi yetişmesi için sahip olması gereken ahlaksal özelliklere ve toplumda iyi bir şöhrete sahip olmak,
- Çocuğun biyolojik ailesiyle ve kurumla olan ilişkilerini kabul edebilmek ve her şeyi sahiplenmemek,
- Sosyal hizmet uzmanı ile yakın ilişkiler kurabilmek, gerektiğinde ondan yardım istemekten ve yardım kabul etmekten çekinmemek (Akyüz, 2012: 481).

2.5. Koruyucu Aile Modelleri

Koruyucu Aile Yönetmeliğinde “Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli”, “Sürelî Koruyucu Aile Modeli”, “Geçici Koruyucu Aile Modeli” ve “Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli” olmak üzere 4 hizmet modeli belirlenmiştir.

2.5.1 Akraba Ve Yakın Çevre Koruyucu Aile

Veli veya vasi dışında kalan kan bağı olan akrabaları ya da çocuğun iletişim içinde olduğu veya tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercih etmeleri halinde en az temel ana, baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım şeklidir.

2.5.2. Sürelî Koruyucu Aile

Öz ailesi yanına kısa sürede döndürülme imkânı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen temel ana-baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım şeklidir.

2.5.3. Geçici Koruyucu Aile

Acil korunması gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle yararlandırılmamış çocuklar için, temel anne, baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimini almış profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen bakım şeklindedir.

2.5.4. Uzmanlaşmış Koruyucu Aile

Özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitimine sahip olan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde temel ana, baba eğitimleri, Koruyucu Aile

Birinci ve İkinci Kademe Eğitimlerini almış kişi ve ailelerin sağladığı koruyucu aile bakımı şeklindedir.

2.6. Koruyucu Aile Süreci

2.6.1.Koruyucu Aile Olmak İçin Başvuru Süreci

Koruyucu aile olmak için aileler Aile Ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne başvuru yapmaktadırlar.Başvuru esnasında koruyucu aile hizmetinin doğru bir şekilde algılanması ve hizmetin niteliğinin artırılması için koruyucu ailelere yönelik sosyal çalışmacılar tarafından yüz yüze görüşülerek bilgilendirme yapılmaktadır.

Yapılan bilgilendirmelerde koruyucu aile hizmetine uygun çocukların özellikleri, koruyucu ailenin sorumluluk ve yükümlülükleri, koruyucu aileye ve çocuğa yönelik sağlanan hizmetler anlatılmaktadır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanı ailenin koruyucu aile hizmet modeli açısından değerlendirilmesi amacıyla ailenin evinde de görüşme yapmakta ve sosyal inceleme raporu hazırlamaktadır. Raporda ailenin sosyo ekonomik durumu hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Raporda evde yaşayan bireylerin sayısı, görüşülen kişinin ve evde yaşayan diğer bireylerin cinsiyet durumu, yaşı, eğitim düzeyi, işi, sosyal güvencesi, birlikte yaşamının ne zaman ve nasıl başladığı, birlikte yaşamının ne kadar süreceği hakkında ve aile üyelerinin fiziksel,kişisel özellikleri, tutum ve davranışları, kendini ifade ediş biçimleri, hobileri, özgeçmişleri hakkında detaylı bilgi verilmektedir.Ayrıca aile bireylerinin sağlık durumu, sabıka kaydı bilgileri, iş ve ekonomik durumları ile aile bireylerinin okul durumu ve eğitimi destekleme becerilerine ev ortamı ve yakın çevresi, evlilik ilişkileri, sosyal yaşam ve ilişkileri, çocuklu yaşama ilişkin beklentileri, koruyucu aile hizmetine bakış açıları gibi detaylı bilgilere yer verilmektedir. Yapılan sosyal inceleme sonucunda ailenin başvuru talepleri ve istekleri çocuğa yönelik talepleri, belirtilen taleplerin çocuğun yüksek yararı ilkesi doğrultusunda olup olmadığı, bu süreçte mesleki çalışmaya yönelik bakış açıları, çocuğa hizmet kapsamında yararlı olup olmayacağı, koruyucu aile ve süreci devam ettirebilme motivasyonları,koruyucu ebeveynlik yapabilme açısından yeterli beceriye sahip olmaları, çocuğun cinsiyeti ve yaşına uygun gelişimi destekleme becerileri, profesyonel koruyucu aile olabilme ve yerleştirilecek çocuğun hizmetten yararlanma düzeyini arttırabilme açısından planlanan eğitimlere katılma motivasyonları, gerektiğinde sorunların çözümüne yönelik diğer kurumlarla işbirliği yapabilme becerileri, çocuğun okulu ve eğitimi ile ilgili konular irdelenmektedir. Başvuruda genel olarak koruyucu aile adayının güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koyma, hizmete yönelik beklentilerinin ne kadar gerçekçi olduğu hakkındaki kanaat, mesleki danışmanlık gerektirecek unsurların varlığı, başvurunun kabul edilip edilmeyeceğini hakkındaki görüşmeleri yapan vakadan sorumlu sosyal çalışmacının gerekçeli görüşleri ve kanaati ile aileye hangi özelliklere sahip bir çocuğun yerleştirilmesinin uygun olacağı konusundaki değerlendirmesi başvuru sürecini oluşturmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda İl Müdürlüğündeki Koruyucu Aile Komisyonu tarafından değerlendirmeler yapılmaktadır. Koruyucu Aile Yönetmeliğinde belirtildiği gibi koruyucu aile komisyonu, mahalli mülki amirin onayı ile illerde il müdürü veya görevlendirilen il müdür yardımcısı başkanlığında, ilçelerde ise ilçe müdürü başkanlığında biri vakadan sorumlu en az dört sosyal çalışma görevlisinden, sayının yetersiz olması halinde iki sosyal çalışma görevlisinden oluşturulan bir komisyondur (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012).

2.6.2.Koruyucu Aile Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Eşleştirilmesi

Çocukların hangi koruyucu ailelerin sorumluluğuna verileceğine, koruyucu aile hizmetinin amaçları ve gereklilikleri kapsamında il veya ilçe müdürlüğünde oluşturulan komisyonlar karar verir. Komisyon, sosyal çalışma görevlilerinin hazırladığı koruyucu aile adayının ve korunmaya ihtiyacı olan çocukların değerlendirildiği raporlar doğrultusunda işlem yapar. Değerlendirme raporları, yapılan sosyal incelemeler, aile ve çocuk ile yapılan görüşmeler neticesinde ve dosya bilgilerine dayanılarak hazırlanır, eşleştirme önerisi halinde Komisyona sunulur (KAY6- 3. Madde).

Aile, koruyucu aile başvurusunun değerlendirilmesi sürecinde kısa/ uzun süreli kuruluş ziyaretleri yapar, çocuğu izinli olarak da alabilir. Ailenin çocuğu izinli alması halinde, çocuk ve aile bir süre izlenir ve rapor hazırlanır. Çocuk- aile arasında olumlu bir etkileşim oluşur ve karşılıklı olarak birlikte yaşamak isterlerse çocuğun aile yanına yerleştirilmesi işlemi başlatılır.

2.6.3. Çocuğun Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilmesi

Koruyucu Aile Yönetmeliği'ne göre, çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, rehabilitasyon merkezleri, her ay koruyucu aileye yerleştirilebilecek olan çocukların listesini il ve ilçe müdürlüklerine göndermektedir. Listede yer alan çocukların tümü için kişisel bilgilerini, korunma veya bakım tedbiri veya acil korunma kararı nedenlerini, sağlık durumunu, psiko-sosyal ve fiziksel gelişimlerini, çocuğun alışkanlıklarını, davranış kalıplarını ve özel gereksinimlerini içeren durum değerlendirme raporu da hazırlanır (KAY6- 2. Madde).

Çocukların hangi koruyucu ailelerin sorumluluğuna verileceğine, koruyucu aile hizmetinin amaçları ve esasları kapsamında il veya ilçe müdürlüğünde oluşturulan komisyonlar karar verir. Komisyon, sosyal çalışma görevlilerinin hazırladığı koruyucu aile adayının ve korunmaya ihtiyacı olan çocukların değerlendirildiği raporlar doğrultusunda işlem yapar. Değerlendirme raporları, yapılan sosyal incelemeler, aile ve çocuk ile yapılan görüşmeler neticesinde ve dosya bilgilerine dayanılarak hazırlanır, eşleştirme önerisi halinde Komisyona sunulur (KAY6- 3. Madde).

Aile, koruyucu aile başvurusunun değerlendirilmesi sürecinde kısa/ uzun süreli kuruluş ziyaretleri yapar, çocuğu izinli olarak da alabilir. Ailenin çocuğu izinli alması halinde, çocuk ve aile bir süre izlenir ve rapor hazırlanır. Çocuk- aile arasında olumlu bir etkileşim oluşur ve karşılıklı olarak birlikte yaşamak isterlerse çocuğun aile yanına yerleştirilmesi işlemi başlatılır.

Komisyon tarafından uygun bulunan koruyucu aile ile çocuk tanıştırmadan önce çocuğun düşüncesi öğrenilerek gerekli mesleki çalışmalar yapılır (KAY m.14-1). Koruyucu aile sözleşmesi imzalanıncaya kadar çocuk ve ailenin birlikte zaman geçirmeleri, birbirlerini tanımaları ve alışmalarına uygun ortam sağlanması planlanır. Bu süreçte çocuk önce saatlik, daha sonra günlük, haftalık ve iki haftalık gibi sürelerle, toplamda iki ayı geçmeyecek şekilde koruyucu ailenin yanına izinli verilebilir. Süreçte olumlu kanaat oluşması, çocuğun ve ailenin de istemeleri halinde koruyucu aile yanına yerleştirme işlemi başlatılmaktadır (KAY m.14- 2).

Çocuk, Komisyonce uygun görülen koruyucu aile yanına, Koruyucu Aile Sözleşmesi imzalandıktan sonra mahalli mülki amirin de onayı ile yerleştirilir (KAY m.7). Koruyucu Aile Sözleşmesi ile koruyucu aile, çocuğun eğitimini, yeteneklerini, becerilerini geliştirmekle hükümlü olacağını, çocuğun öz ailesi ile ilişkilerini olumsuz etkileyecek tutum ve davranışlarda bulunmayacağını, çocuğun vasisi tarafından getirilecek görevlere müdahale etmeyeceğini, kurum sosyal çalışma görevleri tarafından yapılacak periyodik izlemeleri ve mesleki yönlendirmeleri

kabul edeceğini ve çocuğa karşı herhangi bir ihmal, istismar veya kötü muamelede bulunmayacağını taahhüt eder.

Bir koruyucu ailenin yanına, çocuklar ve koruyucu aile arasında ilişki kurulmuş olması ve çocukların bireysel gelişimlerini sağlıklı biçimde sürdürebilmeleri için uygun şartların bulunması halinde ve tercihen aynı anda olmamak üzere en fazla üç çocuk yerleştirilebilir. Çocukların kardeş olması durumunda yapılacak vaka değerlendirmesi sonucuna göre çocuk sayısı sınırlandırılmayabilir. Kardeşlerin aynı aile yanına yerleştirilememesi halinde birbirleriyle görüşebilecek aileler yanına yerleştirilmeleri esastır (KAY m.14-6).

Uzmanlaşmış koruyucu aile modelinden yararlanacak çocukların tek olarak yerleştirilmesi tercih edilir, ancak çocuğun yararı gözetilerek uygun şartların oluşması durumunda en fazla iki çocuk yerleştirilebilir (KAY m.14-14).

2.6.4. Koruyucu Aile Yanında Çocuğun Eğitimi

Koruyucu Aile Yönetmeliği'nin 10. maddesinde, koruyucu aile olmak isteyen ve Yönetmelikte belirtilen şartları taşıyan adaylar ve mevcut koruyucu aileler eğitime tabi tutulur. Korunma altına alınmadan önceki yaşantıları ya da mevcut durumları açısından özel zorlukları veya ihtiyaçları olan çocuklar, Koruyucu Aile İkinci Kademe Eğitimi uygulamasına başlanıncaya kadar mesleki çalışma alanları veya meslek eğitimleri nedeniyle çocuğun özel bakımını sağlayacak düzeyde bilgi ve deneyim sahibi olan koruyucu aileler yanına yerleştirilebilir (KAY m.10-2). Bu maddeden anlaşılacağı üzere, koruyucu ailelerin başvuru esnasında eğitime tabi tutulmaları zorunlu değildir. Bu eğitim çocuk yerleştirildikten sonrada verilebilmektedir.

2.6.5. Koruyucu Ailede İzleme Çalışmaları

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk düzenli periyotlarla sosyal çalışmacı tarafından izlenmektedir. İlk yıl ayda en az bir defa olmak üzere düzenli bir şekilde gözlenir bu süreçte gerekli hallerde farklı bir hizmet modelinden faydalandırılabilir. Çocuğun koruyucu aile yanında kalmasının uygun bulunduğu durumlarda ise ikinci yıldan sonra yılda dört defadan az olmamak üzere düzenli olarak izlemeler yapılmaktadır (KAY, m.16).

Sosyal çalışma görevlileri tarafından yapılması gereken ev ziyaretleri, koruyucu aile bakımında büyük önem taşımaktadır. Bu izlemler sırasında çocuğun sosyal, duygusal ve zihinsel güvenliğinin korunması için çocuk, koruyucu aile, öz aile arasında uyum sağlanmaya çalışılır. Sosyal çalışma görevlisi, çocuk ve koruyucu aile arasındaki ilişkileri gözlemleyerek çıkan sorunlarına çözümlerine yada çıkabilecek olası sorunların önlenmesine yardımcı olur. Ziyaretler esnasında daha önce koruyucu aile sözleşmesinde belirtilen maddeler dikkate alınarak aileler, aşağıda belirtilen temel yaşam becerilerine katkı sağlayıp sağlamadıkları konusunda kontrol edilirler. Koruyucu Aile Yönetmeliğinde, sosyal çalışma görevlisinin çocuğun öz ailesi ile mesleki çalışma yürütmesi gerektiğine dair hükümler bulunmaktadır. Yapılacak olan mesleki çalışmalar sayesinde, öz ailelerin çocuğuna karşı sorumluluklarını yerine Koruyucu Aile Yönetmeliğinde, sosyal çalışma görevlisinin çocuğun öz ailesi ile mesleki çalışma yürütmesi gerektiğine dair hükümler bulunmaktadır. Yapılacak olan mesleki çalışmalar sayesinde, öz ailelerin çocuğuna karşı sorumluluklarını yerine getirmesi sağlanacak ve öz ailelerin olur olmaz zamanlarda koruyucu aileye müdahale etmesinin önüne geçilecektir.

Koruyucu aile ve yanına yerleştirilen çocuk, düzenli olarak izlenir.

İzlemelerde tespit edilen durumlar formlar ve raporlar aracılığı ile sosyal çalışmacı tarafından düzenlenir, ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik gerekli mesleki müdahale planı oluşturulur.

Kurumlarda gerçekleştirilen izleme görüşmelerinde çocukların koruyucu veya öz aileleri ile zaman geçirebilecekleri ya da kendileriyle de aynı anda görüşme yapılabilecek, kırtasiye, oyuncak gibi malzemelerin olduğu uygun görüşme odaları oluşturulur.

Koruyucu aile hizmet sürecinin özelliğine göre geçici ve uzmanlaşmış koruyucu aile yanında bulunan çocuklar için izlemeler daha sık yapılır.

İzlemelere gerektiğinde diğer sosyal çalışma görevlileri ile birlikte koordinasyon oluşturulur

Koruyucu aile yanındaki çocuğun öz ailesi yanına döndürülmesi için koruyucu aile ve çocukla mesleki çalışmalar sürdürülür

Çocukla kurulan iletişim, çocuğun ev ortamındaki kurallar bağlamında rolü ile yeri, çocuğa kazandırılan beceriler, davranışları, kendisine tanınan haklar ve aylık bakım ödemesinin ne kadarının çocuk için kullanıldığını belirlemeye yönelik gözlem ve görüşmeler yapılır, hizmet süreci bütün boyutları ile birlikte değerlendirilir.

Çocuğun öz ailesinden ayrılmak zorunda kalması çoğu kez anlayabileceği bir olay değildir. Bu nedenle, çocuğun evden ayrılıp koruyucu aile yanına yerleşmesi aynı zamanda okulundan, arkadaşlarından ve alıştığı çevreden ayrılması anlamına gelir. Bu değişiklikler, çocuğun psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Çocuk, bilinçaltında anne ve babasının kendisini istemediğini düşünerek reddedildiği ve değersiz olduğu duygusuna kapılabilir (Akyüz, 2008). Çocuğa, ailesinin yanından ayrılma nedeninin kendisinden değil, ebeveynlerin rol ve sorumlulukları yerine getirmediğinden kaynaklandığını benimsetmek gerekmektedir.

14 Ekim 1993 tarih 21728 Sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliğinde çocuğun öz ailesi ile mesleki çalışmalar yapılması gerekliliği yer almamaktayken, 14.12.2012 tarih 28497 Sayılı yönetmelikte “öz aile ile çocuğun birlikte yaşamalarını sağlayacak kısa ve uzun dönemde mesleki çalışmalar planlanır, şartların uygun bulunması durumunda çocuğun ailesi yanına dönüşü değerlendirilir” ibaresi yer almaktadır (KAY- m.16-3). Yönetmelikte yapılan bu değişiklik, çocuğun öz ailesi yanına dönmesi için sosyal çalışma görevlisinin sorumluluğunun altına çizmektedir.

Sosyal çalışma görevlisi, çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirmeden önce ve sonrasında yapacağı izlem ve rehberlik koruyucu aile ve çocuğun uyum sağlamasına önemli katkıda bulunmaktadır. Yapılan gözlem ve değerlendirmeler sonucunda, koruyucu ailenin çocuğa yönelik herhangi bir kötü muamelede bulunduğu tespit edildiğinde, kuruma çocuğu aileden geri almak için resmi işlemleri başlatması konusunda sorumluluk yüklemektedir.

2.6.6.Koruyucu Aile Statüsü İptali

Koruyucu Aile yönetmeliğinin 22. Maddesinde belirtildiği gibi koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk ile ilgili aşağıdaki durumların tespit edilmesi ile geri alınmaktadır.

Koruyucu ailenin 15. maddede belirtilen yükümlülükleri yerine getirmemesi.

Çocukla koruyucu aile arasındaki sağlıklı iletişimin kurulamaması, mesleki çalışmaların yapılmaması

Koruyucu aile tarafından çocuğun istismar edildiğine yönelik tespitlerin olması

Koruyucu ailenin, çocuğun öz ailesi ile ilişkilerine zarar verecek tutum ve davranışlarda bulunduğu ve ifadelerinin olduğunu tespit edilmesi.

Çocuk için hizmet kapsamında fayda sağlanamaması

Koruyucu aile yanına yerleştiren çocuğun mevcut durumunun ortan kalkması

Çocuğun faydalandırıldığı hizmet modelinin değişmesi ve koruma kararının kaldırılması

Koruyucu ailenin herhangi bir nedenden dolayı koruyucu aile olmaktan vazgeçmesi

Koruyucu Aile Komisyonu bu durumların tespit edilmesi halinde çocuğu geri almaya karar verir. Çocuğun ayrılık sürecine hazırlanmasına yönelik müdahale planı oluşturulur. Koruyucu ailenin hizmet sürecinde çocuğa yönelik suç teşkil eden eylemleri var ise Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulur ve çocuğun haklarının korunmasına amacıyla adli süreç başlatılır.

Yönetmeliğin 22. Maddesinde ise Koruyu aile statüsünün şu nedenlerle iptal edileceği belirtilmiştir.

Çocuğu ihmal ve istismar ettiğinin, kötü muamele gördüğüne dair tespitlerin olması.

Sosyal ilişkileri açısından toplumun norm ve değerlerine uygun olmayan davranışların olması

Fizik ve ruh sağlığının, çocuğun bakımını etkileyecek derecede uygun olmadığına sağlık kurulu raporu ile belirlenmesi

Mesleki danışmanlık hizmeti ve yönlendirmelere uygun davranmaması.

Geçici koruyucu ailenin çocuk yerleştirme önerilerini mazeretsiz olarak üç kereden fazla kabul etmemesi.

Belirtilen durumların tespiti halinde; sorumlu sosyal çalışma görevlisinin hazırlayacağı rapor, komisyona iletilmektedir. Koruyucu aile statüsünün iptaline ilişkin talep hakkında komisyon tarafından en fazla on beş gün içinde karar verilir. Komisyonca koruyucu aile statüsü iptal edilen koruyucu aile yanına bir daha çocuk yerleştirilemez. Koruyucu aile statüsünün iptaline ilişkin karar, Genel Müdürlük ile il müdürlüklerine bildirilir.

2.7.Koruyucu Aileye Sağlanan Haklar

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara karşılık olmak üzere talepte bulunan koruyucu ailelere her çocuk için gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarın belirtilen yaş aralıklarına göre belirlenen oranlar karşılığı tutarı, hiçbir kesinti yapılmaksızın aylık ve net olarak ödenmektedir. 0-3 yaş aralığındaki çocuklar için %50 oranında, 4-5 yaş aralığındaki çocuklar için %75 oranında, 6-14 yaş aralığındaki çocuklar için %80 oranında, 15-18 yaş aralığındaki çocuklar için %85 oranında 19+ yaş için %90 oranında ödeme yapılacağı koruyucu Aile Yönetmeliğinin 24. Maddesinin 1. Fıkrasında belirtilmiştir.

Özel zorlukları veya ihtiyaçları bulunan ya da engelli çocuklar için aylık bakım ücreti özür ve yaş durumu dikkate alınarak birinci fıkrada belirtilen miktar yüzde elli artırılarak uygulanır. Koruyucu aile yanında eğitime veya mesleki eğitim ya da kursa devam etmeyen eğitim yaşındaki çocuklar için özel zorlukları ve ihtiyaçları bulunan çocuklar ya da engelli çocuklar hariç aylık bakım ücreti yaş grubuna göre aldığı ücretin yüzde ellisi oranında ödenir

Aile yanına engelli ve özel zorlukları bulunan çocuklar ve kardeş çocuklar hariç, iki ya da üç çocuğun aynı anda yerleştirilmesi halinde, ikinci çocuk için birinci fıkrada belirtilen ödemenin yüzde sekseni kadarı, üçüncü çocuk için yapılacak aylık ödeme ise bu çocukların yaş grupları itibarıyla kendileri için birinci fıkrada belirtilen ödemenin yüzde altmışı oranında ödenir.

Koruyucu aile yanına yerleştirilen her çocuk için giderlerinin karşılanması amacıyla aylık bakım ödemesi her ayın yedisine kadar peşin olarak yapılır. Ayın ilk beşinci gününden sonra yapılan yerleştirmelerde ve çocuğun koruyucu aile ilişkisinin sona erdiği ayda çocuğun koruyucu aile yanında kaldığı gün sayısı ile orantılı olarak ödeme yapılır, varsa fazla ödeme geri alınır.

Ayrıca Koruyucu aile sözleşmesi devam eden koruyucu ailelerden, eşine veya bir yakınına bağlı olmaksızın emekliliğine esas sosyal güvencesi olmayan eşlerden birinin bir asgari ücret tutarı üzerinden Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında isteğe bağlı sigortasını yaptırmayı İl müdürlükleri tarafından sağlanmaktadır.

Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 25. Maddesinde geçen geçici koruyucu aile ödemesi ay sonunda ve çocuğun aile yanında kaldığı gün oranında yapılmaktadır. Koruyucu aileye yönelik yapılacak ödemeler yönetmeliğin 24. Maddesine göre yapılmaktadır ancak ödemeler ay sonunda ve çocuğun koruyucu aile yanında kaldığı gün kadar yapılmaktadır. Ay içinde beş çocuktan fazla yerleştirme yapılması halinde belirtilen ödemeye ilave olarak ek gösterge dahil en yüksek Devlet memuru aylığının yüzde otuzu eklenerek ödeme yapılmaktadır.

İhtiyaç halinde çocukların mama, bez, giyim ve okul malzeme masraflarının karşılanması amacıyla kuruluştaki kalan çocuklar için ilgili mevzuatta belirlenen yıllık giyim kuşam tablosunda yer alan istihaklara uygun olarak her çocuk için peşin ödeme yapılır.

Bunların dışında koruyucu aile yönetmeliğinin 26. Maddesinde eğitim, kurs, servis ve diğer giderler için harç ödemeleri oluşturulmuştur.

Engelli çocuklar için engelli kurulu raporunda yer alan tanı da dikkate alınarak yapılacak değerlendirme sonucunda, kendi parasını koruyamayacağına karar verilen çocukların harçlık düzenlemeleri koruyucu ailelere yapılmaktadır.

Tam gün öğrenim gören çocuklara öğrenim sürecinde iki kat oranında ödeme yapılmaktadır. Koruyucu aile yanında bakılan çocukların gelişim ve eğitimlerinin desteklenmesi için çocukların okul servis ücretleri ile engelli çocukların servis ücretleri ve 4-5 yaş grubu kreş çağı veya anaokulu çocuklarının servis ücretleri, servis bulunmaması halinde ulaşım giderleri karşılığı otobüs bilet ücreti ödenmektedir.

Çocukların gelişim ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması veya bir meslek edinmek üzere kamu ya da özel kuruluşlar tarafından açılan kurslara katılacakların ücretsiz kontenjanlardan yararlanma durumları değerlendirilir.

Başka illere öğrenim amacı ile gitmesi gereken çocukların ulaşım giderleri, bir günlük konaklama bedeli ile çocuğun okula kaydı ve kalacağı yere yerleştirilmesi ile ilgili olarak ödemeler yapılmaktadır.

Koruyucu aile hizmeti devam eden çocuklar için aylık bakım ödemesi koruyucu ailenin, koruyucu aile hizmetine ilişkin kütük kaydının bulunduğu il müdürlüğünce ödenmeye devam edilmektedir. Çocuğun devlet yurtlarından yararlanması durumu ise öncelikle değerlendirilmektedir.

Okula giden çocuklara her yıl bir defaya mahsus olmak üzere eylül ayında okul masraflarının karşılanması amacıyla üç kat oranında yıllık giyim masraflarının karşılanması için nisan ve ekim aylarında iki kat, tutarında ödeme yapılmaktadır.

Tablo 2: Koruyucu Aileye Yönelik Yapılan Aylık Ödeme

Koruyucu Aile Aylık Ödeme Miktarları					
YAŞ OKUL DURUMU	ORANLAR %	AYLIK BAKIM ÜCRETİ	GÖSTERGE	AYLIK HARÇLIK	AYLIK TOPLAM
0-3 YAŞ	50	557,40	-		
4-5 YAŞ	75	836,11	-		
6-14 YAŞ (İlköğretim 1-4 ve 5-8 sınıflar)	80	891,85	600	65,13	956,98
			900	97,70	989,55
15-18 YAŞ (Lise ve Dengi)	85	947,59	1200	130,26	1077,85
19+ YAŞ (Yüksek Öğrenim)	90	1003,33	2000	217,10	1220,43

Kaynak :2016 Ocak – 2016 Haziran ayı arası Koruyucu Ailelere ödenen aylık tutar örneği

Servis:250 TL

Kurs: 2010 TL (Meslek Edinme)

3790 TL (Yeni Orta Öğrt. Sınavı)

5890 TL (Üniversiteye Hazırlık)

Servis ve kurs ücretlerine ilişkin olarak bulunan İl'deki ortalama fiyatlara dikkat edilmelidir.

İsteğe bağlı sigorta prim tutarı: 649,44 TL

2.8. Koruyucu Ailenin Yükümlülükleri

Koruyucu Aile Yönetmeliğinde Koruyucu ailelerin görev ve yükümlülükleri belirlenmiştir. Bu kapsamda (KAY,2012). Bu kapsamda özetlenecek olursa koruyucu ailenin yükümlülükleri şu şekildedir:

-Yanına yerleştirilen çocuğun sağlık durumu ile ilgili yükümlülükler

- Çocuğun yetenekleri ve becerilerinin el verdiği ölçüde eğitim ve öğretimi veya meslek sahibi edindirilmesi amacıyla çocuğun desteklenmesine yönelik yükümlülükler
- Çocuğun öz ailesi ile görüşmesini sağlamak
- Çocuk ile akrabalığı bulunan kişilerle kurumdan habersiz iletişim kurmamak
- Belirli konularda çocuğun fikrini almak
- Çocuğun hayatını etkileyecek durumlarda, eğitim, kurs gibi görevli olan sosyal çalışmacı ile işbirliği içerisinde olmak
- çocukla ilgili oluşan değişiklikleri ve bunlara ilişkin bilgileri zaman geçirmeksizin sorumlu sosyal çalışmacıya bildirmek
- Koruyucu aile hizmet sürecine ve yerleştirilen çocuklara ilişkin olarak mesleki çalışmalarını yürüten sosyal çalışmacı ile iş birliği içerisinde olmak, periyodik izlemelere uyum sağlamak -İl veya ilçe müdürlükleri tarafından koruyucu aile konusunda yapılacak eğitim ve çalışmalara katılmak.
- Kurumun bilgisi olmadan çocuğun oturma adresini değiştirmemek
- Telefon, adres gibi tüm iletişim bilgilerinin değişikliğinde kurumu haberdar etmek
- Çocuğun içerisindeki koşullarının değişmesi durumunda ayrılık sürecinde kurum ile iş birliği yapmak .
- İl veya ilçe dışına çıkılması durumunda önceden kurumu bilgilendirmek
- Ev koşullarını hizmete uygun bir şekilde oluşturmak
- Geçici koruyucu aile olma durumlarında koruyucu aile statüsünden vazgeçmek istemelerinde en az bir ay öncesinde kuruma bildirmek
- Geçici koruyucu aile statüsünden vazgeçtiklerinde çocuğun kendine uygun hizmet modeli sağlanana kadar hizmeti devam ettirmek
- Denetim tedbiri olan çocuklar hakkında ilgili birimlerle işbirliği yapmak.

2.9. Sosyal Hizmette Koruyucu Ve Önleyici Yaklaşımlar

Sosyal hizmet toplumsal iyilik halini arttırmak amacıyla sosyal değişme, insan ilişkilerinde sorun çözmeye, güçlenmeye ve özgürleşmeye katkı sağlayan bir meslektir. Sosyal Hizmet insan davranışı ve sosyal sistem teorilerini kullanarak insanların çevreleriyle etkileşime girdikleri noktalara müdahale eder. Sosyal hizmet disiplini için insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri temel önemdedir (NICC, 2003; Thompson, 2017:35).

Sosyal hizmet koruyucu önleyici, eğitici- destekleyici, tedavi-rehabilitasyon edici yönde mikro mezo makro düzeyde çalışmalar yapan bir meslektir. Bu bağlamda sosyal hizmetin ilk müdahale aşaması olan koruyucu önleyici çalışmalar oldukça önem taşımaktadır. Özellikle dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan çocuklar için, gelecekte sağlıklı bireyler olabilmeleri için çocukluk dönemlerinde korunmaya ihtiyaçları vardır.

Sosyal hizmetler alanında bireylerin, grupların ve ailelerin önlenabilir nedenlerden dolayı kurumsal bakım hizmetlerine muhtaç konuma gelmelerini önlemek gerekir. Sorunlar ortaya çıkınca tedavileri hem daha zor hem de daha pahalı olmaktadır (Tatlıbal, 2004: 32-33). Bu nedenle gelişmiş ülkelerde politikalar oluşturulurken çocukların geleceğin sağlıklı toplumunu

oluşturabilmeleri için koruyucu önleyici hizmetlere ağırlık vermektedirler. Bu noktada sosyal hizmet uzmanlarına da önemli rol düşmektedir. Örneğin ocuk koruyucu ailede olmak konusunda utanç ve mahcubiyet duygusu hissedebilir, böylece kendi durumlarını açıklayacak bir öykü bulabilirler, bu nedenle kurumdan bir eve yerleşme olduğunda çocukların neden koruyucu aile yanına yerleştirildiği açıklanmalıdır (Shefer ve Horejsi, 2014:533).

BÖLÜM 3. LİTERATÜRDE YER ALAN ÇALIŞMALARIN ANALİZİ

3.1 Aile Odaklı Yapılan Çalışmalar

Koruyucu aile hizmet modeline yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında çalışmaların çoğunlukla koruyucu aileler ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu noktada yapılan çalışmaların ilişki odağını daha çok koruyucu aile ve korunmaya ihtiyacı olan çocuğun oluşturduğu söylenilebilir. Çocuğun çeşitli sebeplerden dolayı korunmaya ihtiyacı olması durumuna gelmesinde ve daha sonra koruyucu aile yanına yerleştirilmesinde çocuğu etkileyen her ilişkinin niteliği çocuğun yüksek yararı ilkesi gereğince oldukça önem taşımaktadır. Bourdieu'nun da belirttiği ilişki ağlarının koruyucu aile uygulamasında çok iyi yönetilmesi gerekmektedir. Koruyucu aile hizmet modelinde çocuğun öz aile ilişkileri devam etmektedir. Bu nedenle koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğun öz ailesi ile geçmişte kuracağı sağlıklı ilişki gelecekteki sağlıklı ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle koruyucu aile olan kişilerin ve çocuğun öz aile ilişkilerinin çok yönlü olarak geliştirilmesi ailelere sosyal sermaye yönetim becerilerinin kazandırılması gerekmektedir. Aşağıda tabloda belirtildiği gibi korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik farklı sosyal hizmet modelleri uygulanmaktadır. Kurum bakımı yerine aile yanında çocuğun bakımının sağlanmasına yönelik uygulamalara ağırlık verilmektedir. Ancak koruyucu aile uygulamalarının profesyonel bir şekilde gerçekleştirilmesi için devlet ve koruyucu aile ilişkisinin yanı sıra devlet, koruyucu aile ve çocuğun öz ailesi şeklinde çoklu bir ilişki ağının niteliğinin artırılması gerekmektedir.

Tablo 3. 2011-2017 Yılları Arasında Kuruluşlara Göre Çocuk Sayıları

Kuruluş Türleri	Kuruluş Sayısı		Bakılan Çocuk Sayısı	
	2011	2017	2011	2017
Çocuk Yuvaları (0-12)	64	-	3724	-
Yetiştirme Yurtları (13-18)	89	-	4342	-
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (0-18)	-	-	-	-
Çocuk Evleri Sitesi (Sevgi Evi)	36	108	3004	6208
Çocuk Evleri	448	1195	2494	6341
Çocuk Destek Merkezi	46	65	756	1641
TOPLAM	687	1368	14320	14189

Kaynak: <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>

Tabloda da görüldüğü gibi çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği kurum bakımı yerine çocuğun ihtiyaçlarının ev ortamında karşılanabileceği çocuk evlerinin sayısı artmıştır.

Tablo 4. 2011-2017 Yılları Arasında Yararlandırılan Hizmetlere Göre Çocuk Sayıları

Çocuğa Yönelik Hizmetler	Çocuk Sayıları	
	2011	2017
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	14320	14189
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Desteklenen	34.982	104.729
Aileye Döndürülen Çocuk	8099	11342
Evlat Edindirilen	11444	16171
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	1282	5642
Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evlerinde Ücretsiz Bakılan	1639	2400
TOPLAM	71766	154473

Kaynak: <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>.

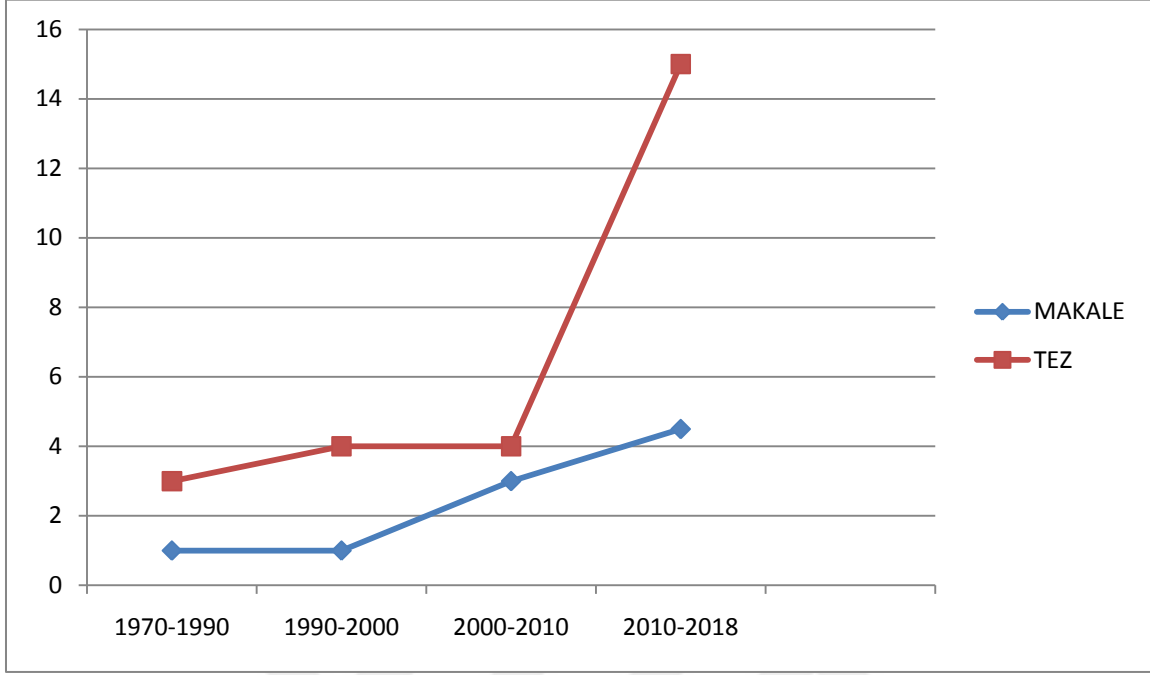
Yine tabloya bakıldığında kurum bakımı altındaki çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk sayısından oldukça fazla olduğu gözlemlenmektedir. Bu noktada da koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaştırılması gerektiği ve çocukların kurum bakımı yerine ebeveyn figürü ile birlikte sağlıklı bir aile ortamı içerisinde yetiştirilmesi gerekmektedir. Aile yanına döndürülen çocuk sayısına bakıldığında ise sayı oldukça yüksektir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuğun öz ailesi ile sağlıklı ilişkilerin kurulması gerekli psiko- sosyal desteğin sağlanmasının bu sayının artmasında katkısı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 5. Tezlerin Doktora ve Yüksek Lisans Olarak Dağılımı ve Makale Sayısı

TEZ	SAYISI
Doktora	5
Yüksek Lisans	24
MAKALE	17
TOPLAM	48

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> , <http://dergipark.gov.tr>

Tablo 6. Koruyucu Aile Alanında Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> , <http://dergipark.gov.tr>

Koruyucu aile alanında yapılan akademik çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında 1990 yıllarından sonra bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Bu artışa bakıldığında 1999 Marmara depremi sonrasında koruyucu aile olmak isteyen ailelerin sayılarındaki artışın etken olabileceği düşünülebilir. Bununla birlikte 2000 yıllarından sonraki süreçte özellikle 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasının çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği aile yanında desteklenmesi amacıyla koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaşmasında bir etken olduğu düşünülebilir. Bu yıllardan sonra koruyucu aile hizmet modeli üzerine yapılan akademik çalışmaların sayısındaki artış bu alana yönelik çalışmaların hızla arttığını göstermektedir. Bu kapsamda 24 yayınlanmış yüksek lisans ve doktora tezi ve 17 makale incelenmiş olup 4 yayın yasağı olan tezin ise içeriği incelenememiş olup sadece konusu hakkında bilgi edinilmiştir.

3.1.1. Koruyucu Aile Odaklı Yapılan Çalışmalar

Yapılan çalışmaların çoğuna bakıldığında daha çok koruyucu aile ve korunmaya ihtiyacı olan çocuk odaklı çalışmalar yapıldığı ve öz ailenin çalışmalara dahil edilmediği sadece yüzeysel olarak vurgulandığı tespit edilmiştir. Çalışmalarda koruyucu aile, kurum, çocuk ve çocuğun öz ailesini ele alan ilişki odaklı çalışmaların varlığına rastlanmamıştır. Bu nedenle sosyal sermaye açısından ilişki ağının güçlendirilmesi çocuğun yüksek yararı ilkesine katkı sağlayacaktır. Çalışmalara ve koruyucu aile hizmet modeli uygulamalarında bu ilişkinin güçlü olması hizmet modelinin en etkili şekilde sağlanmasına zemin hazırlayacaktır.

Tablo 7. Koruyucu Aile Odaklı Yapılan Tez Çalışmaları Ve Makale Dağılımı

Çalışma Odağı	Sayısı
Koruyucu Aile Odaklı Tez Çalışması	9
Koruyucu Aile Odaklı Makale	2
Toplam	11

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> , <http://dergipark.gov.tr>

1988 yılında Nazik tarafından yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında Hacettepe Üniversitesinde çalışmakta olan personele yönelik çocuk sahibi olmayan kişiler örneklem gurubu olarak seçildiği 69 kişiye yüz yüze mülakat tekniği ile evlat edinme ve koruyucu aile olmaya yönelik görüşleri hakkında bilgi toplamıştır. Araştırmaya katılan kişilerden %50.7 si her ailede çocuğun olması gerektiğine dair görüş bildirmiştir. Çocuk sahibi olma ve eğitim durumu hakkında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır. %32.8'si ise çocuğun aileye mutluluk verdiğini ifade etmiştir. %26 başka birisine ait çocuğa bakmama istememe nedeni olarak sorumluluk almak istemediklerini belirtmiştir. Görüşmeye katılanların %45.4 ü nasıl koruyucu aile olacağını ve evlat edineceğini bilmediği için tanıtım faaliyetlerinin yetersiz bulduklarını belirtmiştir. Evlat edinmek isteyen aileler %56.4 iken koruyucu aile olmak isteyen aileler %2.6 lık kesimi oluşturmaktadır (Nazik, 1988). Bu da koruyucu aile olmak isteyen ailelerin sayısının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Yapılan bu çalışmaya bakıldığında koruyucu aile hizmet modelinde sadece koruyucu aile olmak isteyenlerin odak olarak alındığı, koruyucu aile olmak isteyenlerin sayısının ise oldukça az olduğu göze çarpmaktadır.

1989 yılında Taştekil tarafından yapılan doktora tezi çalışmasında korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan sosyal hizmet uygulamalarında koruyucu aile bakımı ele alınmıştır. İzmir İl Müdürlüğü'nde koruyucu ailelere yönelik dosyalar taranarak kurumda çalışan sosyal hizmet uzmanları ile görüşmeler yapılarak kurum ve koruyucu aile ilişkilerine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Çalışmada ailelerin sosyo ekonomik durumları yaş ve koruyucu aile olma yaşları üzerinde durulmuştur. Araştırmada 10-15 yıllık çiftlerin koruyucu aile olmak için başvurdukları tespit edilmiştir. Bu durum koruyucu aile olan kişilerin evlendikten bir süre sonra çocukları olmamaları nedeni ile koruyucu aile olmak için başvurduklarını göstermektedir. Araştırmada ayrıca sosyal hizmet uzmanları ile koruyucu aile arasında gerçekleşen görüşmeler incelenmiştir. Ailelerin koruyucu aile hizmeti sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının aile ilişkilerine müdahale ettiği düşüncesi ile evlat edinme hizmetine bir an önce geçmek istedikleri tespit edilmiştir. Devletin korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik çalışmalar yapmasının yanı sıra gönüllü kişilerin de bunu üstlenmesinin gerekli olduğu ancak yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir (Taştekil, 1989). Çalışmaya bakıldığında koruyucu aile ve kurum ilişkisini birlikte ele aldığı bu nedenle ilişki odaklı bir değerlendirme yapıldığı gözlemlenmiştir. Ancak çalışmada öz aile ilişkisine değinilmemesi tüm ilişki ağlarının bir arada değerlendirilmediğini göstermektedir.

1991 yılında Yılmaztürk'ün yaptığı yüksek lisans tezi çalışmasında biyolojik olarak çocuk sahibi olamayan ailelerin evlat edinme ve koruyucu aile olma noktasındaki bilgi ve tutumlarına yönelik bir çalışma yapmıştır. Yazar araştırma örneklemini olarak Gazi Üniversitesi

Kadın Hastalıkları ve Doğum polikliniğine başvuran kişileri belirlemiştir. Eğitim durumu ve bireylerin yaşı ile koruyucu aile olma ve evlat edinme hakkındaki bilgi düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırma grubuna dahil olan bireyler çocuk sahibi olmanın neslin devamını sağlama, bireyi topluma kazandırma gibi gerekçelerden dolayı önemli olduğunu belirtmiştir. Araştırma grubunun %94 ü koruyucu aile ve evlat edinme hizmeti hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Büyük şehirlerde oturanların %56.9'u şehirlerdeki ise %42.4'ü koruyucu aile ve evlat edinme hizmetini Tv, basın ve radyo aracılığı ile duyduğunu belirtmiştir (Yılmaztürk, 1991). Yapılan bu çalışmada evlat edinme hizmetinden kısmen koruyucu aile hizmeti hakkında ise ailelerin bilgi sahibi olmadığı gözlemlenmektedir. Bu yıllara bakıldığında hala koruyucu aile hizmet modelinin gelişmediği ailelerin bu konu hakkında yeterli duyarlılığı göstermediği gözlemlenmektedir. Bu da sosyal sorunlar hakkında sosyal sermayenin önemini orta koymaktadır.

2000 yılında Can tarafından yazılan yüksek lisans tezinde koruyucu aile uygulamasının örneği olarak Ankara ilindeki uygulamaya değinilmiştir. Bu kapsamda Ankara'da yer alan kurum dosyası ve koruyucu aile olmaktan vazgeçen ailelerin tutanakları ile koruyucu aile olan kişilerle yapılan görüşmelere değinilmiştir. Yapılan çalışmada koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaşmadığı tespit edilmiştir. Can bu çalışmada öz aile ilişkilerinde öz ailenin hayatta olup olmadığına değinerek koruyucu aile ve çocuğun öz aile ilişkisine ait tespitlerde bulunmuştur. Koruyucu aile olan kişilerin çocuğun öz aileye dönme durumunu bilmelerinin koruyucu aile olmak istememelerinde etkili olduğunu tespit etmiştir. Yakın çevrenin koruyucu aile olmayı hem olumlu şekilde hem de olumsuz şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Koruyucu aile olmayı en son çare olarak gördüklerini ve koruyucu aile hizmet modelini evlat edinme hizmetine doğru giden bir yol olarak görmektedirler. Bireylerin duyarsızlığının koruyucu aile olma konusunda da duyarsız olmasında etkili olduğunu tespit etmiştir. Toplumsal sorunlara duyarlı bireyler haline gelmede koruyucu aile hizmet modeline katkı sağlayacağı vurgulanmıştır (Can, 2000). Çalışma bu yönüyle toplumun sosyal sermayesinin güçlü olmasının koruyucu aile hizmet modelinin niteliğini arttırmasına katkı sağlayacağı düşüncesini desteklemektedir.

2005 yılında yüksek lisans tezi olarak Özkara tarafından yapılan çalışmada toplumun koruyucu aile hizmet modeline yönelik bakış açısını tespit etmek amacıyla Ankara Çankaya ilçesinde yapılan anket çalışması oluşturmaktadır. Araştırmada ailelerin sosyo-ekonomik durumları, yaş cinsiyet durumları ile koruyucu aile olma konusundaki istekleri üzerinde durulmuştur. Örnekleme grubuna dahil edilen kişilerin koruyucu aile hizmet modeli hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı ve sosyo-demografik özelliklerle anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Kurum ve kuruluşlardan bilgi almanın az olduğu daha çok Tv ve gazetelerden koruyucu aile hizmet modeli hakkında bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuk sorunun temelinde katılımcılar ailenin ve ekonomik nedenlerin etkili olduğunu toplumsal nedenlerin etkili olduğunu belirtenlerin ise sayılarının az olduğu tespit edilmiştir (Özkara, 2005). Bu da göstermektedir ki korunmaya ihtiyacı olan çocuk sorunu toplumsal bir sorun olarak görülmemektedir. Bu nedenle toplumun koruyucu aile hizmet modelinde sorumluluk alma duygusunun olmadığını doğrulamaktadır. Oysa sosyal sermayesi güçlü olan toplumlarda sosyal sorun olarak nitelendirilen bir sorun toplumsal bir

sorun olarak da görülmektedir. Çalışma bu yönü ile sosyal sermayenin zayıflığını ortaya koyması açısından önemlidir. Ayrıca çalışmada koruyucu aile hizmet modelinin ücretsiz olmasını savunan kişilerin %12 gibi bir kesimi temsil etmektedir. Bir kısmı ise yapılan ücreti eksik bulmuştur. Araştırmada 12 yaş altındaki çocukların koruyucu ailesi olmak istedikleri tespit edilmiştir. Cinsiyeti ise önemsiz buldukları tespit edilmiştir. Araştırmada çocuğun öz ailesine dönme durumundan dolayı koruyucu aile olmak istemedikleri tespit edilmiştir. Sosyal çevre ilgili olarak ise eğitim düzeyi ile sosyal çevre desteğinin artmasında anlamlı bir ilişki olduğu koruyucu aile olduktan sonra ise sosyal çevrenin olumlu desteği olacağı tespit edilmiştir (Özkara, 2005). Çalışma bu anlamıyla sosyal sermaye birikiminin önemini ortaya koyması açısından önemlidir. Ancak koruyucu aile hizmet modelinin geçici bir hizmet modeli olması, çocuğun öz ailesi ile ilişkisinin devam etmesinin koruyucu aile olma isteği konusunda ailelerde tedirginlik yarattığı gözlemlenmiştir. Bu noktada koruyucu aile hizmet modelinde öz ailenin geri planda kaldığı, koruyucu aile hizmet modelinde koruyucu aile statüsünün, çocuğun öz aile koşullarının düzelmesi ile son bulabileceği göz ardı edilmektedir.

2014 yılında Kuş tarafından yapılan çalışmada ise Çanakkale Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü koruyucu aile biriminden elde edilen bilgiler doğrultusunda koruyucu aile ve korunmaya ihtiyacı olan çocukların tanıtıcı özellikleri ile birlikte çocukların öz aile ilişkilerine değinilmiştir. Kurum tarafından aile ve çocuk hakkında bilgi alınarak çalışma yapılmıştır. Araştırmaya katılan örneklem grubunun %21'i koruyucu aile hizmet modelini ilk olarak yapılan çalışmadan öğrendiğini %58'i az bilgisi olduğunu %21' ise yeterli bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir. %29 ile koruyucu aile hizmet modelinin en çok öğrenildiği yer Tv olarak tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi ile koruyucu aile olma düzeyi arasında anlamlı ilişki olduğu örneklem grubunun %38'inin koruyucu aile olmak istediği %62'sinin ise koruyucu aile olmak istemediği tespit edilmiştir. Araştırma grubundaki bireylerin %92 'si Türkiye'de koruyucu aile hizmet modelinin gelişmediğini %8'i ise geliştiğini belirtmiştir (Kuş, 2014).Yapılan bu çalışma göstermektedir ki toplumda koruyucu aile olmak isteyen bireylerin sayısı oldukça azdır ve duyarlılık oluşmamıştır. Bu nedenle sosyal sermayenin toplumda arttırılması, bu alanda bilinç kazandırılması gerekmektedir.

2015 yılında Yeşilkayalı tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında ise koruyucu aile olan bireylerin sosyo demografik özellikleri ile empatik becerileri ve özgecilik durumları üzerine kota örneklem yöntemi ile İstanbul, İzmir, Denizli, Sivas ve Kayseri illerindeki koruyucu aileler ile araştırma yapılmıştır. %82.18'i kadın, %17.82'si erkek olan örneklem grubu ile yaptığı çalışmada çoğu ailenin biyolojik çocuk sahibi olduğu, koruyucu aile olmaya yönelik kurum tarafından herhangi bir rehberlik hizmeti almadıkları, çocuk ile ilgili bir sorun yaşadıklarında sorunu çözmek için destek almadıkları kendileri durumla baş etmeye çalıştıkları, araştırmaya katılan koruyucu ailelerin yanında kalan çocukların büyük bir kısmının öz ailesi ile görüşmediği tespit edilmiştir, ayrıca Yeşilkayalı tarafından yapılan çalışmada koruyucu ailelerin 0-3 yaş arası korunmaya ihtiyacı olan çocukların koruyucu ailesi olmak istediklerini tespit etmiştir (Yeşilkayalı, 2015).

Bu yapılan çalışmada tespit edilen bu durumda çalışmaya ışık tutar şekildedir. Koruyucu aile hizmetinde koruyucu aile kurum ve öz aile ilişki ağında öz aile arka planda kalmıştır. Oysa

geçmişte kurulan sağlıklı ilişkiler geleceğe katkı sağlayacaktır. Bu nedenle koruyucu aile hizmet modelinde bu üçlü ilişki ağının niteliği artırılmalıdır. Çalışmanın bu yönü bu durumu destekler niteliktedir.

2017 yılında Baysal'ın yüksek lisans tezi kapsamında koruyucu aile uygulaması üzerine yaptığı örneklem grubu olarak İstanbul'da 225 koruyucu aile ile anket çalışması ile ve 10 sosyal hizmet uzmanı ile görüşme yaparak bilgi toplamıştır. %7.5 oranındaki koruyucu ailede koruyucu aile hizmet modelinde yararlanmanın eş ilişkisine katkı sağladığını tespit etmiştir. Kurum tarafından yapılan izleme çalışmalarının yeterli olduğu, öz aile ile çocuğun görüşmesine yönelik koruyucu ailelerinin bir kısmının olumlu yaklaştığı ancak bir kısmının ise çocuğun üzerinde olumsuz etki bıraktığı tespit edilmiştir. Koruyucu aile olmak için başvuran kişilerin daha çok 35 yaş üstü olduğu ve koruyucu ailesi olmak istedikleri çocuğun yaşının 2-5 yaş arasında olmasını istedikleri tespit edilmiştir. Koruyucu aileler bir sorun yaşadığında sosyal hizmet uzmanından destek almaktadır. Ayrıca çocuğun öz ailesi ile görüşmeleri sırasında sosyal hizmet uzmanlarının tedirgin olduğunu tespit etmiştir (Baysal, 2017). Tüm bunlar koruyucu aile ve kurum ilişkisinin niteliğinin yüksek olduğunu ancak öz aile ilişkisinin niteliğinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum yine çalışmaya ışık tutacak şekildedir.

2014 yılında Gökkaya tarafından yapılan makale çalışmasında Sivas'ta yaşayan ailelere yönelik kapalı ve açık uçlu sorular yöneltilerek SPSS programı ile analiz edilmiştir. Çalışmada koruyucu ailelerin yanına yerleştirilen çocuk ya da çocuklarla ilgili aile içerisinde yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlarla baş etme yolları üzerinde durmuştur. Koruyucu aileler ile çocuklar arasında yaşanan sorunların temelinde aile kurallarına uyulmaması ve bu durumu çözmek için ailelerin çocukla konuşma yaptığı tespit edilmiştir. Ayrıca koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların gamsız davranması ve evdeki diğer çocuklarla iyi geçinememesi nedeniyle de sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Koruyucu ebeveynlerin her ikisinin de aynı sorunları yaşadığı ve aynı sorun çözme yöntemi olan konuşmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Kır ve kentte yaşayan her iki ailenin de sorunları çözme yöntemi olarak çocukla konuşmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir (Gökkaya, 2014). Bu makalede yapılan çalışma da göstermektedir ki koruyucu aileler sorun yaşadıklarında kurumdan profesyonel bir destek almak istememektedirler. Bu durum çalışmaya kurum ve koruyucu ailenin ilişkisinin niteliğinin sorgulanması açısından katkı sağlamaktadır.

3.1.2. Öz Aile Odaklı Yapılan Çalışmalar

Tablo 8. Öz Aile Odaklı Yapılan Tez Çalışmaları Ve Makale Dağılımı

Çalışma Odağı	Sayısı
Öz Aile Odaklı Tez Çalışması	3
Öz Aile Odaklı Yazılan Makaleler	
Toplam	3

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> , <http://dergipark.gov.tr>

2000 yılında Can tarafından yapılan çalışmada hem koruyucu aile hem de öz ailenin hayatta olup olmadığı ve koruyucu ailenin öz aileye yönelik tutumları hakkında bilgi vermiştir. Koruyucu ailelerin çocuğun öz ailesi ile görüşmesine sıcak bakmadıklarını görüşmesini

istemediklerini tespit etmiştir. Öz ailenin koşulları düzeldiğinde çocuğun öz aileye dönmelerine tepki gösterdiklerini ve bu nedenle koruyucu aile hizmet modelini sonlandırmak istediklerini belirten ailelerin olduğunu tespit etmiştir (Can, 2000). Çalışma koruyucu aile hizmet modelinde çocuğun öz ailesine değinmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca koruyucu aile hizmet modelinde koruyucu aileler ile öz aile ilişkilerinin niteliği hakkında bilgi vermektedir. Bu çalışma da koruyucu aile hizmet modelinde öz aile ve koruyucu aile ilişkilerinin sağlıklı olmadığını, çocuğun öz ailesine dönme durumunun koruyucu aileleri tedirgin ettiği gözlemlenmektedir.

2014 yılında Kuş tarafından yapılan çalışmada ise Çanakkale Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü koruyucu aile biriminden elde edilen bilgiler doğrultusunda koruyucu aile ve korunmaya ihtiyacı olan çocukların tanıtıcı özellikleri ile birlikte çocukların öz aile ilişkilerine değinilmiştir (Kuş,2014). Çalışma korunmaya ihtiyacı olan çocuğun öz ailesi ile birlikte değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

2007 yılında Kahraman yüksek lisans tez çalışması kapsamında koruyucu aile hizmet modelini çocuk refahı bağlamında ele almıştır. Biçimsel mülakat tekniği ile araştırma evrenini Sakarya ve Kocaeli'ndeki koruyucu aileler ile İl Müdürlüğünde koruyucu aile hizmetinin yürütülmesinden sorumlu kişilerden oluşan yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır. Çalışmasında teorik ve pratikte farklılıkların mevcut olduğunu ve koruyucu aile hizmet modelinin uygulanmasında çocuğun öz aile boyutunun ihmal edildiğini ifade etmiştir. Çalışmasında ayrıca küreselleşme bağlamında sosyal hizmet ve sosyal refah uygulamaları ile sosyal politika kavramlarına yer vermiştir (Kahraman,2017). Bu anlamda yaptığı çalışmada çocuğun öz ailesinin geri planda kaldığı ve koruyucu aile, kurum ve öz aile ilişkilerinin ilişki ağı içerisinde bir bütün olarak değerlendirilmediğini göstermesi açısından önemlidir.

Kahraman (2007) tarafından yapılan çalışmada, kelime analizine göre SHÇEK çalışanlarının en çok kullandığı temalar; koruyucu aile (%40), korunmaya muhtaç çocuk (%20), öz aile (%14), sosyal hizmetler (%13), kurum bakımı (%10), evlat edinme (%3) şeklinde olmuştur. Koruyucu aileler ise K.M.Ç (%40), koruyucu aile hizmeti (%40), öz aile (11,5), sosyal hizmetler (%6), kurum bakımı (%4), evlat edinme (%2,5) şeklinde olmuştur. Burada da görüldüğü gibi çocuğun öz ailesi arka planda kalmaktadır. Ayrıca koruyucu aile hizmetinin tercih edilmemesindeki en önemli sorunun % 28 oranla sosyal hizmet kurumundan kaynaklandığını belirtmiştir (Kahraman, 2007). Ayrıca yapılan bu çalışmada çocuk refahı alanında ve sosyal politika bağlamında koruyucu aile hizmet modeli ele alınmış olsa da koruyucu aile, kurum ve çocuğun öz ailesine dair anlamlı bulgular yer almaktadır. Bu nedenle yapılmış olan bu çalışma ilişki odaklı yaklaşım olan koruyucu aile öz aile ve kurum ilişkisinin nitelikli olmasına dair görüşümüze ışık tutmaktadır.

Öz aile ve koruyucu aile arasındaki yaşam standardı ve sosyal sınıf farklarının çocuk için bir baskı olabildiği ve öz ailede kıskançlık uyandırması bakımından bazen olumsuz etki yarattığı anlaşılmıştır (G. Kosar, 1992: 84). Koruyucu aile yönetmeliğinde “öz anne baba yerini tutan” denilerek koruyucu aile öz aile yerine konulmuştur. Yönetmelikte de bu şekilde belirtilmesi koruyucu ailenin konumunda da belirsizlik yaratmaktadır. Koruyucu aile hizmet modeli esasında öz ailenin psiko sosyal destek ile güçlendirilmesi sürecinde çocuğun bakım ve

ihtiyaçlarının aile yanında karşılandığı geçici bir hizmet modelidir. Çeşitli nedenlerden dolayı çocuğun öz ailesinin yanına döndürülememesi gibi bir durum da söz konusu olabilir. Bu durumlar dışında koruyucu ailelerin sürecin bu şekilde gerçekleşeceğini, çocuğun öz ailesinin de böyle bir hakka sahip olduğunun bilgisinde olması gerekmektedir. Bu süreçte öz aile ve koruyucu aile ilişkileri çocuğun yüksek yararının korunmasına yönelik olmalıdır. Aksi halde koruyucu aile ve öz aile çatışması arasında kalan çocuk bu durumdan olumsuz etkilenecektir. Yönetmelikte koruyucu ailenin öz ailenin yerini tutabileceği söylemi aslında öz ailenin konumu ve koruyucu ailenin süreç hakkındaki algısında etki yaratmaktadır. Bu nedenle mevzuatın koruyucu aile yanında öz ailenin de temel alındığı yasal dayanaklara vurgu yapması beklenmektedir.

3.2. Çocuk odaklı Yapılan Çalışmalar

Tablo 9. Çocuk Odaklı Yapılan Tez Çalışmaları Ve Makale Dağılımı

Çalışma Odağı	Sayısı
Çocuk Odaklı Tez Çalışması	8
Çocuk Odaklı Yazılan Makaleler	5
Toplam	13

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> , <http://dergipark.gov.tr/>

1977 yılında Ergün tarafından yüksek lisans tezi olarak 0-6 yaş arası korunmaya ihtiyacı olan çocukların bakım yurtları ve koruyucu aile yanındaki ölüm nedenleri üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma kapsamında 15 bakım yurdu ve koruyucu aile yanında kalan çocukların ölüm nedenlerini araştırmıştır. Anket yöntemi ile sağlık çalışanlarından bilgi almış olup dosyaları inceleyerek analiz etmiştir. Araştırmada 336 çocuğun öldüğünü tespit etmiştir. Koruyucu aile çalışmasının yapıldığı 12 kurumda ise koruyucu aile yanında ölen toplam üç çocuğun ikisinin 1974 yılında birisinin ise 1975 yılında öldüğünü tespit etmiştir. Ölen çocuklarının %98,8'nin kurum bakımında %1,2 'sinin ise koruyucu aile yanında öldüğünü tespit etmiştir. Ölen çocukların kuruma geliş nedenleri arasında %31,6 sının annenin ölü ya da hasta olması ile babasının bakamaması, %29,7 sinin buluntu ve terk edilmiş olması, %10,6 sının yasa dışı evlilikten olması, %5,6 sının babanın ölümü veya hasta olmasından dolayı annesinin bakamaması %4,9 unun annenin terk etmesi ile babanın bakamaması, %1,8 anne baba ölü veya ikisinin de hasta olmasından dolayı çocukların korunmaya ihtiyacı olduğunu tespit etmiştir. Çocukların daha çok kırsal alanlardan kurum bakımına getirildiğini tespit etmiştir. Ölen çocukların ölüm nedenlerinin çoğunlukla önlenebilecek enfeksiyon hastalıkları olduğunu ve kurumların fiziki ve çevre koşullarının uygun olmamasının da ölümlere neden olduğunu tespit etmiştir. Bakıcı annelerin sayılarının yeterli olduğunu ancak eğitim ve formasyona sahip olmadıklarını gözlemlemiştir (Ergün, 1977). Yapılan bu tez çalışmasında da koruyucu aile hizmetinin ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların ölüm oranı kurum bakımına kıyasla oldukça azdır. Bu da korunmaya ihtiyacı olan çocuğun aile yanında desteklenmesinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Yapılan bu tez çalışmasında odak olarak çocuklar ele alınmıştır. Çocukların öz ailesi ile ilgili sosyo-demografik özelliklere ise sınırlı bir şekilde yer vermiştir.

2005 yılında Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların ruh sağlığına yönelik yüksek lisans tezi kapsamında araştırma yapan Üstüner ; SHÇEK Genel Müdürlüğü (Mülga) kayıtlarında yer alan 6-17 yaş arasında korunmaya ihtiyacı olan çocuğun koruyucu ailesi olan 39 aile ile görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmelerde 6-18 Yaş Çocuk Ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeğini uygulamıştır. 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Öğretmen Bilgi Formu 11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği kullanarak veri elde etmiştir. Koruyucu aile ve öz ailesi yanında yaşayan 62 çocuk ile kurum bakımı altındaki 62 çocuk arasında karşılaştırma yapmıştır. Koruyucu aile ve öz ailesi yanında yaşayan çocuklarda %12,7 oranında sorun davranış gözlemlerken kurum bakımı altındaki çocuklarda %43,5 olarak tespit etmiştir. Kurum bakımının çocukların ruh sağlığı açısından yararlı olmadığını ve öz ailesi ile görüşmeye devam eden koruyucu aile yanındaki çocukların, öz ailesi ile görüşmeyen koruyucu aile yanındaki çocuklara oranla daha az davranışsal ve duygusal sorunlar gösterdiğini tespit etmiştir (Üstüner, 2005). Bu da yapılan bu çalışmaya ışık tutar şekildedir çünkü çocuğun öz aile ile görüşmeye devam etmesi gelecekteki sağlıklı ilişkilerin zeminini oluşturacaktır bu nedenle çocuğun koruyucu aile yanında öz aile ile sağlıklı ilişkiler kurması oldukça önemlidir. Üstüner'in yapmış olduğu çalışmada ortaya çıkan sonuç da bunu doğrular niteliktedir.

2013 yılında Yazıcı tarafından yapılan doktora tez çalışmasında kurum bakımından faydalanmış bireyler üzerine bir araştırma yapmıştır. Yetiştirme yurdundan ayrılan kişilerle nitel araştırma yöntemi kullanarak görüşmeler yapmıştır. Bu çalışmada da kurum bakımının olumsuz yönleri ortaya konulmuştur. Kurum bakımında olan kişilerin eğitimlerini lise düzeyine kadar tamamladıklarını evlilik yaşlarının 29 olduğunu bekar olanların yaş ortalamasının ise 32 olduğunu gözlemlemiştir. Evliliğe dair kendi yaşantılarından dolayı kaygıları olduklarını tespit etmiştir. Kurum bakımında kalan kişilerin öz aile ile görüşmedikleri ve ilişkilerinin kopuk olduğunu gözlemlemiştir. Yapılan görüşmelerde kurum bakımında kalan kişilerin kurum içerisinde şiddet gördüklerini ve bazı arkadaşlarının kurumda kalan diğer çocuklar tarafından istismar edildiğini tespit etmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin %60 'ı kurum bakımında kalmaları nedeniyle sorumluluk duygularının gelişmediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca kurum bakımında kaldıkları için iş hayatına başladıklarında bu durumla ilgili önyargılara maruz kaldıklarını tespit etmiştir (Yazıcı 2013). Yapılan bu çalışma bize göstermektedir ki küçük yaşta çocuğun öz ailesi ile kurduğu sağlıklı ilişki gelecekte evlilik hayatını ve öz ailesi ile devam edecek ilişkinin niteliğini belirleyecektir. Çalışmada tespit edildiği gibi küçük yaşta öz aile ilişkileri sağlıklı şekilde devam eden kurum bakımındaki çocukların evliliğe ve aile sorumluluğunu almaya yönelik çekinceleri olmayacaktır. Ancak sağlıklı bir aile ilişkisi olmayan ve koruyucu aile yerine kurum bakımında kalan koruyucu aile yanında olsa bile öz ailesi ile ilişkileri devam etmeyen çocuklar gelecekteki ilişkilerinde zorluk yaşayacaktır. Bu da geçmişten geleceğe aktarılan bir sorun olarak devam edecektir. Bu nedenle korunmaya ihtiyacı olan çocuğun öz aile ilişkileri kurum ve koruyucu aile ile olan ilişkilerinin dengeli bir şekilde yürütülmesini gerek kılmaktadır. Öz aile ile görüşmelerinde sakınca olmayan çocukların ilişkilerinin devam ettirilmesi için koruyucu aile ve kurum iş birliği içerisinde olmalıdır.

2016 yılında Yurdakul tarafından yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında kurum bakımı altında kalan çocuklar ile koruyucu aile yanında kalan çocuklar arasındaki benlik saygısı ve

psikososyal gelişimlerini karşılaştırmıştır. Araştırmacı geliştirdiği kişisel bilgi formu, Piers-Harris'in çocuklar için Öz Kavram Ölçeği ve Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği kullandığı çalışmayı Aydın ilindeki Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bağlı kurumda kalan 40 çocuk ve koruyucu aile yanında kalan 33 çocuk örneklem gurubunu oluşturmaktadır. Öz ailelerinin kendilerini terk ettikleri söylenen koruyucu aile yanında kalan çocukların psikososyal gelişimlerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik nedenlerden dolayı koruyucu aile yanında kalan çocukların ise psikososyal gelişimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çocukların baba ve anneleri vefat durumunda iken psikososyal gelişimleri yüksek düzeyde anne babalarının sağ olmaları durumunda ise en düşük çıkmıştır. Anne ile haftada bir görüşen çocuğun psikososyal gelişim düzeyi yüksek iken anne ile görüşmeyen çocukta psikososyal gelişim en düşük çıkmıştır (Yurdakul, 2016). Bu yapılan çalışmada da görülmektedir ki çocuğun öz ailesi ile görüşmesinde bir sakınca yok ise çocuk için sağlıklı olan bu ilişkinin devam etmesidir. Çalışma bu yönü ile ilişki ağının niteliğinin artırılması görüşünü destekler niteliktedir.

1995 Yılında Bıyıklı tarafından yazılan bir makalede kendisi korunmaya ihtiyacı olan çocuklar ve çocuk köylerinden bahsetmiştir. 2. Dünya savaşı sonrası annesi ve babasını kaybeden Herman Gmemer tarafından ilki 1949 yılında kurulan çocuk köylerinden bahsetmiştir. Bu köylerde tüm çocukların gereksinimlerini karşılayacak bir anne bulunmakta olduğunu ve çocukların köye kabul koşulu olarak sadece muhtaç durumda olmasının yeterli olduğunu belirtmiştir. Bu köylerde çocukların eğitimine devam edeceği alanların olduğunu ve çeşitli aktiviteler yer aldığını belirtmiştir. Ayrıca çalışmada Bıyıklı koruyucu aile hizmet modeline kıyasla çocuk köylerinin daha kontrol edilebilir yapıda olduğunu belirtmiştir (Bıyıklı,1995).

2012 yılında Yazıcı tarafından yazılan makalede korunmaya ihtiyacı olan çocuklar ve kaldıkları evler üzerine bir araştırma yapılmıştır. Avrupa'daki korunmaya ihtiyacı olan çocuk bilgilerine değinerek Türkiye'de henüz koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaşmadığını bu sorumluluğun devlete ait olduğunu vurgulamıştır. Koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocuk sayısının az olduğunu buna kıyasla kurum bakımındaki çocuk sayısının yüksek olduğunu vurgulamıştır. Avrupa'da korunmaya ihtiyacı olan çocukların evlat edinme veya koruyucu aile hizmetinden yararlandırıldığı buna karşın Türkiye'de kurum bakımının daha yaygın olduğunu vurgulamıştır. Koruyucu aile uygulamasında 3 yaş altındaki çocukların daha çok İngiltere Fransa Almanya Romanya İspanya'da yaygın olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Türkiye'de çocukların bakım ve koruma altına alınmasındaki öncelikli temel etken ekonomik yoksunluk olduğunu (%69,5), Avrupa ülkelerinde ise daha çok ihmal ve istismar nedeniyle (%69), bakım ve koruma altına alındığını vurgulamıştır (Yazıcı, 2012). Çalışma koruyucu aile hizmet modelinde tüm yükün devlete ait olması ve korunmaya ihtiyacı olan çocukların sayısının fazla olmasına karşın koruyucu aile sayısının az olması ve toplumda var olan sosyal sermayenin bu konuda geri planda kaldığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

2014 yılında Saçan, Artan, Erol ve Şimşek'in makale çalışmasında 6-18 yaş arası kurum bakımından aile yanına döndürülen çocukların duygusal ve davranış sorunları üzerine bir çalışma yapmıştır. Araştırma Kütahya aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü bünyesinde 6-18 yaşları arasında koruma altında olup ailesi yanına döndürülen 37 ayni yardım desteği ile ailesi yanında kalan 81 ve yurt ve yuvada büyüyen 65 çocuk olmak üzere 183 çocuk ile

araştırma yapmıştır. Aile yanına döndürülen çocuklara bakıldığında sorun davranışların diğerlerine göre yüksek olduğunu tespit etmiştir. Anne baba ile ilişkileri, kardeş ve akran ilişkilerinin, okul başarılarının çocukların sorun davranışlarında koruyucu faktör olduğunu tespit etmiştir. Kurum bakımına alınana çocukların daha çok ebeveynlerin boşanması sonucu aile birliğinin bozulması olduğunu gözlemlemiştir. Ailesinin yanına dönene çocukların aile yanında daha mutlu olduklarını ve kuruma tekrar gitmek istemediklerini tespit etmiştir. Aile yanına döndürülen çocukların %28,9 kız çocuk, %70,8 ini ise erkek çocuklar oluşturmaktadır. Kardeş ilişkisi kötü olan çocuklarda ise anksiyete, depresyon, sosyal içe dönüklük ve saldırgan davranışların görüldüğünü gözlemlemiştir (Saçan, Artan, Erol vd. , 2014).

3.3. Devlet Odaklı Yapılan Çalışmalar

Tablo 10. Devlet Odaklı Yapılan Tez Çalışmaları Ve Makale Dağılımı

Çalışma Odağı	Sayısı
Devlet Odaklı Tez Çalışması	4
Devlet Odaklı Yazılan Makaleler	4
Toplam	8

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> , <http://dergipark.gov.tr>

1996 yılında Tok tarafından yüksek lisans tezi çalışması kapsamında koruyucu aile hizmetinin standartları ve Türkiye'deki durumuna yönelik yaptığı çalışmada 38 il müdürlüğünde 45 sosyal hizmet uzmanı ile anket yöntemi ile veri toplamıştır. 183 koruyucu aile ile görüşme yaparak yine aynı yöntem ile görüşme yapmıştır. Ayrıca Ankara İl Müdürlüğünde 40 çocuğun veli ya da vasisi ile görüşme yapmıştır. Elde etmiş olduğu bilgilere göre koruyucu aile hizmet biriminde çalışan 26-32 yaş arasındaki sosyal hizmet uzmanlarının yoğun olduğunu ve evli olmalarının uygun koruyucu ailenin seçimi ve aile içi iletişime daha hakim olmaları açısından rahatlık sağladığını gözlemlemiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının koruyucu aile, çocuk yuvası, yetiştirme yurdunda staj yapma durumlarının oldukça düşük olduğunu tespit etmiştir. Koruyucu aile alanına uzmanların ilgisini %11,1 olarak tespit etmiştir. Koruyucu aile hizmet biriminde çalışan kişilerin istekli ve deneyimli uzmanlar olmadığını tespit etmiştir (Tok, 1996). Bu da göstermektedir ki profesyonel bir hizmet sunulması gereken koruyucu aile hizmetinin profesyonellikten uzak olduğunu sosyal hizmet uzmanlarının nitelikleri göz ardı edilerek görevlendirmeler yapıldığı söylenilebilir. Bu durumda iletişim ağının en güçlü yanını oluşturan kurum sosyal hizmet uzmanının bu alanda yeterli olamaması nedeniyle zayıf kalmakta ve koruyucu aile öz aile ilişkisinde denge sağlanılamayacağı düşünülmektedir. Tok'un yaptığı bu çalışma koruyucu aile hizmet modelinde kurumlardaki eksiklikleri ortaya çıkarmaktadır. Ancak çalışmanın 1996 yılında yapılmış olması günümüzdeki uygulamaların gerçekliğini yansıtmakta uzaktır.

Aile yanında destek düşüncesinden hareketle günümüzde bu konuya daha önem verildiği yapılan çalışmalardan da gözlemlenmektedir. Buna rağmen koruyucu aile hizmet biriminde yer alacak sosyal hizmet uzmanının bu alanda yetkin olması unutulmaması gereken bir noktadır. Uzmanların en çok çocukların öz ailelerini ikna etme (%49), koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocuğun aileye uyumunun sağlanması (%64), çocuk, öz aile ve koruyucu aile ile il müdürlüğü okul durumu sağlık ücretleri gibi durumlardan dolayı oluşan ilişkiler (%58), periyodik aralıklarla yapılan incelemeler ve sosyal inceleme raporları (%40) konularında

zorluk yaşadıklarını tespit etmiştir. Ayrıca çalışmada koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların sadece %18 i öz aile ile aynı yerleşim yerinde yaşamaktadır. Çalışmada tespit edilen bu durumun çocuk ve öz aile ilişkilerini zayıflattığı söylenilebilir. Ayrıca kurum bakımındaki çocukların öz anne ve babalarının hayatta olma durumlarının %77.5 olduğunu tespit etmiştir (Tok, 1996).

2011 yılında Akbulut tarafından yüksek lisans tezi olarak yapılan çalışmada SHÇEK aracılığıyla evlat edinme ve koruyucu aile kurumu üzerine çalışma yapmıştır. Çalışmada evlat edinme ile ilgili olan konulara ve koruyucu aile olma şartları, koruyucu ailenin hak ve yükümlülükleri gibi konulara ve koruyucu aile kurumunu Türk Medeni Kanun, SHÇEK Kanunu Koruyucu Aile yönetmeliği çerçevesinde inceleyerek betimsel bir çalışma ortaya koymuştur. Ayrıca koruyucu aile statüsünün iptalinde çocuğun öz ailesi ile yaşama hazırlanması konularına değinmiştir ve kurum aracılığı ile koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğun öz aile ilişkilerinin devam etmesi için kurum aracılığıyla çocuk ve öz ailenin görüşmelerinin sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu çalışmaların ise SHÇEK kurumunda veya sosyal hizmet uzmanını belirlediği yerde yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Koruyucu ailenin öz aileyi kötüleştiren olumsuz davranışlardan kaçınması gerektiğini öz ailenin ise çocuk ile ilgili görüşme kurallarına uymaması durumunda sınırlamaların getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Akbulut'un yapmış olduğu bu çalışmada koruyucu aile ve öz aile ilişkisinde kurumun üzerine düşen görevler hakkında bilgi verilmiştir (Akbulut, 2011). Çalışmada kurum ve koruyucu ailenin, çocuğun öz ailesi ile ilişkilerinin niteliğinin nasıl olması gerektiği konusunda bilgilendirmesi açısından önem taşımaktadır. Bu anlamda kurum ve koruyucu aileye ait sorumluluklar belirtilmiştir.

2013 yılında Elçin tarafından yapılan yüksek lisans tezi kapsamında Türkiye'de korunmaya ihtiyacı olan çocukların istihdam durumlarına yönelik bir çalışma yapmıştır. Çalışmada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetleri ele almış ve yetiştirme yurdunda kaldıktan sonra kamu kuruluşuna yerleştirilen 20 kişi ile yapılandırılmış görüşme yapmıştır. Çalışmada yurt yaşamı, yurt yaşamı sonrası sonrasına ve bireylerin demografik bilgilerine ve aile yaşamlarına evlilik durumlarına çevre uyumu gibi konulara değinmiştir. Devletin sunmuş olduğu istihdam olanaklarını ele almıştır. Ayrıca çalışmada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetlerden birisi olan koruyucu aile hizmetine de değinmiştir. Ayrıca ABD'de uygulanan koruyucu aile hizmetine de değinmiştir (Elçin, 2013). Çalışma bu anlamı ile korunmaya ihtiyacı olan çocuğun öz ailesi ile ilişkisinin niteliğinin gelecekteki ilişkisini nasıl etkilediğini gösterir niteliktedir.

2016 yılında yüksek lisans tezi olarak Koç tarafından Koruyucu aile hizmet modelinin uygulanmasına dair Hollanda ve Türkiye'deki uygulamalar karşılaştırılmıştır. Çalışmada Türkiye ve Hollanda'da yaşayan sosyal hizmet uzmanları ve koruyucu aile olan veya olmayan ailelere yönelik kartopu örneklem yöntemi ile ulaşılan kişilerle açık uçlu sorular yönelterek yapılandırılmış görüşme tekniği uyguladığı nitel bir çalışma yapmıştır. Çalışma ile koruyucu aile hizmet modelinin Türkiye'de nasıl işlediğine dair bir veri ortaya koymuştur. Hollanda ile kıyasla yapılarak Türkiye'deki sistemin eksikliklerini ortaya koymuştur. Hollanda'ya kıyasla Türkiye'de koruyucu aile olmadan önce kurum tarafından bir eğitim verilmediği, Hollanda'da öz ailenin de koruyucu aile sistemine dahil edildiği ancak Türkiye'de öz ailenin geri planda kaldığı, sosyal hizmet uzmanlarının öz aileye yönelik çalışmalarının olmasına

karşın ülkemizde öz aileye yönelik gereken hassasiyetin gösterilmediği, Hollanda'da acil durumlarda resmi işlemler yapılmadan çocuğun kurum bakımına alınmadan direkt olarak öz aileden alınarak koruyucu aile yanına yerleştirildiği ancak ülkemizde mevzuat açısından bir sorun olmamasına rağmen koruyucu aile olmak isteyen ailelerin sayısının az olmasından dolayı böyle bir uygulamanın olmadığını, Hollanda'da korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sorumluluğun sadece devlet tarafından üstlenilmediği, STK ve özel kurumların da bu sorumluluğa dahil olduğunu ülkemizde ise bu sorumluluğun sadece Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına ait olduğunu, Türkiye'de her çocuğa şahsi bir avukat tayin edilmediğini, Hollanda'da koruyucu aile statü iptalinden sonra koruyucu aileler mahkemeye başvurabilirken ülkemizde koruyucu ailelere yönelik bir hak sunulmadığını tespit eden bir çalışma ortaya koymuştur. Bu anlamda bakıldığında Koç tarafından yapılan bu çalışma ülkemizde öz aile ilişkisinin geri planda kaldığını ve koruyucu aile kurum ilişkisinin niteliğini arttıracak uygulamaların Hollanda'ya kıyasla daha az olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir. Özellikle Türkiye'de mevcut koruyucu aile sisteminin nasıl işlediğine yönelik bir bakış açısı sunmuştur (2016, Koç). Yapılan bu çalışma ile koruyucu aile hizmet modelinin farklı ülkelerde nasıl işlediğine dair bilgi sunması ve bu sorumluluğun sadece devlete ait olmadığını göstermesi açısından önemlidir. Bu da göstermektedir ki sosyal sermayenin toplumda gelişmiş ve nitelikli olması devlete olan yükü azaltacaktır.

2007 yılında Karataş tarafından Türkiye'de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine yaptığı makale çalışmasında yasal dayanaklara, ulusal düzenlemelere ve koruyucu aile hizmetinin neden gelişmediğine yönelik betimsel bir çalışma ortaya koymuştur. Korunmaya ihtiyacı olan çocuğun yakın akraba tarafından bakımının üstlenilmesini geleneksel koruyucu aile modeli olarak vurgulamış ve uluslar arası normlarda da belirtildiği gibi korunmaya ihtiyacı olan çocukların bakımının SHÇEK tarafından kayıt altına alınması gerektiğini vurgulamıştır. Denetlemenin olması gerektiğini aile ve çocuğa destek sunulması gerektiğini belirtmiştir. Enformal koruyucu aile bakımı olarak nitelendirilen bu sistemin koruyucu aile sistemine dahil edilmesi gerektiği konusunda vurgu yapmıştır. Ayrıca çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği çocuğun öncelikle aile yanında desteklenmesi gerektiğini, bu durumda da bütüncül bir bakış açısı ile hizmet sunulması gerektiğini, aileye sadece nakdi yardım yapılmaması gerektiğini psiko-sosyal desteğin de sunulması gerektiğini vurgulamaktadır (Karataş, 2007). Bu çalışma da koruyucu aile hizmet modelinde toplumda var olan sosyal sermayenin kullanılması açısından çalışmayı destekler niteliktedir. Ayrıca korunmaya ihtiyacı olan çocuğun, korunma aşamasına gelmeden önce öz aile yanında psiko sosyal açıdan desteklenmesi konusunda anlamlı veriler sunmaktadır.

2009 yılında Özbesler tarafından yapılan makale çalışmasında koruyucu aile hizmetlerindeki değerlendirme süreci ele alınmıştır. Koruyucu aile seçiminde değerlendirilme sürecinde profesyonel inceleme ve değerlendirmenin önemini vurgulamıştır. Koruyucu aile olmadan önce ailelere yeterli eğitimin verilmemesi ve bu konuda ailenin hazır hale gelmemesi aile yanına yerleştirildikten sonra başka sorunları tetiklediğini vurgulamıştır. Çocuğun aile yanına yerleştiğinde uyum sorunu olabileceğine bu nedenle koruyucu aile hizmet modelinin uygulanmasında profesyonel bir çalışmanın olması gerektiğini öz aile, kardeşleri ve diğer yakınındaki önemli kişiler ile koruyucu ailenin işbirliği içerisinde olması gerektiğini vurgulamıştır. Çocukların gelişim özelliklerine göre desteklenmesi gerektiği ve eğitim

programlarına yer verilmesi gerektiğine değinilmiştir (Özbesler, 2009). Yapılan bu çalışmada koruyucu aile hizmet modelinde koruyucu aile yanına yerleştirilmesi süreci ve bu süreçte aslında uyumun önemli olduğu konusunda ve çocuğun yüksek yararı gereği yakın çevre ilişkilerinin devam ettirilmesine dair çalışmaların gerekliliğine vurgu yapması bakımından önem taşımaktadır.

2009 yılında Yolcuoğlu tarafından yapılan Türkiye’de koruyucu aile uygulamasının genel olarak değerlendirdiği makale çalışmasında korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik yasal düzenlemelere, çocuk koruma sistemine, çocuk koruma sistemi içerisinde geliştirilen evlat edinme, koruyucu aile, kurum bakımı, aile yanında desteklenmesi gibi konulara eleştirel bir bakış açısı sunmuştur. Çocuk merkezli çocuğun yüksek yararı ilkesi gözetilerek politikaların oluşturulması gerektiğini vurgulamıştır. Çocukların korunması adına kapsamlı çalışmaların yapılmadığını aileye yönelik hizmetlerin olmadığını vakalarda sosyal hizmet uzmanlarının gerekli değerlendirmeleri yapmadığını, derinlemesine vaka görüşmelerinin yapılmadığını bütüncül bir yaklaşımla STK ve kurumlarla etkileşim halinde entegre olmuş bir yaklaşımla çocuk ve ailelere yönelik hizmetlerin sunulması gerektiğini vurgulamıştır (Yolcuoğlu, 2009). Bunun da toplumda var olan sosyal sermaye birikimi ile bağlantılı olacağı unutulmamalıdır.

2014 yılında Erdal tarafından yapılan makale çalışmasında ülkemizdeki sosyal politika uygulamaları ve koruyucu aile hizmet modelini ele almıştır. Çalışmada sosyal politika ve refah uygulamalarına değinmiştir. Ayrıca koruyucu aile hizmet modelinin gerekliliği, modelin uygulama süreci, koruyucu aile hizmetinin mevcut durumu hakkında bilgi vermiştir. Koruyucu aile olmak isteyen ailelerin (0-3) ve (4-5) yaş aralığındaki çocukları tercih ettiğini, (10-18) yaş aralığındaki çocukları daha az tercih ettiklerini tespit etmiştir. Çalışmada sosyal politikanın çocuğun korunması ve bakımın üstlenilmesi ile ilgili stratejik hedeflere yönelik vurgu yapmıştır. Koruyucu aile uygulamasının insani gerekçeler yanında hukuki ve siyasi bir zemin olarak sosyal devlet ilkesinin bir gereği olduğunu belirtmiştir (Erdal, 2014). Çalışma koruyucu aile hizmet modelinde devletin yükümlülükleri hakkında bilgi vermesi ve çocuğun yaşı ile koruyucu aile hizmet modelinden yararlanma arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

2014 yılında Yazıcı tarafından yapılan makale çalışmasında ülkemizdeki çocuk koruma sistemine ve koruyucu aile hizmet modelindeki yeni yaklaşımlara değinmiştir. Çocuk koruma istemine, aile yanında koruma, evlat edinme ve kurum bakımı hakkında bilgi vermiştir. Amerika’daki ailelerin koruyucu aile olmadan önce bir sertifika programına tabi tutulduğunu başarısız olan kişilere koruyucu aile statüsü verilmediğini belirtmiştir. Ayrıca koruyucu ailelere yönelik sunulan hizmetlere ailelerin sigorta primlerinin ödenmesi ve koruyucu aile bakım modelleri üzerinde durmuştur. Koruyucu aile hizmet modelinin geleneksel modeller olan süt evlatlık ve beslemelik gibi bakım türlerinden farklı olduğunu vurgulamıştır. 66 yıl boyunca gündemde yer almasına rağmen koruyucu aile hizmet modelinin yeterince gelişmediğini belirtmiştir (Yazıcı, 2014). Bu nedenle çalışma sosyal sermayenin koruyucu aile hizmet modelinde etkili olacağını göstermesi açısından önemlidir. Sosyal sermayesi gelişmiş ve sosyal sermaye birikimi fazla olan toplumlarda duyarlılığın fazla olacağı unutulmamalıdır.

3.4. Hukuk Odaklı Yapılan Çalışmalar

Tablo 11. Hukuk odaklı yapılan tez çalışmaları ve makale dağılımı

Çalışma Odağı	Sayısı
Hukuki Odaklı Tez Çalışması	5
Hukuki Odaklı Yazılan Makaleler	2
Toplam	7

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> , <http://dergipark.gov.tr>

1996 yılında Özdemir tarafından yapılan yüksek lisans tezi kapsamında korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için koruyucu aile bakımını psiko-sosyal ve hukuksal açıdan incelemiştir. Türkiye’de koruyucu aile hizmet modelinin gelişimini engelleyen psiko-sosyal ve hukuksal etmenlerin neler olduğu üzerinde durmuştur. Koruyucu aile hizmet modelinin hukuksal dayanaklarına değinmiştir. Araştırma sonucunda koruyucu aile hizmet modelinin alternatif bir yöntem değil ayrı bir bakım modeli olduğunu belirtmiştir ve son zamanlarda ayrı bir bakım modeli olarak ele alındığını belirtmiştir. Aile yaşamına uygun olmayan çocukların koruyucu aile hizmet modeli yerine diğer kurum bakım modellerinden yararlandırılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca çalışmada öz aile ile çocuğun ilişkisinin devam etmesi gerektiğine koruyucu aile hizmet modelinin geçici bir hizmet modeli olduğuna aileyi yeniden birleştirmenin esas olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Koruyucu aile ve öz ailenin kendi sınırlarını bilmeleri gerektiği ve iş birliği içerisinde olmaları gerektiğine dair vurgu yapmıştır. Çocuğun öz ailesine dönem gibi bir durumu yok ise evlat edinme hizmet modelinden yararlandırılması gerektiği aksi takdirde koruyucu aile statüsünde hukuksal korunmaya ihtiyaçları olacaklarını belirtmiştir. Ayrıca koruyucu aile, öz aile ve kurum işbirliğinde olması gerektiğini ve bu işbirliğinde etkileşimi belirleyecek olan sosyal hizmet uzmanı olduğunu belirtmiştir. Türk hukukunda boşluklar olduğunu Medeni Kanun, SHÇEK ve Çocuk Mahkemeleri Kanununda ve Koruyucu Aile Yönetmeliği’nde dağınık düzenlemelerin olması hukuksal açıdan sorunların doğurduğunu belirtmiştir. Ayrıca çalışmada koruyucu aile hizmet biriminin oluşturulmadığını belirtmiştir (Özdemir, 1996). Bu da şu anki dönemde hizmet açısından ilerleme olduğunu koruyucu aile hizmet biriminin oluşturulmasının 1996 yılına oranla hizmet açısından ilerleme sağlandığını göstermektedir. Yapılan bu çalışma hukuki açıdan da öz aile ve koruyucu aile kurum arasında işbirliği yapılması gerektiğine vurgu yapması açısından desteklemektedir.

2009 yılında Karakayalı’nın yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında velayet hakkının kullanımındaki hukuki sorunlar ve koruyucu aile uygulamasını ele almıştır. Boşanma ve diğer durumlarda velayetin nasıl olacağı velayet hakkı sonucu ortaya çıkan koruyucu aile hizmet modeli konusunda hukuki bilgilere yer vermiştir. Koruyucu aile ile ilgili olarak hukuki anlamda koruyucu ailenin öz ailenin yerini alamayacağı ancak ülkemizde koruyucu aile hizmetinin evlat edinmeye giden bir basamak olarak görüldüğünü belirtmiştir. Yasal olarak evlat edinmeye uygun olmayan kişilerin koruyucu aile hizmet modelinden faydalandığını ancak koruyucu aile hizmet modelinin geçici bir hizmet modeli olduğunu vurgulamıştır (Karakayalı, 2009). Çalışma koruyucu aile hizmet modelinin geçici bir hizmet modeli olduğunu ve öz ailenin çocuk için önemli olduğunu hukuksal boyutta ele alması açısından önem taşımaktadır.

2016 yılında Kartal tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışması kapsamında koruyucu aile hizmet modeli İslam Hukuku bağlamında ele alınmıştır. Koruyucu aile hizmet modelini İslam Hukuku ve Medeni Hukuk ile karşılaştırmalı bir çalışma yapmıştır. Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde koruyucu aile hizmetinin nasıl uygulandığına dair bilgiler vermiştir. Ayrıca İslam tarihinde koruyucu aile hizmetinin nasıl uygulandığına değinerek koruyucu aile hizmet modelinde mahremiyet konusunun gözetilerek yapılmasına ve çocuk için öz aile ortamının en sağlıklı ortam olduğuna bu nedenle aile birliğini sağlayacak dini ve hukuki çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamıştır (Kartal, 2016). Bu çalışmada da öz ailenin çocuk için sağlıklı bir ortam olduğuna ve çocuğun öz aile yanında desteklenmesine yönelik hukuki çalışmaların yapılmasının gerekliliğini vurgulaması açısından önem taşımaktadır. Ancak öz aile yanında çocuğun desteklenemeyeceği durumlarda koruyucu aile, öz aile ve kurum ilişkisinin üçlü bir şekilde değerlendirilmesine dair vurgu yapmamaktadır.

2013 yılında Doğan tarafından yazılan bir makalede koruyucu aile kurumu ve Koruyucu Aile Yönetmeliği ele alınmıştır. Koruyucu aile hizmetinin temel mevzuatı olan koruyucu aile yönetmeliğinin içerdiği hükümler ve ilke esaslar sebebiyle hukuki sorunlara ve uygulamada belirsizliklere neden olduğunu belirtmiştir. Koruyucu ailenin seçimi ve koruyucu aile statüsünün ve koruyucu aile sürecine dair tüm iş ve işlemlerin hakim tarafından denetlenerek izni ve gözetimi dahilinde yapılması gerektiğini, koruyucu aile kurumunun koruma kısmı arka planda bırakılarak bakım işlevinin vurgulandığı hakimden denetim yetkisinin ortadan kaldırılmasının Anayasa'ya aykırı olacağını belirtmiştir (Doğan, 2013). Doğan'ın yapmış olduğu çalışma koruyucu aile hizmet modelindeki hukuki boşlukları ortaya koyar niteliktedir. Bu nedenle profesyonel bir koruyucu aile hizmet modeli sunulması açısından hukuki bağlamda boşlukların neler olduğu ve öz aile koruyucu aile hak ve yükümlülükleri esas alınarak ilişki ağı temelli bir çalışmanın ortaya konulmasının gerekliliği açısından katkı sağlayan bir çalışmadır.

2014 yılında Görgülü tarafından koruyucu aile hizmet modeli İslam Hukuku açısından değerlendirilmiştir. Hukuki açıdan koruyucu aile hizmet modeline, nesep,mahremiyet ve miras açısından koruyucu aile hizmetine, evlat edinme hizmetinden farkına yönelik bilgi vermiştir. Koruyucu aile hizmet modelinin öz aile yerine geçen bir hizmet olmadığını, geçici bir hizmet olduğunu öz aileyi rehabilite edici çalışmaların yapılması gerektiğini, çocuğun öncelikle yakın akraba koruyucu aile hizmet modelinden yararlandırılması gerektiğini ve çocuğun öz ailesi ile bağının sürdürülmesini sağlama koşuluyla koruyucu aile hizmet modelinden çocuğun faydalandırılmasının İslam Hukuku açısından da bir sakıncası olmadığını vurgulamıştır (Görgülü, 2014). Bu çalışmada da görülüğü gibi koruyucu aile hizmet modelinde İslam Hukuku açısından öz aile ile ilişkilerin devamlılığının sağlanması önem arz etmektedir.

3.5. Manevi Odaklı Yapılan Çalışmalar

Tablo 12. Manevi odaklı yapılan tez çalışmaları ve makale dağılımı

Çalışma Odağı	Sayısı
Manevi Odaklı Tez Çalışması	1
Manevi Odaklı Yazılan Makaleler	
Toplam	1

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> , <http://dergipark.gov.tr>

2016 yılında Çelik tarafından yazılan makalede İslam'ın tebliğ edildiği dönem olan Asr-ı Saadet döneminde kimsesiz çocuklara yönelik sunulan hizmetleri ele almıştır. Koruyucu aile hizmetinin günümüzedekine benzer şekilde uygulandığından ancak sağlam temellere dayandırılarak uygulandığından söz etmiştir. Hz. Peygamber'in bu konuda çocuklara yönelik izlenebilecek yöntemleri ortaya koyduğunu belirtmiştir. Ayrıca korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetlerde İslam'ın devre dışı bırakılmaması gerektiğini vurgulamıştır (Çelik, 2016). Günümüzde de koruyucu aile hizmet modelinin evlat edinmeye hizmetine göre yaygın olmasında İslam dininin etkisi vardır. Koruyucu aile hizmet modelinin İslam dini açısından sakıncalarının olmadığı ve yaygınlaştırılmasına yönelik fetvaların verildiği gözlemlenmektedir.

3.6. Tarihsel Süreç Odaklı Yapılan Çalışmalar

Tablo 13. Tarihsel süreç odaklı yapılan tez çalışmaları ve makale dağılımı

Çalışma Odağı	Sayısı
Tarihsel Süreç Odaklı Tez Çalışması	2
Tarihsel Süreç Odaklı Yazılan Makaleler	3
Toplam	5

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> , <http://dergipark.gov.tr>

2007 yılında Karatay tarafından yazılan doktora tezi çalışmasında Cumhuriyet Döneminde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ilişkin politikaları incelemiştir. Batı'da gelişen çocuk koruma modelleri ile karşılaştırma yapmıştır. Ayrıca çocuk refahı dönemine tarihsel süreçte korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik uygulamaları ele almıştır. Özellikle cumhuriyet döneminde çocukların okula katılımının artması ile çocuk yoksulluğunda artış olduğunu devletin bu alana müdahalesinde artış olduğunu ve Batı'daki çocuk koruma sisteminin 1960'lı yıllarda Türkiye'de de sağlandığını ancak çocuk refahı dönemine geçişin olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca 1960 yılından itibaren koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaştırılmasına dair çalışmalar yapıldığı ancak istenilen seviyeye ulaşamadığını vurgulamıştır (Karatay, 2007). Çalışma koruyucu aile hizmet modelinin tarihsel gelişimi hakkında bilgi vermesi açısından önem taşımaktadır.

2011 yılında Salim tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında geçmişten günümüze çocuk koruma politikalarını ve SHÇEK'u ele almıştır. Bu bağlamda kamu politikalarını ve SHÇEK uygulamalarını incelemiştir. Çocuk koruma politikalarının yasal zemini geçmişten günümüze değerlendirmiş ve çocukların kurum bakımı yerine aile yanında desteklenmenin arttığını ifade etmiştir. Çalışmasında toplumsal temelli uygulamaların azlığına ve toplumun bu konuda duyarlı olmadığına yönelik söylemlerde bulunmuştur. Koruyucu ve destekleyici uygulamalara yönelik bir çözüm önerisi sunmuştur (Salim, 2011). Çalışmada çocuğun öz aile yanında desteklenmesine dair yasal dayanakları tarihsel bağlamda değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

2014 yılında Gazanker tarafından yapılan yüksek lisans çalışmasında Osmanlı dönemindeki kimsesiz çocuklar ve evlatlık verilen çocuklar üzerine bir inceleme yapmıştır. Araştırmayı

Osmanlı mahkeme defterlerine ait kayıtlardaki verileri ele alarak tamamlamıştır. Çalışmada evlat edinmenin İslam Hukuku açısından uygun olmaması nedeniyle uygulanmadığını nafaka karşılığında bir vasi ile korunmaya ihtiyacı olan çocuğun bakımının sağlandığını ifade etmiştir. Tarihsel süreçte korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik Osmanlı Döneminde yapılan uygulamaları geniş bir perspektif ile ele almıştır. Koruyucu aile yanına yerleştirme görevinin Kadı'ya ait olduğunu ve vakıflar aracılığıyla koruyucu ailelere yönelik ödeme yapıldığını Kızılay, Darüşşafaka, Darüleceze gibi kurumların gecikmesinin nedenini aile yanına yerleştirilmesinin daha yaygın olduğundan dolayı bu şekilde olabileceğini ifade etmiştir (Gazanker, 2014). Yapılan bu çalışmada da görüldüğü gibi koruyucu aile hizmetine yönelik Osmanlı döneminde de evlat edinmeye sıcak bakılmamasından dolayı koruyucu aile uygulaması yaygındır.

TARTIŞMA

Dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan korunmaya ihtiyacı olan çocuk geçmişten günümüze her toplumda üzerinde çalışılan önemli sorunlardan birisi olmuştur. Bu noktada toplum içerisinde yer alan korunmaya ihtiyacı olan çocuk sorunu her toplumda farklı çerçevelerde ele alınmaktadır. Kamu kurumları tarafından bireylerin kendi kontrolleri dışında gerçekleşen ve değişen koşullara bağlı olarak ortaya çıkan sorunları önlemek ve refah sağlamak görevi hep var olmuştur. Bu nedenle toplumda refahı sağlamak amacıyla toplumsal kurumlar ve kurallara ihtiyaç duyulmuştur.

2828 sayılı SHÇEK Kanunu ile korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetler sunulsa da koruyucu önleyici yaklaşımların uygulanmasında eksiklikler söz konusudur. Çocukların korunmasını gerektirecek nedenleri ortadan kaldıracak önleyici ve müdahale edici sosyal hizmet yaklaşımlarının eksiklikleri de söz konusudur. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda çocukların aile yanında desteklenmesi yasal dayanak oluştursa da yapılan araştırmalarda Türkiye'de koruyucu aile hizmetinden yararlanan aile sayılarının düşük olduğu, koruyucu aile modelinin ailelerce yeterince benimsenmediği gözlemlenmektedir. Ancak son zamanlarda aile yanında destek vurgulanarak çocuğun korunmasına neden olan durumların ortadan kalkması halinde öz aile yanında nakdi destek sağlanarak bakımı gerçekleştirilmektedir.

Günümüzde ebeveynlerin boşanması veya vefat etmesi sonucu tek ebeveynli kalma, hükümlülük durumu, ailedeki uzun süre devam eden sağlık sorunları, psikolojik sorunlar sebebiyle çocukların ebeveynlerin yanında kalmasının uygun bulunmaması, çocuğun ihmal ya da istismar edilmesi, savaş göç, doğal afetler gibi nedenlerden dolayı veya yakın çevre, akraba destek mekanizmalarının zayıf olması çocuğun korunma ihtiyacını oluşturmaktadır.

Evlat edinme hizmetinde yasal sürecin koruyucu aile hizmetine göre daha zor işlediği görülmektedir. Kurum bakımındaki çocukların bir kısmı evlat edinme hizmeti ile aile yanına yerleştirilirken, yasal düzenlemelerin zorluğu nedeni ve ailelerin bu konudaki çekincelerinden dolayı bu sayı oldukça azdır. Hukuki olarak daha hızlı gerçekleştirilen koruyucu aile hizmet modeli evlat edinme hizmetine bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Böylece kurum bakımı yerine çocuklara aile ortamında sevgi ile yetişebileceği, rol model alabileceği ebeveynler yanına yerleştirilmektedir. Aynı zamanda çocuk için sadece kamu sorumluluğu değil toplumsal bir sorumluluk da geliştirilmiş olmaktadır. Bu nedenle bireyler arasında güven bağı ile işbirliği içerisinde sosyal sermaye birikiminin kullanılması söz konusudur. Bu anlamda toplumsal sorunlar için sosyal sermaye kullanımı kolektif eylemin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Kurum, öz aile ve koruyucu aile bu kolektif eylem içerisinde yer almaktadır. Sosyal sermaye açısından güçlü aile akrabalık ilişkisi, arkadaşlık ilişkisinin güven temelli bir ilişkiye dayandırılması ve ağ bağlantılarının iyi bir şekilde yönetilmesi sosyal sermayenin olumlu boyutunu oluşturmaktadır.

Sosyal sermayesi yüksek olan toplumlarda ben merkezliliğin, bireyseliğin ön planda olduğu değerler yerine toplumsal düzene katkı sağlayan dayanışmacı ve güvenin ön planda olduğu biz duygusunun vurgulandığı değerler ön plandadır. Böylece sosyal sorunların çözümünde devletin yükü hafifletmekte ve sosyal sorunlara yönelik iş birliği içerisinde çözümler üretilmeye çalışılmaktadır. Sosyal sermaye bu bağlamı ile toplumda dayanışmanın

arttırılması, ilişki ağının güçlenmesi ile toplumda var olan sosyal sorunların azaltılmasına ve iyileştirilmesine katkı sağlayarak toplumsal güven zemini oluşturmaktadır. Koruyucu aile hizmetinde de bireysel çıkarlar yerine çocuğun yüksek yararı ilkesi esas alınmaktadır. Amaç korunma ihtiyacı olan çocuğun sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılmasını sağlamaktır.

Koruyucu aile hizmet modeli her ne kadar koruyucu aile temelinde olsa da kurum ve çocuğun öz ailesi de bu ilişkide yer almaktadır. Bu nedenle mikro ve mezzo düzeyde sosyal bir yapı içerisinde sunulan bir hizmettir. Çocuk koruyucu aile, kurum, öz aile, akraba ve kardeşleri ile ilişki ağı içerisinde yer almaktadır. Böylece çocuk ve çocuk ile ilişki ağı içerisinde yer alan bireyler sosyal sermaye ilişkisini oluşturmaktadır. Koruyucu aileler de aynı şekilde sadece yanına yerleştirilen çocuk ile değil çocuğun yakın çevresi ile de bir ilişki kurmaktadır.

Sosyal sermaye bağlamında ilişki ağı içerisinde yer alan koruyucu aile kurum ve çocuğun öz ailesi arasındaki etkileşim ne kadar fazla olursa koruyucu aile yanında bakımı sağlanan korunmaya ihtiyacı olan çocuğun gelecekteki ilişkileri o kadar güçlü olacaktır. Bu nedenle sosyal sermayenin iyi yönetilmesi ve olumlu yönlerinin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada koruyucu aile hizmet modeli kapsamında sosyal sermayenin tanımına, tarihi gelişimine, sosyal sermaye bileşenlerine yer verilerek koruyucu aile hizmet modelinin içeriği, tarihsel süreçte gelişimi, koruyucu aile hizmet modeli çeşitleri, koruyucu aile süreçleri incelenerek, alanda yapılmış olan makale ve tez çalışmalarının betimsel analizi yapılmıştır. Çalışmada koruyucu aile alanında yapılan akademik çalışmalar koruyucu aile odaklı, öz aile odaklı, tarihsel süreç odaklı, manevi odaklı, hukuki odaklı ve devlet odaklı başlıkları altında ele alınmıştır.

Yapılan analizde 1990 yılından sonra koruyucu aile alanında yapılan akademik çalışmalarda bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Bunda yaşanan Marmara Depremi sonrası, korunmaya ihtiyacı olan çocuk sayısında meydana gelen artışın etkili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca 2011 yılında günümüzde Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olan bakanlığın Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak kurulması etkili olmuştur. Bakanlığın çocuğun aile yanında desteklemesine dair vurgu yapmasının ve çocuğun yüksek yararı ilkesini gözetmesinin etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle geçmişe bakıldığında koruyucu aile hizmet modelinden yararlandırılan çocuk sayısında artış sağlandığı gözlemlenmektedir.

Çalışmada koruyucu aile alanında yapılan çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. Bunda koruyucu aile hizmet modeli hakkında yeterince yaygınlaşmaması ve korunmaya ihtiyacı olan çocuk ile çalışmanın hassaslığının etkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda koruyucu aile alanında yapılan çalışmaların daha çok koruyucu aile odaklı, çocuk odaklı ve devlet odaklı olarak ele alındığı ancak koruyucu aile, kurum ve öz aile ilişkisinin birlikte ele alındığı çalışmaların nispeten az olduğu, sosyal sermaye bileşenlerinden olan ilişki odağının koruyucu aile ve öz aile bağlamında yeterince ele alınmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma ile elde edilen diğer bir bulgu ise yapılan hukuk odaklı akademik çalışmalarda daha çok koruyucu aile ve kurumun yükümlülüklerine değinilirken, çocuğun öz ailesine dair yükümlülüklerine yeterince değinilmediği tespit edilmiştir.

Yapılan akademik araştırmaların incelenmesi ile çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirildiği zamanki yaşının aile içerisinde aidiyet oluşumu açısından önem taşıdığına dair bilgiler elde edilmiştir. Bu da koruyucu aile hizmetinde sosyal sermaye bileşenlerinden olan aidiyet ile yaş arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Koruyucu ailelerle görüşme yapılarak yapılan akademik çalışmalarda ise koruyucu ailelerin koruyucu aile hizmet modelini geçici bir hizmet modeli olarak görmedikleri ve evlat edinme hizmetinin bir alternatifi olarak gördükleri tespit edilmiştir. Ayrıca çocuğun öz ailesine dönme ihtimalinin koruyucu aileleri tedirgin etmesi bu noktada koruyucu aile ve öz aile ilişkisinin çocuk yararına kurulmasını engelleyeceği düşünülmektedir.

Öneriler

Yapılan çalışma ve alanda var olan akademik çalışmaların incelenmesi sonucunda koruyucu aile hizmet modeli ve sosyal sermayenin etkin bir şekilde kullanılmasına yönelik önerilerin ortaya konmasının önemli olduğunu düşünülmektedir.

- Ülkemizde koruyucu aile olmadan önce bir eğitime tabi tutulma zorunlu olmadığı için koruyucu aileler süreçle ilgili yeterli bilgiye sahip olmadan hizmetten faydalanmaya başlamaktadır. Bu nedenle koruyucu aile hizmetinden yararlandırılan aileler için öncesinde bir eğitim planlaması yapılmalı süreç hakkında bilgi verilmelidir. Özellikle koruyucu aile hizmet modelinin evlat edinme hizmet modelinden farklılıkları hakkında bilgi verilmelidir.
- Avrupa ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de koruyucu aile hizmeti sürecine öz ailelerde dahil edilmelidir. Böylece sosyal sermayenin etkili bir şekilde kullanımı söz konusu olacaktır.
- Koruyucu aile hizmeti sürecinde kurum tarafından koruyucu ailelere yönelik sosyal hizmet uzmanları tarafından yapılan mesleki çalışmalar, öz ailelere yönelik çalışmalar da arttırılmalıdır.
- Korunma ihtiyacı olan çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilmeden önce kurum bakımına alınmaktadır. Yasal işlemlerin bu süreçte hızlandırılması ve çocuğun kurum bakımında kalma süresi kısa tutularak çocuğa uygun bir aile yanına yerleştirilmesi yapılmalıdır.
- Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar ilgili tüm işlemler ve sorumluluk devlete aittir. Ancak sosyal sermayenin etkin kullanımı için özel kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları da bu sorumluluğa devlet denetimi altında dahil edilmelidir.
- Koruyucu aile hizmet modelinin sistemli bir şekilde yürütülebilmesi için hizmet modeli hakkında gerekli tanıtım faaliyetleri yapılarak topluma bilinçlendirmeler yapılmalıdır. Özellikle bu tanıtım faaliyetleri sadece kamusal alanlarda değil, insanların yoğun olarak zaman geçirdikleri kurumlarda ve mekanlarda yapılmalıdır.
- Sosyal sermayenin etkin bir şekilde kullanımı için toplumsal farkındalığa vurgu yapılmalı ve toplumda korunma ihtiyacı olan çocuğa yönelik farkındalık sağlanmalıdır. Bu nedenle ilişki ağları iyi yönetilmelidir. Bu ilişki ağı içerisinde yer alan tüm ilişkiler iyi yönetilmelidir. Gerek çocuğun koruyucu aile içerisindeki ilişkisi özellikle varsa koruyucu ailenin çocukları ile ilişkisi, çocuğun öz ailesi ile ilişkileri, koruyucu aile ve öz aile ilişkileri iyi bir şekilde yönetilmelidir.
- Sosyal hizmet alanında en önemli aşama olan koruyucu önleyici çalışmalara ağırlık verilmelidir. Korunma ihtiyacı olan çocuğun kendisi ve çevresi ile mikro makro düzeyde gerekli mesleki çalışmalar yapılarak çocuğun kendi elinde olmayan nedenlerden dolayı korunma ihtiyacı olma durumuna gelmesindeki nedenler ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır.
- Korunma ihtiyacı olan çocukların ailelerine yönelik mesleki çalışmalar yapılarak aile birliğinin sağlıklı bir şekilde devam etmesine yönelik gerekli mesleki çalışmalar yapılmalıdır. Çocuğun öz ailesine yönelik bu konuda psiko sosyal destek sağlanarak gerekirse ekonomik destek yardımı sağlanmalıdır.
- Her çocuğun aksi durumlar olmadığı sürece çocuğun öz aile yanında desteklenmesi gerektiği unutulmamalıdır. Bu nedenle öz aile yanında ihmal istismar gibi çocuk için risk taşıyan durumlar dışında öz aile yanında ailenin mevcut durumunun iyileştirilmesi sağlandıktan sonra çocuğun öz aile yanına döndürülmesi gerektiği unutulmamalıdır. Sürecin bu şekilde gerçekleşeceğine dair koruyucu aile ve öz aileye yönelik çalışmalar

yapılmalı farkındalık kazandırılmalıdır. Bu nedenle çocuğun koruyucu aile yanında kaldığı süreçte kurum öz aile ve koruyucu aile ilişkisinin niteliği önem arz etmektedir. Çocuğun gelecekte sağlıklı bir birey olması ve ilişkilerinin etkin bir şekilde olması için ilişki ağları iyi yönetilmelidir. Bu nedenle öz aile ile çocuk arasındaki ilişkinin sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesi sağlanmalıdır. Varsa çocuğun kardeşleri ve akrabaları arasındaki ilişkide sağlıklı bir şekilde devam ettirilmeye çalışılmalıdır.

- Koruyucu aile hizmet modelinin bir evlat edinme hizmeti gibi olmadığını sürecin geçici bir hizmet olduğunu ve bu süreçte çocuğun yüksek yararı ilkesince kurum ile iş birliği içerisinde olunması gerektiği meslek elemanları tarafından açıklanmalıdır.
- Korunma ihtiyacı olan çocukların özel durumları olduğu ve bu nedenle çocuğun aileye aidiyet hissetmesi ve güven sağlamasının zaman alacağı unutulmamalıdır. Bu nedenle koruyucu aile hizmet modelinde travmatik geçmişi olan çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmesinde hem çocuk hem de koruyucu aileye yönelik psiko sosyal destek yapılmalıdır. Böylece sosyal sermayenin etkin bir şekilde kullanılması sağlanmalıdır. Aidiyet ve güven sosyal sermayenin en önemli normlarıdır.
- Koruyucu aile hizmetinden faydalanmak için başvuran ailelerin değerlendirilmesi iyi bir şekilde yapılmalı yanına yerleştirilecek çocuk ile aile uyumunun sağlanması göz önünde bulundurulmalıdır. Eşleştirmenin uygun bir şekilde yapılmaması durumunda çocuğun aileye ve ailenin çocuğa aidiyet hissetmesi zor olacaktır.
- Koruyucu ailelere yönelik çocuğun geçmiş yaşantısı ve özel ilgileri hakkında meslek elemanı tarafından bilgi verilmelidir. Aidiyet oluşumunun hızlandırılması açısından birbirini tanıma önem taşımaktadır.
- Koruyucu ailelere yönelik eğitimlerin yanı sıra ailelere yönelik grup çalışmaları yapılmalıdır. Böylece aynı süreç içerisinde yer alan bireyler arasında etkileşim sağlanarak toplumsal dayanışma arttırılmış olacaktır.
- Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliğinin 4. Maddesinin (i) bendine göre sosyal çalışma görevlisi olarak, psikolojik danışman ve rehberlik, sosyoloji , psikoloji, çocuk gelişimi, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarından mezun olan meslek gurupları şeklinde belirtilerek alanda çalışan meslek elemanlarının kapsamı genişletilmiştir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar konusunda interdisipliner bir müdahale planı oluşturulması gerekse de yönetmelikte bu şekilde belirtilmesi yeterlilikleri farklı olan meslek elemanlarının aynı müdahalede bulunmasına neden olmaktadır.
- Bununla birlikte koruyucu aile hizmet modelinin özel bir alan olması nedeniyle koruyucu aile hizmeti hakkında uzmanlaşmış ve yeterliliğe sahip meslek elemanının bu alanda çalışması, sosyal çevre ilişkileri hakkında donanıma sahip iletişimi güçlü, sosyal hizmet alanında yeterli bilgi ve donanıma sahip kişilerin bu alanda çalışmasına öncelik verilmelidir. Mesleki raporlar olan sosyal inceleme raporları özenle yazılarak mesleğin gerekliliğine uygun mesleki terimler kullanılarak oluşturulmalı. Meslek elemanının görev değişimi durumunda bir sonraki meslek elemanına ışık tutacak şekilde yazılmalıdır. Özellikle koruyucu aile, çocuk ve öz aile ilişkisinin niteliği hakkında gereken bilgilere yer verilmelidir.

- Ayrıca koruyucu aile ve çocuk kurum tarafından görevlendirilen meslek elemanı ile bir ilişki içerisinde olması nedeniyle vaka öyküsüne hakim olan meslek elemanının görev yeri değişikliği en asgari düzeyde gerçekleştirilmelidir. Koruyucu aile hizmet modelinde sosyal sermaye bileşeni olan ağlar içerisinde kurum adına meslek elemanı yer almaktadır. Bu nedenle ilişki ağlarında yapılacak bir değişiklik ilişkinin niteliğinde değişimlere yol açacaktır.
- Toplumda sosyal sermayenin etkin bir şekilde kullanılması için çocuğun içinde yer aldığı sistemler olan çocuğun okulu ve özel eğitim aldığı diğer kurum ve kuruluşlarla koruyucu ailelerin etkileşim düzeyleri artırılmalıdır. Böylece sosyal sermayenin etkin bir şekilde kullanımı sağlanarak toplumsal bir fayda amacıyla işbirliği gerçekleştirilmiş olacaktır.
- Süreçte öz aile yanında koruyucu ailelere yönelik de gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Öz ailenin de çocuğa yönelik bir aidiyet sağlaması için gerekli mesleki çalışmalar yapılmalıdır. Gerek yasal düzenlemeler ile koruyucu ailelere yönelik haklar da iyileştirilmelidir.
- Koruyucu aile hizmet modeli hakkında gerekli akademik çalışmaların yapılmasında da öz aile boyutu hakkında araştırmaların artırılması sağlanmalıdır. Akademik çalışmalarla koruyucu aile hizmet sürecinin içindeki boşlukların ortaya çıkarılması sağlanmalı ve buna yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
- Akademik çalışmalarda kurum ve koruyucu aile ile birlikte öz ailenin de dahil edildiği çalışmaların sayısı artırılmalıdır.
- Koruyucu aile hizmet modeli bir çok etkileşim gurubunun bir arada olduğu bir sosyal hizmet modelidir bu nedenle geleceğin bireyleri olan çocukların en etkili şekilde iyilik hallerinin gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Ancak devletin tek taraflı olarak bunu gerçekleştirme mümkün değildir, bu nedenle toplumda var olan sermaye etkin bir şekilde kullanılarak korunma ihtiyacı olan çocuğa katkı sağlanmalıdır. Unutulmamalıdır ki sağlıklı bir aile ortamında büyümek her çocuğun hakkıdır. Bu nedenle çocuğun en temel ihtiyacı olan sevginin çocuk ihmali ve istismarına yer verilmeden gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Koruyucu aile hizmet modelinin evlat edinme hizmetinden farklı bir hizmet modeli olduğu unutulmadan sakıncalı durumlar dışında çocuğun öz ailesi ile olan ilişkileri devam ettirilmelidir. Koruyucu aile yanından ayrılan çocuğun ileride öz ailesi ve varsa kardeşleri ile sağlıklı bir ilişki kurabilmesinin en önemli noktası geçmişte sağlıklı bir şekilde atılan ilişki temelleridir. Bu süreçte koruyucu ailelere yönelik de hizmet sürecinin geçici olduğu ve çocuğun öz aile yanına dönme olasılığının her zaman var olduğu bilinci kazandırılmalıdır. Böylece öz aile veya kuruma dönen çocukların koruyucu aileleri bu süreci sağlıklı bir şekilde atlatacağı düşünülmektedir.
- Aile yanında destek sağlanmasına yönelik çalışmalar artırılmış ve kurum bakımındaki çocukların sayısı geçmiş günlere göre azalmış olsa da koruyucu aile hizmet modeli yeterince yaygınlaşmamıştır. Bu nedenle toplumda bir farkındalık sağlanması diğer kamu kuruluşları ve gönüllü kişiler ile çalışmaların yapılması toplumda var olan sosyal sermaye potansiyelinin ortaya çıkarılması ve etkin bir şekilde kullanılması açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, S. (2011). *Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Aracılığıyla Evlat Edinme Ve Koruyucu Aile Kurumu*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Akdoğan, A. (2006). Siyasal Kültür ve Sosyal Sermayenin Karşılaştırılması: Türkiye İçin Bazı Çıkarımlar. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (12). (162-187).
- Akyüz E. (1983). Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korumaya Muhtaç Çocuklar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 24(2). (718).
- Akyüz, E.(2012). *Çocuğun ve Haklarının Korunması (Ulusal ve Uluslar arası Hukukta)*. İnsan Hakları Eğitim Dizisi. Pegem Yayınları.
- Altan, R. (2007). Sosyal Sermaye ve Kalkınma. *Türk İdare Dergisi*. 455. (223-229).
- Altay, A. (2007). *Bir Kamu Mahı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi*. Ege Akademik Bakış Yayınları. 7(1). (337-362).
- Arslan, M. (2001). *İş ve Meslek Ahlakı*. Ankara:Nobel Yayınları.
- Aydemir, M. A. (2011). *Sosyal Sermaye Topluluk Duygusu ve Sosyal Sermaye Araştırması*. Konya:Çizgi Yayınları.
- Aydın, M. A. (1995). Aile. DİA. XI, İstanbul.
- Başer H. (2013). *Çocuk Refahı Alanında Yeni Hizmet Modeli “ Çocuk Evleri”*. Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- Baysal, Ahmet E. (2017). *Koruyucu Aile Uygulamaları ve Sonuçları İstanbul Örneği*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Bıyıklı L. (1991). Koruyucu Aile Bakımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1). (13).
- Bıyıklı L. (1995). Korunmaya Muhtaç Çocuklar Ve S. O. S. Çocuk Köyleri, *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (1). (3-10).
- Bozkurt V. (2000). *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*. İstanbul: Sistem Yayınları.
- Can Y. (2000). *Koruyucu Aile Uygulaması Ankara Örneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara
- Cılga, İ. (1986). Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Sosyolojik Analizi. Cumhuriyet Üniversitesi. *Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7. (31-45).
- Cohen, D. ve Prusak, L. (2001). *Kavrayamadığımız Zenginlik*, İstanbul:BZD Yayıncılık.
- Çalık, T. (2003). İşgörenlerin Örgüte Uyumu (Örgütsel sosyalizasyon). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(2). (175).
- Çavuşoğlu, T. (2005). *Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar*. Sabev Yayınları. Sosyal Tarih Dizisi.
- Çelik Y. (2016). Asr-I Saadet'te Kimsesiz Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler. 28. (369-388).
- Çelik, Y. (2017). *İslam'da Sosyal Hizmetler Hz. Peygamber Dönemi*. Konya: Çizgi Kitapevi
- Çetin M. (2006). Bölgesel kalkınmada Sosyal Ağların Rolü: Silikon Vadisi Örneği, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21(1). (1-25).

- Çetin, M. (2006). Endüstriyel Bölgelerde Sosyal Sermaye ve Güven: Üçüncü İtalya Örneği, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 6(1). (79-91).
- Çiftçi, E. G.(2009). *Türkiye’de ve Dünya’da Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi. Aile ve Toplum Dergisi*. 5(19). (54).
- Dağ, A. (2018). *Lise Öğrencileri Arasında Bağ Kuran Sosyal Sermayenin Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma*. Recep Yıldız (Ed). Sosyal Sermaye Kaybı İçinde (261-284). İstanbul:Kitabi Yayınları.
- Demirbilek, S. (2000), Korunmaya Muhtaç Gençlerin Topluma Yeniden Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 15(2). (137-152).
- Demircan, N. ve A. Ceylan (2003). Örgütsel Güven Kavramı: Nedenleri ve Sonuçları. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 10(2). (139-150).
- Doğan, R. (2013). Bir Koruma Tedbiri Olarak Koruyucu Aile Kurumu ve Koruyucu Aile Yönetmeliği, *Ankara Barosu Dergisi*. 2. (147-170).
- Ekinci, A.(2010). *Okullarda Sosyal Sermaye*, Ankara:Nobel Yayınları.
- Elçin, Şule A. (2013). *Türkiye’ De Korunmaya Muhtaç Çocukların İstihdamı Üzerine Bir Araştırma*. Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yüksek Lisans Programı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Erdal, L. (2014). Türkiye’de Sosyal Politika Ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli. *Sosyo Ekonomi Dergisi*. 2 (172-192).
- Erdem , F. ve Janset Ö. (2003). *Niklas Luhmann’ın Tanıdıklık, Emin Olma ve Güven Ayrımı, Sosyal Bilimlerde Güven*, (Ed: Ferda Erdem), Vadi Yayınları.
- Ergün, F. (1977). *Korunmaya Muhtaç Çocuk Bakım Yurtları Ve Koruyucu Aile Yanındaki 0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Ölüm Oranı Ve Nedenleri*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Bilim Uzmanlığı Tezi. Ankara.
- Erol, N., Şimşek, Z., Üstüner, S.(2005). *Dünya’da ve Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemleri; Kurum Bakımı, Koruyucu Aile, Evlat Edinme*. Ankara:Ümit Matbaacılık.
- Erselcan, F. (2009). *Disiplinlerarası Ortak Bir Çalışma Alanı Olarak Sosyal Sermaye*. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi. 35(2) (248-256).
- Esmer, Y. (1999). *Devrim, Evrim,Statüko: Türkiye’de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler*. TESEV Yayınları.
- Field, J.(2008). *Sosyal Sermaye*. (Çev.: Bahar Bilgen, Bayram Şen). İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. Sena Ofset.
- Fukuyama F. (2009). *Büyük Çözülme: İnsan Doğası ve Toplumun Yeniden Oluşturulması*. (Çeviren: Hasan Kaya). İstanbul: Profil Yayıncılık
- Fukuyama, F. (2005). *Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. (Çev:A. Buğdaycı). İstanbul: Şefik Matbaası.
- Gazanker E. (2014). *Xvi. Ve Xvii. Yüzyıllarda Osmanlı Toplumunda Kimsesiz Çocuklar Ve Evlatlıklar*, Bahçeşehir Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Gerni, G. M. (2013). *İlişkilerin Maddi Yönü Sosyal Sermaye ve Örgütsel Boyutu*. İstanbul:Beta Yayıncılık

- Gökkaya, Veda B. (2014). Koruyucu Ailelerin, Yanlarına Yerleştirilen Çocuk Ya Da Çocuklarla Aile İçinde Yaşadıkları Sorunlar Ve Başa Çıkma Yolları (Sivas İli Örneği). *International Journal of Social Science*. 25 (1). (249-267).
- Görgülü, Ü. (2014). Koruyucu Aile Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, *İslam Hukuku Araştırma Dergisi*. 23. (45-58).
- Hazlitt, H. (2006). *Ahlakın Temelleri*. (Çev.: Mehmet Aydın, Recep Tapramaz). Liberte Yayınları. 128.
- İlik, B.(2007). Koruyucu Aile Tanıtım ve Yaygınlaştırma Kampanyası (1998-1999) ; Prof.Dr. Mualla Öztürk Anısına XX. Sempozyum Sunumları. (Yay. Haz. Neşe Erol) 15-16 Şubat 2007. Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı. Ankara 2008, AÜTF. *Çocuk Ergen Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yay.* (6).
- Kahraman F. (2007). *Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti (Sakarya Ve Kocaeli Örneği*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya.
- Kapı H. (2008). Sosyal Sermaye ve Organizasyonların Öngörü Yeteneğini Geliştirme Gücü. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 22(1). (259-288).
- Karadoğan, D. E. (2009). *Sosyal Sermaye: İletişimde Strateji ve Kalite Yönetimi/İnsanın Toplumsal Kuruluşu ve Güven*. İstanbul:Derin Yayınları,
- Karakayalı G. (2009). *Velayet Hakkının Kullanılmasına İlişkin Hukuki Sorunlar Ve Özellikle Koruyucu Aile Uygulaması*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Karataş, K. (2007). Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme, *Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18 (2). (9-19).
- Kartal Ö. (2016). *İslam Hukukunda Koruyucu Aile*. Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Yozgat.
- Keleş H. N. (2012). *Sosyal Sermaye*. Konya:Eğitim Yayınları.
- Kitapçı, İ. (2017). *Sosyal Sermaye Sosyal, Ekonomik, Bilişsel Bir Perspektif*. İstanbul Beta Yayınları.
- Koç, T. (2016). *Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmetinin Etkinliğinin Arttırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri: Türkiye Ve Hollanda Karşılaştırması*. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Manisa.
- Kosgeb (2005). *Ekonomik Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü*. Ankara:Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü.
- Koşar N ve Tufan B. (1999). *Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Tarihçesine Genel Bir Bakış. Yaşam Boyu Sosyal Hizmet: Prof. Dr. Sema Kut’a Armağan*. Ankara:H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayını.
- Koşar, N. G. (1992), *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*, 2. Baskı, Ankara.
- Koşar, N.G. (2008). *Türkiye’de Çocuk Refahı Hizmetlerinin Dünü; Prof.Dr. Mualla Öztürk Anısına XX. Sempozyum Sunumları, (Yay. Haz. Neşe Erol) 15-16 Şubat 2007, Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı*, Ankara 2008, AÜTF. *Çocuk Ergen Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yay.* (6).
- Köse, E. (2004). *Yeni Bir İktidar Tarzı Olarak Liberal Yönetim Zihniyeti ve Beşeri- Sosyal Sermaye Kavramı*. Eskişehir 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı.
- Kuş, S. (2014). *Koruyucu Aile Hizmeti Ve Toplumsal Farkındalık Çanakkale Örneği*. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale.

National Statistics (2001). Social Capital A Review of The Literature, Social Analysis and Reporting Division Office For National Statistics.

Nazik, M. Hamil (1988). Çocuksuz Ailelerin Evlat Edinme Ve Koruyucu Aile Hakkındaki Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara

OECD. (2001). The well-being of Nations, The ,Role of Human and Social Capital.

Oğuz, H. (2006). Makroekonomik Politikaların Performansında Sosyal Sermayenin ve Kurumların Rolü, *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(12). (79-107).

Ongan, T.N. (2013). Sosyal Uyum- Sosyal Sermaye Eksenli Kalkınma Yaklaşımının Sınıfsal Sonuçlarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum Dergisi*.(211-228).

Öğüt A. ve ,Erbil C. (2009). *Sosyal Sermaye Yönetimi*. Konya:Çizgi Yayınları.

Öksüzler, O. (2006). Sosyal Sermaye, Güven ve Belirleyicileri: Bir Panel Analizi. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(12). (108-129)

Özbesler, C. (2009). Koruyucu Aile Hizmetlerinde Değerlendirme Süreci. *Aile Ve Toplum Dergisi*. 11(4). (85-94) .

Özcan, B. ve Zeren F. (2013). Sosyal Güven ve Ekonomik Kalkınma: Avrupa Ülkeleri Üzerine Mekansal Ekonometri Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 8(1). (7-36).

Özdemir N, Sefer N, Türkdoğan D. (2008). Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği; Korunmaya Muhtaç Çocuklar. *C.Ü, Sosyal Bilimler Dergisi*. 32(2). (283-305).

Özdemir U. (1997). *Psiko-Sosyal ve Hukuksal Açından Koruyucu Aile Bakımı*. Ankara:Atıla Kitabevi.

Özdemir, A. A. (2007), *Sosyal Ağ Özellikleri Bakış Açısıyla Sosyal Sermaye ve Bilgi Yaratma İlişkisi: Akademisyenler Üzerine Yapılan Bir Alan Araştırması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.

Özdemir, F. (1996). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Koruyucu Aile Bakımı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Özkara, S. (2005). *Toplumun Koruyucu Aile Uygulamasına İlişkin Bilgi Görüş Ve Değerlendirmeleri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Özsağır, A. (2007). Ekonomide Güven Faktörü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(1) (46-62).

Öztürk, N. (1993). Tarihte ve Bugün Vakıflar Eliyle Aileye Götürülen Hizmetler, *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*. 1(3). (87).

Özüğurlu, A. (2006). Sosyal Sermaye: Kamunun Trajedisi ya da Emeğin Sömürgeleştirilmesinde Yeni Bir Eşik. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*. (12). (188-213).

Reyhanoğlu, M. (2006), *AR-GE İşbirliklerinde Güven: Ankara'daki Teknoparklarda Faaliyet Gösteren İşletmelerde Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Sabatini, F. (2009). Social Capital as Social Networks: A New Framework for Measurement and an Empirical Analysis of Its Determinants and Consequences, *The Journal of Socio-Economics*, Volume:38. (429-442).

Saçan S. , Artan İ., Erol N. , Şimşek Z. , (2014). Kurum Bakımından Aile Yanına Döndürülen 6-18 Yaş Çocukların Duygusal Ve Davranış Sorunları, *E-Journal of New World Sciences Academy*. 9(2). (1-8).

- Salim M. (2011). *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Çocuk Koruma Politikaları Ve Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi Isparta,
- Sargut, A. S. (2006). Sosyal Sermaye Yapının Sunduğu Bir Olanak Mı, Yoksa Bireyin Amaçlı Eylemi Mi?. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi* (12). (1-13).
- Sarıçam İ. ve Erşahin S. (2007). *İslam Medeniyet Tarihi*. Ankara: T.D.V. Yayınları.
- Sennett R. (1996). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (Çev: Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz). İstanbul:Ayrıntı Yayınları.
- Serdar, İ. (2000). *Koruyucu Aile, Prof. Dr. Seyfullah Edis’ e Armağan*, İzmir.
- Suna B. ve Nail Ö. (2010). Güven Ağ bağları, Sosyal Sermaye ve Toplumsal Cinsiyet. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1). (36).
- Şan, M. K. (2007). *Bilgi Toplumuna Geçişte Sosyal Sermayenin Taşındığı Önem ve Türkiye Gerçeği*. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, 2(1). (76-95).
- Şan, M.K. ve Şimşek, R. (2011). Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel- Sosyolojik Arka Planı. *Akademik İncelemeler Dergisi* 1(6), (88-110).
- Şan, Mustafa Kemal (2006). Bilgi Toplumuna Geçişte Sosyal Sermayenin Taşındığı Önem ve Türkiye Gerçeği. *Sakarya: 5. Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi*. (113-139)
- Şimşek, M.Ş., Çelik, A., Akgemci T. (2000). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*. Ankara:Nobel Yayınları.
- T.C. Resmi Gazete, Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 06/02/2014, Sayı:28918
- T.C. Resmi Gazete, Çocuk Koruma Kanunu, 03/07/2005, Sayı:25876
- T.C. Resmi Gazete, SHÇEK Kanunu, 24/05/1983, Sayı:18059
- Tarihe bak Karatay, A. (2007). *Cumhuriyet dönemi Korumaya muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu*, Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Taştekel, S. (1989). *Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler Koruyucu Aile Bakımı - İzmir Örneği*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir
- Taştekel, S. (1989). *Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler, Koruyucu Aile Bakımı- İzmir Örneği*. (Yayınlanmış Doktora Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Tatlıbal, C. (2004). *Türkiye’de Korunma Altındaki Çocuklara Yönelik SHÇEK Uygulamaları*. Uslu, R. (Ed.). *Koruma Altındaki Çocuklar içinde, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları*. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları (25-33).
- Thompson, N. (2017). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tok, Ö. (2005). *Koruyucu Aile Hizmeti Standartları Ve Ülkemizdeki Durumu, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*. Yüksek lisans Tezi. Ankara.
- Topçuoğlu, A. (2003), *Akrabalık ve Hemşehrilik İlişkilerinin Toplumsal Sermaye Değeri*, Konya:Çizgi Kitabevi.
- Töremen F. , Ersözülü A. (2010). *Eğitim Örgütlerinde Sosyal Sermaye Ve Yönetimi*. İstanbul:İdeal Yayıncılık.

Töremen, F. (2002). Okullarda Sosyal Sermaye: Kavramsal Bir Çözümleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 8(32). (556-573).

Tüylüoğlu, Ş. (2006). Sosyal Sermaye, İktisadi Performans ve Kalkınma: Bir Yazın Taraması, *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(12). (14).

Tüysüz, N. (2011). *Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması*, Kalkınma Bakanlığı Yayınları (2827). (11-12).

Uslaner, E. (1999). *Democracy and Social Capital, Democracy and Trust*, (Ed. Mark Warren). Cambridge University Press içinde.

Üstüner, S. (2005). *Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Ruh Sağlığı*. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Yapraklı, S. (2005). Sosyal Sermayenin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2(24). (83-98).

Yazıcı E. (2014). Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 4(2). (247-270).

Yazıcı, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar Ve Çocuk Evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(18). (499-525).

Yazıcı, E. (2013). *Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir.

Yazıcı, N. (2008). Niş İslahhanesi’nden Haber Var. *Kültür Dergisi*. 12. (27).

Yeşilkayalı, Hacer D. (2015). *Koruyucu Aile Bireylerinin Sosyo demografik Özellikleri İle Empatik Becerileri Ve Özgeçmiş Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Türkiye Cumhuriyeti, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yılmaztürk, G. (1991). *İnfertil Ailelerin Evlat Edinme Ve Koruyucu Aile Olma Konularındaki Bilgi Ve Tutumları*, Yüksek lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yolcuoğlu İ. G. (2009). Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*. 11(5). (43-57).

Yurdakul, A. (2016). *Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Kurum Bakımında Kalan Çocuklarla Koruyucu Aile Yanında Kalan Çocukların Benlik Saygısı Ve Psikososyal Gelişimleri Arasındaki Farklılıkların İncelenmesi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Zastrow, C. , Ashman K. (2014). *İnsan Davranışı Ve Sosyal Çevre* . (Çev: S. Erdem Türközü, Büşra Alparslan). Ankara:Nika Yayınevi.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.darulaceze.gov.tr/Kurumsal/KurulusAmaci>, Erişim Tarihi: 04.05.2018

<http://www.kazimkarabekirvakfi.org.tr>. Erişim Tarihi: 06.06.2018

EK 1

KORUYUCU AİLE YÖNETMELİĞİ

Tarih: 14.12.2012

Sayı:28497 R.G.

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı, korunmaya muhtaç çocukların korunmalarını gerektiren süre içerisinde aile ortamında yetiştirilmesine yönelik koruyucu aile hizmetlerinin uygulama esaslarını, Bakanlık ile koruyucu ailenin yetki ve sorumluluklarını belirlemek, hizmetin etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamaktır.

Kapsam MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik, çocuğun durumuna en uygun koruyucu aile seçimini, koruyucu ailenin eğitimi, sorumluluklarını, idare ile olan ilişkilerini, hizmetin işleyişini, koruyucu aileye talep halinde bu hizmetin karşılığı olarak yapılacak ödemeler ve izlemeye ilişkin esasları kapsar.

Dayanak MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik, 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun 22 nci ve 23 üncü maddeleri ile 3/6/2011 tarihli ve 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (c) ve (d) bentleri, 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (ç), (d) ve (ı) bentleri, 22 nci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi ile 28 inci ve geçici 6 ncı maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;

a) Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli: Veli ya da vasi dışında kalan kan bağı bulunan akrabalar ya da çocuğun iletişim içinde olduğu veya tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercih etmeleri halinde en az temel ana, baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımı,

b) Aylık bakım ödemesi: Koruyucu aile hizmeti verildiği müddetçe koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara, çocukların kişisel gelişimleri için gerekli olan harçlıklarına karşılık olmak üzere talepte bulunan koruyucu ailelere ödenen miktarı,

c) Bakan: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanını, ç) Bakanlık: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığını,

d) Çocuk: Sosyal Hizmetler Kanununun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi, 22 nci maddesi ve 24 üncü maddesi ile 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi, 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi ve 9 uncu maddesi çerçevesinde, hakkında yetkili ve görevli mahkemece verilen korunma kararı, acil korunma kararı ya da bakım tedbiri alınan çocuklar ile hakkında mahallin mülki amiri tarafından acil korunma kararı alınan veya bakım onayı verilen çocuğu, e) Geçici

Koruyucu Aile Modeli: Acil koruma gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle henüz yararlandırılamamış çocuklar için, temel ana, baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimini almış profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen bakımı,

f) Geçici Koruyucu Aile Ödemesi: Geçici Koruyucu Aileler yanına yerleştirilen çocukların bakımlarının gerçekleştirilmesi amacıyla ailelerin hizmetine karşılık yapılan aylık ödemeyi, g) Genel Müdürlük: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünü,

ğ) **(Değişik 24 Ocak 2015-29246 RG/5 Md)** İl Müdürlüğü: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il müdürlüğünü,

h) Koruyucu Aile: Bu Yönetmelikte belirlenen esas ve usuller çerçevesinde korunmayı gerektiren duruma göre belirlenen sürede, il müdürlükleri denetiminde, ödeme karşılığı ya da karşılıksız olarak çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini üstlenen, aile ortamında yaşamını sağlayan, tercihen (j), (k), (s) bentlerinde tanımlanan eğitimlerden en az birini almış ve (a), (e), (r), (ş) bentlerinde tanımlanan modeller kapsamındaki aileyi veya kişiyi,

1) Koruyucu Aile Belgesi: Başvuranların koruyucu aile olması yönünde karar verilmesi halinde düzenlenen ve hizmetin devam etmesinin uygun bulunduğu her yıl için yenilenen il müdürü imzalı belgeyi,

i) Koruyucu Aile Birimi: Koruyucu aile hizmetlerinin daha etkin ve verimli yürütülebilmesi için yeteri kadar sosyal çalışma görevlisi ile birim yöneticisinden oluşan ve il müdürlükleri bünyesinde kurulan birimi,

j) Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimi: Korunmaya muhtaç çocuğun öz ailesi dışında bir başka aile yanında yetiştirilmesine ilişkin olarak verilen eğitimi,

k) Koruyucu Aile İkinci Kademe Eğitimi: Özel zorlukları ve ihtiyaçları olan korunmaya muhtaç çocuğa hizmet vermek üzere koruyucu aile temel eğitimini almış kişilere verilen uzmanlık eğitimini,

l) Komisyon: Mahalli mülki amirin onayı ile illerde il müdürü veya görevlendirilen il müdür yardımcısı başkanlığında, biri vakadan sorumlu en az dört sosyal çalışma görevlisinden, sayının yetersiz olması halinde iki sosyal çalışma görevlisinden oluşturulan koruyucu aile komisyonunu,

m) Koruyucu Aile Sözleşmesi: İl müdürlükleri ile koruyucu aile arasında imzalanan ve koruyucu ailenin yükümlülüklerini kapsayan mahalli mülki amir onaylı belgeyi,

n) Kuruluş: Çocuk Evleri, Sevgi Evleri, Çocuk ve Gençlik Merkezleri, Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezlerini,

o) Sosyal Çalışma Görevlisi: Sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog, çocuk gelişimcisi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmeni, özel eğitim öğretmenini,

ö) Sosyal İnceleme: Koruyucu aile hizmet sürecinin her aşamasında çocuk, kişi veya ailelerin psikolojik, sosyal ve ekonomik durumlarını belirlemek amacıyla sosyal hizmet müdahalelerine ilişkin önerileri içeren değerlendirme ve karar verme sürecini,

p) Özel Zorlukları veya İhtiyaçları Bulunan Çocuk: Suça sürüklenen veya suçun mağduru olup davranış bozuklukları sergileyen ve özel ilgi, destek ve bakım gerektiren ve mahkeme kararı ile koruma ve bakım altına alınan çocuğu,

r) Süreli Koruyucu Aile Modeli: Öz ailesi yanına kısa sürede döndürülme imkânı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen temel ana-baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımı,

s) Temel Aile Eğitimi: Çocuğun desteklenmesi amacıyla çocuk gelişimi, ihtiyaçları ve etkili ebeveynlik yapılması kapsamında temel ana, baba eğitimini de içeren genel ebeveynlik becerilerinin kazanıldığı eğitimi, ş) Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli: Özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitimine sahip olan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana, baba eğitimleri, Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimlerini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımı,

t) (**Değişik: 24 Ocak 2015-29246 RG/1 Md**) Koruyucu Aile İzleme Rapor Anahattı: Koruyucu aile yanındaki çocuğun hizmetten yararlanma düzeyinin belirlenmesi, hizmet sürecinde çocuğu etkileyecek her türlü durumun tespit edilerek çocuk yararına değerlendirme yapılabilmesi ve ihtiyaç duyulan mesleki çalışma ya da işlemlerin belirlenerek takip edilmesine yönelik asıl konuların yer aldığı, içeriği Genel Müdürlükçe belirlenen, izleme sürecinde yapılan çalışmalara ilişkin raporun hazırlanmasına dair anahattı, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Uygulama Esasları

Sorumlu birim ve uygulayıcı

MADDE 5 – (1) Koruyucu aile hizmeti, Bakanlıkça belirlenen esaslar çerçevesinde Genel Müdürlüğün koordinasyonunda il müdürlüklerinde oluşturulan komisyonlar ile bu hizmet kapsamında görevlendirilen sosyal çalışma görevlisi tarafından yürütülür.

Koruyucu aile hizmetinden yararlanacak çocuğun tespiti

MADDE 6 – (1) Haklarında acil korunma veya bakım tedbiri alınması zorunlu görülen çocuklar öncelikli olarak koruyucu aile yanına yerleştirilir. (2) Bu Yönetmelik kapsamındaki çocuklardan, her ay koruyucu aileye yerleştirilebilecek olanların fotoğrafları, ad ve soyadı, doğum yeri, doğum tarihi ve korunma veya bakım tedbiri veya acil korunma kararı nedenlerini kapsayan liste ile birlikte sağlık durumu, psiko-sosyal ve fiziksel gelişimlerini gösteren, çocuğun alışkanlıkları, davranış kalıpları ve özel gereksinimlerini içeren durum değerlendirme raporu, kuruluşlar tarafından il müdürlüğüne gönderilir. (3) Sosyal çalışma görevlisi tarafından koruyucu aile adayının sosyal incelemesi tamamlandıktan sonra, hakkında durum değerlendirme raporları düzenlenmiş çocuklar arasından eşleştirme yapmak üzere ilgili

kuruluşa veya birime ziyaret yapılır, dosya bilgileri incelenir, çocuğun tanınması amacıyla ilgili personel ve çocukla gerekli görüşmeler yapılır. Aile ve çocuğun özellikleri görülerek yapılan eşleştirme önerisi, yazılı olarak Komisyona sunulur.

Eşleştirme

MADDE 7 – (1) Çocukların uygun koruyucu aileler ile eşleştirilmesi, koruyucu aile hizmetinin amaçları ve esasları kapsamında il müdürlüğünde oluşturulan komisyonca değerlendirilir. (2) Çocuk, komisyonca uygun görülen koruyucu aile yanına, koruyucu aile sözleşmesi imzalanarak, mahalli mülki amirin onayı ile yerleştirilir.

Koruyucu ailenin tespiti ve istenen belgeler

MADDE 8 – (1) Koruyucu ailenin,

- a) Türk vatandaşı olması ve Türkiye’de sürekli ikamet etmesi,
- b) 25-65 yaş aralığında bulunması,
- c) En az ilkokul düzeyinde eğitim almış olması,
- ç) Düzenli gelire sahip olması, gerekir.

(2) Uzmanlaşmış koruyucu aileler ile geçici koruyucu aileler için birinci fıkranın (a), (b) ve (ç) bentlerine ek olarak; bu kapsamdaki çocuklara yardımcı olabilecek Bakanlıkça belirlenen lisans eğitimi almış veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana-baba eğitimleri, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimlerini almış olmak gerekir.

(3) Başvuru sahipleri evli iseler eşleriyle birlikte, koruyucu aile olmak üzere yerleşim yerlerindeki il müdürlüklerine başvurabilirler.

(4) Başvuru ve çocuğun aile yanına yerleştirildiği tarih itibarıyla birinci fıkranın (b) bendindeki yaş aralığında olmak gerekir. Bunun tespitinde, eşler arasındaki yaş farkının on yaş veya daha az olması halinde yaşı küçük olan eşin yaşı, bunun haricindeki durumlarda eşlerin yaş ortalaması esas alınır.

(5) Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli hariç olmak üzere çocuk ile koruyucu aile olacak eşlerden yaşı küçük olan arasındaki yaş farkı on sekiz yaştan az olamaz.

(6) Öncelikle akrabalara ya da belli bir süredir devam eden ana-baba-çocuk ilişkisinin kurulduğu yakın çevre ailelerden uygun olanlara koruyucu aile olmaları yönünde teklifte bulunulur. Bu kişilerin koruyucu aile olmak istemesi durumunda, yapılacak sosyal inceleme sonucuna göre Komisyon tarafından uygun görülmesi halinde yaş ve eğitim şartı aranmaz.

(7) Koruyucu aile adaylarının yaşı değerlendirilirken, çocuğun yaş dönemine uygun davranış gösterebilme becerisi ve çocukla aralarında birebir ebeveyn-çocuk ilişkisi sağlanması esasları göz önünde bulundurulur.

(8) Çocuğun anne veya babası ya da vasisi, koruyucu ailesi olamazlar.

(9) Koruyucu aile olmak üzere il müdürlüklerine başvuran kişilere hizmetin esasları ve işleyişi ile yerleştirilecek çocukların özellikleri hakkında bilgi verilerek ilk görüşme yapılır, uygun görülen kişi veya eşlerle ilk görüşme formu doldurulur ve yazılı başvuru alınarak aşağıdaki bilgi ve belgelerin en geç bir ay içinde tamamlanması istenir.

a) T.C. Kimlik Numarası beyanı.

b) Bir adet vesikalık fotoğraf.

c) Öğrenim durumunu gösterir belgenin onaylı örneği.

ç) İş, gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösteren belgenin onaylı örneği.

d) Koruyucu aile olacak kişiler ve varsa birlikte yaşadığı kişilerden, çocuğun yüksek yararından hareketle; 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile millete ve devlete karşı suçlar, topluma karşı suçlar, kişilere karşı suçlar ile uluslararası suçlardan ve çocuklara yönelik işlenen istismar suçlarından mahkûm olmadığına dair adli sicil belgesi.

e) Varsa koruyucu aile birinci kademe, koruyucu aile ikinci kademe veya temel aile eğitimi belgesi veya belgelerinin onaylı örneği.

f) Sosyal inceleme sürecinde tespit edilen durumlara ilişkin koruyucu aileyi tanımaya yönelik ihtiyaç duyulacak diğer belgeler.

g) Koruyucu aile olacak kişiler ve varsa birlikte yaşadığı kişilerin, çocuğun bakımını, psiko-sosyal gelişimini ve eğitimini etkileyecek ya da çocuğa zarar verecek düzeyde fiziksel engeli, ruhsal rahatsızlığı ve bulaşıcı hastalığının olmadığını gösteren, Devlet ya da üniversite hastanelerinin ilgili bölümlerinden alınan doktor raporu, gerekli görülmesi halinde kişinin sağlığına, devam eden hastalığına veya bağımlılığına ilişkin ayrıntılı rapor.

(10) Kişilerin evli olması halinde her iki eş için de aynı belgeler aranır.

(11) Kişilere ait açıklamalı nüfus kayıt örneği, kimlik paylaşımı sisteminden alınarak dosyaya eklenir.

(12) Hizmet sürecinin devam ettiği her iki yılda bir ve koruyucu aileye yeni katılan her aile üyesi için dokuzuncu fıkranın (d) ve (g) bentlerinde istenen belgeler yenilenir. Tespit edilen duruma uygun işlem tesis edilir.

(13) Koruyucu aile dosyası içinde yer alan belgeler, hiçbir şekilde başvurana iade edilmez.

(14) Koruyucu aile başvurusunun yoğun olduğu illerde sıralama oluşturulur. Aileler, oluşturulan sıra esas alınarak koruyucu aile yanına yerleştirilebilecek uygun çocuğu bulunan illere Genel Müdürlükçe yönlendirilir. Buna ilişkin usul ve esaslar genelge ile belirlenir.

(15) Koruyucu aile olma şartlarını taşımayanlara yazılı olarak bilgi verilir.

Araştırma ve inceleme

MADDE 9 – (1) Başvurusu kabul edilenler hakkında kişilik özellikleri, evlilik ve sosyal ilişkileri, tek başına yaşayıp yaşamadığı, yaşantısının genel kabul görmüş toplum kural ve değerlerine uygun olup olmadığı, çocuk yetiştirme konusundaki yeterliliği, yaşları, diğer aile üyelerinin bu konudaki düşünceleri, iş ve ekonomik koşulları gibi çocuk ile koruyucu aile ilişkileri açısından önem taşıyan temel mesleki değerlendirme hususları dikkate alınarak sosyal inceleme yapılır. (2) Sosyal inceleme sonucunda koruyucu ailenin 4 üncü maddede tanımlanan hizmet modellerinden hangisine uygun olduğu belirlenir, hazırlanan dosya komisyona sunulur.

Koruyucu aile eğitimleri

MADDE 10 – (1) Koruyucu aile olmak isteyen ve 8 inci maddede belirtilen şartları taşıyan adaylara ve mevcut koruyucu ailelerin eğitimlerine ilişkin konuların içeriği ve eğitimin uygulanmasına dair hususlar Genel Müdürlükçe belirlenir.

(2) Korunma altına alınmadan önceki yaşantıları ya da mevcut durumları açısından özel zorlukları veya ihtiyaçları olan çocuklar, Koruyucu Aile İkinci Kademe Eğitimi uygulamasına başlanıncaya kadar mesleki çalışma alanları veya meslek eğitimleri nedeniyle çocuğun özel bakımını sağlayacak düzeyde bilgi ve deneyim sahibi olan koruyucu aileler yanına yerleştirilebilir.

(3) Eğitim programına sürekli devam eden ve tamamlayan adaylara Koruyucu Aile Eğitimi Katılım Belgesi verilir.

(4) Temel Aile Eğitimi ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitiminin yanı sıra çocuk yetiştirmeye yardımcı olacak sertifikalı diğer eğitimleri almış olanlar, daha özel bakım gerektiren çocuklara verilecek koruyucu aile hizmetlerinde tercih edilir.

(5) Süreli koruyucu aile yerleştirmelerinde Temel Aile Eğitimi ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimi tamamlayanlar öncelikle tercih edilir.

(6) Koruyucu aile adaylarının ve mevcut koruyucu ailelerin buldukları ilde aldıkları eğitim, diğer illerde de geçerlidir.

Komisyon kuruluş ve işleyiş esasları

MADDE 11 – (1) Komisyon, mahalli mülki amirin onayı ile illerde il müdürü veya görevlendirilen il müdür yardımcısı başkanlığında, biri vakadan sorumlu olmak üzere en az dört sosyal çalışma görevlisinden, sayının yetersiz olması halinde iki sosyal çalışma görevlisinden oluşur. (2) Komisyona, koruyucu aile hizmetine ilişkin sosyal çalışma görevlisi veya çocukla ilgili diğer uzmanlar tarafından kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili konularda hazırlanan raporlar sunulur. Komisyon ihtiyaç duyduğu kişileri dinleyebilir. Vaka süreci ve çocuğun üstün yararı doğrultusunda karar verilir. Kararlar oy çokluğu ile alınır. Gerekli görülmesi halinde tekrar inceleme yapılmasına karar verilebilir. (3) İhtiyaç duyulması halinde birden çok komisyon oluşturulabilir. (4) Koruyucu aile hizmetinin etkin ve verimli

yürütülebilmesi için sekreteryaya işlemleri il müdürlüklerindeki koruyucu aile birimlerince yürütülür, komisyon için uygun koşullara sahip çalışma ortamları oluşturulur.

Komisyon ve koruyucu aile biriminin görevleri

MADDE 12 – (1) Komisyonca, dosya üzerinde yapılan inceleme sonucunda, aşağıdaki konularda karar alınır.

- a) Koruyucu aile olmak üzere başvuran ailelerin uygunluğu,
- b) Koruyucu Aile Belgesi düzenlenmesi,
- c) Çocuğun yerleştirileceği aile,
- ç) Koruyucu Aile Belgesinin geçerliliği,
- d) Çocuğun koruyucu aile ile birlikte yurt dışına çıkması,
- e) Çocuğun koruyucu aileden geri alınması,
- f) Koruyucu aile statüsünün iptali,
- g) Hizmet sürecinde tereddütte kalınan durumların değerlendirilmesi.

(2) Karar, oy çokluğu ile alınır. Kararlarda çekimser oy kullanılamaz. Olumsuz oy kullanan üye tarafından gerekçe karar metnine eklenir.

(3) Komisyon, bulunduğu ilde belirlediği hedefler doğrultusunda tanıtım çalışmaları, kampanya ve faaliyetleri planlar ve takip eder.

(4) Koruyucu aile biriminin görevleri şunlardır.

- a) Başvuruların alınması,
- b) Sosyal incelemenin yapılması,
- c) Dosya oluşturulması,
- ç) Çocuk ile ailenin uyumlaştırılması,
- d) Çocuğun aileye yerleştirilmesi,
- e) Çocuğun yerleştirilmesi ile aile yanında izlenmesi, bakımı, sağlık durumu ve eğitimine yönelik tedbir kararlarının yerine getirilmesi ve diğer süreçlerin takibi,
- f) Koruyucu aile eğitimlerinin planlanması,
- g) Koruyucu aile ile ilişkilerin düzenli yürütülmesi,
- ğ) Çocuğun öz ailesi ve yakınlarıyla görüşürülmesi ile ilgili planlama yapılması ve uygulanması,

h) Verilecek diğer görevler.

İtiraz

MADDE 13 – (1) Koruyucu aile başvurusunun reddedilmesine, askıya alınmasına veya işlem den kaldırılmasına ilişkin işlemler, il müdürlüğü tarafından başvuru sahiplerine yazılı olarak tebliğ edilir. (2) Bu işlemlere karşı tebliğ tarihinden itibaren ilgili kişi veya aile tarafından onbeş gün içinde il müdürlüğüne itiraz edilebilir. İtiraz, ilk kararı veren kişiler dışında mahalli mülki amirin onayı ile il müdürlüğüne oluşturulacak bir başka komisyon tarafından görüşülerek en geç bir ay içinde karara bağlanır. Karar itiraz edene yazılı olarak tebliğ edilir.

Koruyucu aile hizmetinden yararlanacak çocuğun yerleştirilmesi

MADDE 14 – (1) Komisyon tarafından eşleştirilmesi uygun bulunan koruyucu aile ile çocuğun tanıştırılmasından önce çocuğun düşüncesi öğrenilerek gerekli mesleki çalışmalar yapılır.

(2) Koruyucu aile sözleşmesi imzalanıncaya kadar çocuk ve ailenin birlikte zaman geçirmeleri, birbirlerini tanımaları ve alışmalarına uygun ortam sağlanması planlanır. Bu süreçte çocuk önce saatlik, daha sonra günlük, haftalık ve iki haftalık gibi sürelerle, çocuk ile koruyucu ailenin uyumuna göre toplamda iki ayı geçmeyecek şekilde koruyucu aileye izinli verilebilir. Süreçte olumlu kanaat oluşması, çocuğun ve ailenin de istemeleri halinde yerleştirme işlemi başlatılır.

(3) Uyum süreci sonunda il müdürlükleri ile yanına çocuk yerleştirilen koruyucu aile arasında sözleşme imzalanır, mahalli mülki amir tarafından onaylanır.

(4) Kuruluştaki bulunan çocuklar sağlık kartı ile birlikte koruyucu aileye verilir ve buna ilişkin tutanak düzenlenir.

(5) Koruyucu aile yerleştirme formu, yerleştirme tarihinden itibaren en geç on gün içinde Genel Müdürlüğe ulaştırılır.

(6) Bir koruyucu aile yanına, çocuklar ve koruyucu aile arasında birebir ilişki kurulması ve çocukların sağlıklı bireysel gelişimlerinin sağlanacağı uygun şartların bulunması halinde ve tercihen aynı anda olmamak üzere en fazla üç çocuk yerleştirilebilir. Çocukların kardeş olması durumunda yapılacak vaka değerlendirmesi sonucuna göre çocuk sayısı sınırlandırılmayabilir. Kardeşlerin aynı aile yanına yerleştirilememesi halinde birbirleriyle görüştürebilecek aileler yanına yerleştirilmeleri esastır.

(7) Koruyucu ailenin kendi çocuğunun da olması halinde, her çocuğun haklarının korunması, sağlıklı iletişim kurmalarının sağlanması ve hizmetten beklenen yararın gerçekleştirilmesi açısından kapsamlı değerlendirme yapılarak, oluşan kanaate uygun özellikte ve sayıda çocuk yerleştirilir.

(8) Geçici koruyucu aile yanına aynı anda 0-3 yaş grubu için en fazla iki çocuk, 4 yaş ve üzeri çocuklar için aralarında en fazla üç yaş farkı olmak üzere en çok üç çocuk aynı anda yerleştirilebilir. Kardeş çocuklar için bu kriterler göz önünde bulundurulmaz.

(9) Suça karışan çocukların yerleştirileceği geçici koruyucu aileler yanına aynı anda en fazla iki çocuk bulunur.

(10) Suç mağduru çocuklar ile suça karışan çocukların aynı geçici koruyucu aile yanına bulunmaması esastır.

(11) Özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklar ile diğer çocukların aynı geçici koruyucu aile yanına bulunmaması esastır.

(12) Geçici koruyucu aileler yanına yerleştirilecek çocukların birbirlerine zarar vermemeleri açısından da korunma altına alınma nedenleri, yaş ve cinsiyetleri açısından özel bir değerlendirme yapılır.

(13) İl müdürlüğü tarafından geçici koruyucu aileler yanına yerleştirilmesine karar verilen çocuklar doktor raporu alındıktan sonra günün her saatinde yerleştirilebilir. Komisyon kararı yirmi dört saat içinde alınır. Mesai saatleri dışında yapılacak yerleştirmeler, il müdürlüğünce görevlendirilen sosyal çalışma görevlisi tarafından yerine getirilir.

(14) Uzmanlaşmış koruyucu aile modelinden yararlandırılacak çocukların tek olarak yerleştirilmesi esastır. Ancak çocuğun yararına uygun şartların oluşması halinde en fazla iki çocuk yerleştirilebilir.

(15) Yanına çocuk yerleştirilen aileye; standardı Genel Müdürlükçe belirlenen ve üzerinde çocuğun da ismi bulunan fotoğraflı Koruyucu Aile Kimlik Kartı verilir. Bu kartlar il müdürlüklerince düzenlenir. Koruyucu Aile Hizmeti kapsamında işbirliği ya da protokol yapılan yerlerde bu kartın gösterilmesi zorunludur.

Koruyucu ailenin görev ve yükümlülükleri

MADDE 15 – (1) Koruyucu ailelerin görev ve yükümlülükleri şunlardır;

a) Yanına yerleştirilen çocuğun her yönden sağlıklı gelişimi için gerekli koşulları sağlamak ve uygulamak, Sağlık Bakanlığının belirlediği aralıklarda çocuk izlem protokollerine göre izlemine yaptırmak, varsa tedavi planı ile ilgili yükümlülükleri yerine getirmek, uygulanmasında koruyucu aile birimiyle işbirliği içerisinde olmak.

b) Çocuğun yetenekleri ve becerilerinin el verdiği ölçüde eğitim ve öğretimi veya meslek sahibi edindirilmesi için gerekli çabayı göstermek, çocuğu koruma, eğitme ve yetiştirme dışında hiçbir surette çalıştırmamak.

c) Görüşürülmesinde koruyucu aile birimince bir sakınca bulunmaması durumunda çocuğun; anne, babası ve diğer yakınları ile koruyucu aile birimince uygun görülen şekil ve zamanda görüşmesini sağlamak.

ç) Çocuğun kan bağı bulunan ya da eski çevresinden kişilerle il müdürlüğünün bilgisi dışında iletişim kurmamak.

d) Çocuğun karşılanabilir nitelikteki ihtiyaç, istek ve beklentileri ile çocuğu ilgilendiren kararlarda düşüncesini almak.

e) Çocuğun devam edeceği okul, katılacağı kurs, sünnet gibi hayatını etkileyen, değiştiren konularda sorumlu sosyal çalışma görevlisi ile birlikte karar almak.

f) Hizmet sürecinde çocukla ilgili oluşan her türlü rutin dışı değişiklikleri ve bunlara ilişkin duyularını zaman geçirmeksizin sorumlu sosyal çalışma görevlisine bildirmek.

g) Koruyucu aile hizmet sürecine ve yerleştirilen çocuklara ilişkin olarak mesleki çalışmaları yürüten sosyal çalışma görevlilerine gerekli çalışma şartlarını hazırlamak, periyodik izlemeleri ve mesleki yönlendirmeleri kabul etmek, koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması için uygulama planı doğrultusunda işbirliği yapmak.

ğ) İl müdürlükleri tarafından koruyucu aile konusunda yapılacak eğitim ve çalışmalara katılmak. h) Çocuğun, il müdürlüğünün uygun görüşü alınmaksızın başka bir kişi veya ailenin yanına bırakarak oturma yerini değiştirmemek.

ı) Telefon değişikliği bilgisini hemen, adres bilgilerindeki değişikliklerini acil durumlar dışında değişiklik gerçekleşmeden bulunduğu ilde en az yirmi gün önce, başka bir il veya ilçeye taşınma durumunda en az bir ay önce il müdürlüğüne bildirmek ve taşınma sonrasında da sürekli yerleşim yerini yirmi gün içinde bildirmek.

i) Çocuğun koşullarının değişmesi sonucu il müdürlüğü tarafından hizmet modelinde bir değişikliğe gidilmesinin planlanması halinde, çocuğun yararının gerektirdiği işlemlerin yapılabilmesi için her türlü destekte bulunmak ve çocuğun ayrılık sürecine hazırlanmasında il müdürlüğü ile iş birliği yapmak.

j) Çocuk yerleştirme önerisini geçerli bir mazereti olmaması halinde kabul etmek.

(2) Geçici koruyucu ailenin birinci fıkrada belirtilenler dışındaki diğer görev ve yükümlülükleri şunlardır;

a) Acil koruma gerektiren ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş olup, il müdürlüğü tarafından yerleştirilmek istenen çocukları, mazeretsiz olarak üç defadan fazla olmamak şartıyla günün her saatinde kabul etmek.

b) İl veya ilçe dışına çıkılması gereken durumlarda önceden il müdürlüğüne bilgi vermek.

c) Ev koşullarını hizmete uygun olarak düzenlemek.

ç) Geçici statüden vazgeçmek istemeleri halinde bu durumu en az bir ay önceden il müdürlüğüne bildirmek.

d) Geçici statüden vazgeçmek için dilekçe ile durumunu bildiren koruyucu aile, il müdürlüğünün uygun bulması halinde yanındaki çocukların kendilerine uygun hizmet modellerine geçişleri sağlanana kadar hizmeti sürdürmek.

(3) Uzmanlaşmış koruyucu ailenin, birinci fıkra ile ikinci fıkranın (a) bendi hariç diğer bentlerinde belirtilenler yanında, suça sürüklenmiş veya suç mağduru olan çocukla ilgili diğer görev ve yükümlülükleri şunlardır;

a) Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması için ilgili birimlerle işbirliği yapmayı kabul etmek.

b) Varsa verilen denetim tedbiri hakkında ilgili birimlerle işbirliği yapmak.

c) Hazırlanan uygulama planı, varsa tedavi planı, eğitim tedbiri ile ilgili olarak eğitim planındaki yükümlülükleri yerine getirmek, uygulanmasında koruyucu aile birimiyle işbirliği içerisinde çalışmak.

İzleme esasları

MADDE 16 – (1) (Değişik: 24 Ocak 2015-29246 RG/2 Md) Koruyucu aile ve yanına yerleştirilen çocuk, aşağıda belirtilen esaslar doğrultusunda düzenli olarak izlenir.

a) İzlemlerde tespit edilen durumlar Genel Müdürlükçe belirlenen formlara işlenir. İzleme sürecindeki form ve raporlar, sosyal çalışma görevlileri tarafından Koruyucu Aile İzleme Rapor Anahattına uygun olarak düzenlenir. Ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik gerekli mesleki çalışmalar planlanır.

b) Koruyucu aile birimi tarafından, her çocuk için dosyasında bulunan izleme kartına izleme tarihi, yöntemi, izleme sırasındaki tespitler ve değerlendirmelerin özeti işlenir.

c) Koruyucu aile birimi tarafından, çocukların yerleştirilme tarihi, izleme periyodu, en son yapılan izleme ve planlanan izleme tarihleri, yöntemi, gerçekleştirilecek faaliyetleri içeren uygulama planı hazırlanır ve süreç vakadan sorumlu sosyal çalışma görevlisi tarafından takip edilir.

ç) Esas olarak sosyal çalışma görevlileri aynı anda en fazla yirmi vaka ile görevlendirilebilir. Koruyucu aile hizmeti kapsamında görevlendirilen sosyal çalışma görevlilerinin başka bir hizmet alanında görevlendirilmesi tercih edilmez.

d) Koruyucu aile birimine; koruyucu aile hizmetinin etkin ve verimli olarak çocuğun yararına sürdürülebilmesi için hizmetin takibine yönelik süreçlerde ihtiyaç duyulan araç, gereç ve diğer konularda gerekli imkanlar öncelikle sağlanır

e) İl müdürlüğünde gerçekleştirilen izleme görüşmelerinde çocukların koruyucu veya öz ailelerini beklerken zaman geçirebilecekleri ya da kendileriyle de aynı anda görüşme yapılabilecek kırtasiye, oyuncak gibi malzemelerin bulunduğu görüşme odaları oluşturulur.

f) Öğrenim amacıyla bir başka il'e gitmesi gereken çocuklar açısından hizmetin devamında çocuk ve koruyucu ailesinin iletişimlerinin ne şekilde sürdürüleceği, koruyucu ailenin çocuk

için üstlenmeye devam edeceği sorumluluklar değerlendirilir. Koruyucu aile hizmetinin sonlandırılmasını gerektirecek bir durum belirlenmemesi halinde izlemeler, çocuğun ve koruyucu ailenin bulunduğu yer il müdürlükleri arasında koordinasyon kurularak devam ettirilir. Aylık bakım ödemesinin çocuk için kullanılma durumu takip edilir."

(2) Koruyucu aile ve çocuğun izlenmesi sürecinde;

a) Koruyucu aile ve yanına yerleştirilen çocuk, görevli sosyal çalışma görevlisi tarafından ilk yıl en az her ay bir defa olmak üzere düzenli olarak izlenir, daha uygun hizmet modeline karar verilmesi amacıyla genel bir durum değerlendirmesi yapılır. Çocuğun koruyucu aile yanında kalmasının uygun görülmesi durumunda ikinci yıldan itibaren izlemeler yılda en az dört defadan az olmamak üzere düzenli olarak yapılır.

b) Koruyucu aile hizmet sürecinin özelliğine göre, yerleştirmeyi takip eden ilk haftalar ile geçici ve uzmanlaşmış koruyucu aile yanında bulunan çocuklar için izlemeler daha sık yapılır.

c) İzlemelere gerektiğinde diğer sosyal çalışma görevlileri iştirak ederek kendi mesleki raporlarını düzenler ve vakadan sorumlu sosyal çalışma görevlileri koordinesinde uygulama planı takip edilir.

ç) Koruyucu aile yanındaki çocuğun öz ailesi yanına döndürülmesi için koruyucu aile ve çocukla mesleki çalışmaların sürdürülmesi sağlanır.

d) Çocukla kurulan iletişim, çocuğun ev ortamındaki kurallar bağlamında rolü ile yeri, çocuğa kazandırılan beceriler, davranışları, kendisine tanınan haklar ve aylık bakım ödemesinin ne kadarının çocuk için kullanıldığını belirlemeye yönelik gözlem ve görüşmeler yapılır, hizmet süreci bütün boyutları ile birlikte değerlendirilir.

e) İzleme çalışmalarında, gizlilik ilkesine uyularak koruyucu ailenin ve çocuğun sosyal çevresinde ve çocuk için risk oluşturacak koşullar dikkate alınıp araştırma yapılır.

f) Çocuğun iletişim halinde olduğu diğer kurumlardaki durumu da takip edilir.

g) Koruyucu aile yanındaki çocuğun bakım tedbiri kararı gereği, uygulama planı ve oluşan değişiklikler hakkında mahkemeye bilgi verilir.

(3) Çocuğun öz ailesinin izlenmesi sürecinde;

a) Ailenin yaşam koşulları ve ev ortamı, aile ilişkileri, aile üyelerinin sürekli bir işi ve gelirinin bulunup bulunmadığı, başka bir hizmetten yararlanan çocuklarının olup olmadığı, çocuklarını ziyaret etme ve izinli alma durumları, ziyaret ve izin sonrası çocukta gözlemlenen davranışlar ve psikolojik durumu, koruyucu aile ile il müdürlüğünün bilgisi dışında iletişim kurulmasıyla ilgili sorunlar, çocuğuna bakma istekliliği ve bunun ne kadar gerçekçi olduğu gibi konularda gözlem ve görüşmeler koruyucu aile hizmet modeline göre belirlenen aralıklarda yapılır, kapsamı Genel Müdürlükçe belirlenen ilgili forma işlenir.

b) Öz aileye, koruyucu aile hizmeti hakkında olumlu bakış ve uygun yaklaşım kazandırmak üzere gerekli mesleki çalışmalar kuruluşla koordinasyon sağlanarak yapılır.

c) Öz aile ile çocuğun birlikte yaşamalarını sağlayacak kısa ve uzun dönemde mesleki çalışmalar planlanır, şartların uygun bulunması durumunda çocuğun ailesi yanına dönüşü değerlendirilir.

(4) Çocuğun öz ailesi ve geçmiş yaşantısından diğer kişilerle görüşmelerinin izlenmesi sürecinde;

a) Çocuğun kan bağı bulunan ya da önceki çevresinden tanıdığı kişilerle görüşmeleri, vakadan sorumlu sosyal çalışma görevlisi koordinasyonunda planlanır.

b) Planlanan görüşmeler dışında il müdürlüğünün bilgisi olmaksızın görüşme yapılmaması konusunda çocuk, koruyucu aile ve öz aile ile mesleki çalışma yapılır.

c) Görüşmelerde çocuğun olumsuz etkilenmemesi için vakadan sorumlu sosyal çalışma görevlisinin, ihtiyaç halinde başka bir sosyal çalışma görevlisinin de hazır bulunması sağlanır.

ç) Çocuğun kuruluştaki bulunan kardeşleri ile görüştürülmesine ilişkin kayıt ve gözlem formları aynı gün doldurularak çocuğun koruyucu aile dosyasına konulmak üzere il müdürlüğüne iki gün içinde gönderilir.

İzin

MADDE 17 – (1) Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk, dosya bilgileri ve yapılan sosyal inceleme sonucuna göre uygun bulunması ve çocuğun istemesi halinde yaşantısını etkilemeyecek aralıklarla ve sürelerle, tatil günlerinde olmak üzere yıl içerisinde en fazla otuz güne kadar öz ailesine izinli verilebilir. İzinli verilen çocuk, koruyucu aileden öz ailesine veya yakınlarına verilmek üzere koruyucu aile birimince alınır ve izin bitiminde aynı yöntemle koruyucu aileye verilir.

(2) İzinli verilen çocuklar için izin tutanağı doldurulur ve bir sureti dosyasında saklanır, diğer sureti izinli verilen kişiye teslim edilir.

(3) İzin sırasında veya dönüşünde çocuğun ihmal edildiği, istismara uğradığı ya da kötü muamele gördüğünün belirlenmesi hallerinde durum hakkında tutanak düzenlenir, gerekli mesleki çalışmalar yapılır, planlanarak uygulanır, izinli verilen kişi hakkında yasal işlemlerin başlatılması için gerekli başvurular yapılır, çocuk bir daha bu kişiye izinli verilmez ve hakkındaki hizmet planı yeniden değerlendirilir.

(4) İzin süresi biten çocuğun koruyucu aile birimine getirilmemesi halinde çocuk, kollukla birlikte bulunduğu adresten hemen geri alınır.

Koruyucu ailenin yerleşim yeri değişikliği

MADDE 18 – (1) Koruyucu ailenin yerleştiği il veya ilçesini değiştirmesi halinde ilgili dosyalar, il müdürlüğünce yeni yerleşim adresinin bulunduğu il müdürlüğüne gönderilir. Yeni yerleşim yerinin bildirilmesi tarihinden itibaren en fazla bir hafta içinde koruyucu aile ziyaret edilir ve koruyucu aile izleme raporu hazırlanır. Olumlu kanaat oluşması halinde çocuğun nakline ilişkin işlemler ilgili il müdürlükleri arasında yapılır. Nakil sırasında koruyucu aileye en son yapılan ödeme tarihi belirtilir.

Çocuk ve koruyucu ailenin birlikte seyahat etmesi

MADDE 19 – (1) Koruyucu ailenin tatil, gezi gibi nedenlerle il dışı seyahatlerinde çocuğu beraberinde götürmek istemesi halinde; çocuk ve aileyi izlemekle görevli sosyal çalışma görevlisinin uygun görüşü ve il müdürünün onayı ile izin verilir.

(2) Koruyucu ailenin görev veya tatil amacı ile çocuğu beraberinde yurt dışına götürebilmesi talebi; veli, vasi veya kayyumun izni, çocuk ve aileyi izlemekle görevli sosyal çalışma görevlisinin uygun görüşü ile komisyona sunulur. Komisyon tarafından çocuğun yurt dışına çıkmasının uygun görülmesi halinde, il müdürünün teklifi ve mahalli mülki amirin onayı ile gerekli izin verilir.

(3) Çocuğun koruyucu ailesiyle birlikte yurt dışına çıkmasının uygun bulunduğu durumlarda hizmet kapsamında yapılması gereken izleme ve raporlamaya ilişkin ücretler, Bakanlıkça gönderilen ödenekten, koruyucu aile ve çocuğun takip edildiği il müdürlüğünce yapılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hizmetin Sonlandırılması

Çocuğun geri alınması

MADDE 20 – (1) Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk, aşağıdaki durumların tespiti halinde yerleştirmede izlenen usulle geri alınır.

- a) Koruyucu ailenin 15 inci maddede belirtilen yükümlülükleri yerine getirmemesi.
- b) Çocukla koruyucu aile arasındaki sağlıklı iletişimin yapılan mesleki çalışmalara rağmen kurulamaması veya devam ettirilememesi.
- c) Koruyucu aile tarafından çocuğun istismar edildiğinin tespit edilmesi.
- ç) Koruyucu ailenin, çocuğun öz ailesi ile ilişkilerini zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunduğu ve bu doğrultuda ifadeler kullandığının belirlenmesi.
- d) Çocuk için hizmetten beklenen yararın gerçekleşmediğinin yapılan izlemelerde tespit edilmesi.
- e) Çocuğun koruyucu aileye yerleştirilme nedeninin ortadan kalkması.
- f) Çocuğun yararlanacağı hizmet modelinin değişmesi veya koruma kararının kaldırılması.
- g) Koruyucu ailenin herhangi bir nedenle hizmet vermektten vazgeçmesi.

(2) Komisyonun çocuğu geri almaya karar vermesi halinde, çocuğun ayrılık sürecine hazırlanmasına yönelik uygulama planı oluşturulur bu plan sorumlu sosyal çalışma görevlisi tarafından uygulanır. Çocuk hazır olduğunda aileden geri alınır ve bu hususa ilişkin tutanak düzenlenir.

(3) Çocuğun koruyucu aile yanından geri alındığı tarihten itibaren koruyucu aile sözleşmesi ve Koruyucu Aile Kimlik Kartının geçerliliği kendiliğinden sona erer.

(4) Koruyucu Aile Sonlandırma Formu, çocuğun koruyucu aile yanından geri alındığı tarihten itibaren en geç on gün içinde Genel Müdürlüğe ulaştırılır.

(5) Koruyucu ailenin çocuğu vermek istememesi halinde aileye yazılı bildirimde bulunularak çocuğu acil durumlar dışında en geç üç gün içinde koruyucu aile birimine getirmesi istenir. Verilen süre içinde çocuğun getirilmemesi halinde gerekirse kolluk yardımıyla çocuk koruyucu aileden geri alınır.

(6) Çocuğun zarar gördüğü ve acilen koruyucu aile yanından alınmasının zorunlu olduğu kanaati oluşan durumlarda, gerekirse kolluktan destek alınarak çocuk aileden zaman geçirilmeksizin geri alınır.

(7) Çocuğun, koruyucu aile yanından geri alınması aşamasında veya vakanın aciliyetine göre geri alınma sonrasında tedbir kararlı çocuklar için tedbirin değiştirilmesine yönelik yetkili mercilere başvuruda bulunulur.

(8) Geri alınan çocuğun yerleştirildiği yere uyum sağlamasına yönelik olarak takibi ve uygulama planının oluşturulmasına ilişkin çalışma yapılır.

Geri alınan çocuğun yararlanacağı hizmet

MADDE 21 – (1) Koruyucu aileden geri alınan çocuk, öncelikle öz ailesi yanına döndürülür.

(2) Öz ailesi yanına döndürülemeyen çocuk, öncelikle akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli kapsamında değerlendirilir.

(3) Akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli kapsamında değerlendirilemeyen çocuk, durumuna uygun başka bir koruyucu aile yanına yerleştirilir.

(4) Durumuna uygun bir koruyucu aile bulunamaması halinde çocuk, uygun başka bir hizmet modelinden yararlandırılır.

Koruyucu aile statüsünün iptali

MADDE 22 – (1) Aşağıdaki durumların tespiti halinde koruyucu aile statüsü iptal edilir.

a) Çocuğu ihmal ve istismar ettiğinin, kötü muameleye maruz bıraktığının belirlenmesi.

b) Sosyal ilişkileri açısından toplumun norm ve değerlerine aykırı düşen davranışlarının gözlenmesi.

c) Fizik ve ruh sağlığının, çocuğun bakımını etkileyecek derecede bozulmuş olduğunun Devlet ya da üniversite hastanelerince doktor raporu ile belirlenmesi.

ç) 8 inci maddenin dokuzuncu fıkrasının (d) bendine göre sahip olduğu şartı yitirmesi.

d) Mesleki danışmanlık hizmeti ve yönlendirmelere uygun davranmaması.

e) Geçici koruyucu ailenin çocuk yerleştirme önerilerini mazeretsiz olarak üç kereden fazla kabul etmemesi.

(2) Birinci fıkrada belirtilen durumların tespiti halinde; sorumlu sosyal çalışma görevlisinin hazırlayacağı rapor, geciktirilmeksizin Komisyona iletilir. Koruyucu aile statüsünün iptaline ilişkin talep hakkında komisyon tarafından en fazla on beş gün içinde karar verilir.

(3) Komisyonca koruyucu aile statüsü iptal edilen koruyucu aile yanına bir daha çocuk yerleştirilemez.

(4) Koruyucu aile statüsünün iptaline ilişkin karar, Genel Müdürlük ile il müdürlüklerine en kısa sürede bildirilir.

Suç duyurusunda bulunma

MADDE 23 – (1) Koruyucu aile hizmet sürecinde konusu çocuğa yönelik suç teşkil eden eylemlerin tespiti halinde Cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunulur.

(2) Çocuğun haklarının korunması amacıyla adli süreç takip edilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ödeme Esasları

Koruyucu ailelere yapılacak ödemeler

MADDE 24 – (1) (**Değişik: 24 Ocak 2015-29246 RG/3 Md**) Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara karşılık olmak üzere talepte bulunan koruyucu ailelere her çocuk için, (10270) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarın aşağıda belirtilen yaş aralıklarına göre belirlenen oranlar karşılığı tutarı, hiçbir kesinti yapılmaksızın aylık ve net olarak ödenir.

YAŞ ORANLAR

0-3 yaş	yüzde elli
4-5 yaş	yüzde yetmişbeş
6-14 yaş	yüzde seksen
15-18 yaş	yüzde seksenbeş
19+yaş	yüzde doksan

(2) Özel zorlukları veya ihtiyaçları bulunan ya da engelli çocuklar için aylık bakım ücreti özür ve yaş durumu dikkate alınarak birinci fıkrada belirtilen miktar yüzde elli artırılarak uygulanır.

(3) Koruyucu aile yanında eğitime veya mesleki eğitim ya da kursa devam etmeyen eğitim yaşındaki çocuklar için ikinci fıkrada belirtilenler hariç aylık bakım ücreti yaş grubuna göre aldığı ücretin yüzde ellisi oranında ödenir.

(4) (**Değişik: 24 Ocak 2015-29246 RG/3 Md**) Aile yanına ikinci fıkrada belirtilen ve kardeş çocuklar hariç, iki ya da üç çocuğun aynı anda yerleştirilmesi halinde, ikinci çocuk için birinci fıkrada belirtilen ödemenin yüzde sekseni kadarı, üçüncü çocuk için yapılacak aylık ödeme

ise bu çocukların yaş grupları itibarıyla kendileri için birinci fıkrada belirtilen ödemenin yüzde altmışı oranında ödenir.

(5) Koruyucu aile yanına yerleştirilen her çocuk için giderlerinin karşılanması amacıyla aylık bakım ödemesi her ayın yedisine kadar peşin olarak yapılır. Ayın ilk beşinci gününden sonra yapılan yerleştirmelerde ve çocuğun koruyucu aile ilişkisinin sona erdiği ayda çocuğun koruyucu aile yanında kaldığı gün sayısı ile orantılı olarak ödeme yapılır, varsa fazla ödeme geri alınır.

(6) (**Değişik: 24 Ocak 2015-29246 RG/3 Md**) Koruyucu aile sözleşmesi devam eden koruyucu ailelerden, eşine veya bir yakınına bağlı olmaksızın emekliliğine esas sosyal güvencesi olmayan eşlerden birinin bir asgari ücret tutarı üzerinden Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında isteğe bağlı sigortasını yaptırması ve ödeme belgesinin ibrazı halinde primleri aylık ödemelere ilave edilerek Bakanlıkça gönderilen ödenekten karşılanır.

(7) Talepte bulunan koruyucu ailelere, çocuk başına ödeme, Bakanlıkça gönderilen ödenekten, koruyucu aile ve çocuğun takip edildiği il müdürlüğünce yapılır.

Geçici koruyucu ailelere yapılacak ödemeler

MADDE 25 – (1) Geçici koruyucu aile ödemesi ay sonunda ve çocuğun aile yanında kaldığı gün oranında yapılır. Yapılacak ödemeler aşağıdaki şekilde gerçekleştirilir:

a) Ailenin yanına yerleştirilecek çocuklar için ödemeler, beşinci fıkrası hariç olmak üzere 24 üncü madde hükümlerine göre yapılır.

b) Ay içinde beş çocuktan fazla yerleştirme yapılması halinde (a) bendinde belirtilen ödemeye ilave olarak ek gösterge dahil en yüksek Devlet memuru aylığının yüzde otuzu eklenerek ödeme yapılır.

c) İhtiyaç halinde çocukların mama, bez, giyim ve okul malzeme masraflarının karşılanması amacıyla kuruluştaki kalan çocuklar için ilgili mevzuatta belirlenen yıllık giyim kuşam tablosunda yer alan istihaklara uygun olarak her çocuk için peşin ödeme yapılır.

Eğitim, kurs, servis, harçlık ve diğer giderler

MADDE 26 – (Değişik: 24 Ocak 2015-29246 RG/4 Md) (1) Koruyucu aile hizmeti kapsamında olup okula devam eden veya öğrenimini sürdüremeyen çocuklara, kuruluş bakımındaki çocuklara verilen miktar kadar aşağıdaki usullerle harçlık ödenir.

a) Koruyucu aileye aylık bakım ücreti ile birlikte yanlarında bulunan çocuğa verilmek üzere ödenen harçlık, çocukların kişisel gelişimlerinin sağlanabilmesi için koruyucu aile tarafından çocuğa verilir. Çocuğa verilen harçlığın, kuruluş bakımındaki çocuklara verilen harçlıkla aynı olması için koruyucu ailelere gerekli yönlendirme yapılır.

b) Komisyon tarafından, çocuk hakkında 30/3/2013 tarihli ve 28603 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik kapsamında alınmış olan Özürlü Sağlık Kurulu Raporunda

yer alan tanı da dikkate alınarak yapılacak değerlendirme sonucunda, para kavramının gelişmediğine veya parasını koruyamayacağına karar verilen engelli çocukların harçlıklarının, çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara karşılık olduğu hakkında koruyucu ailelere gerekli yönlendirme yapılır.

(2) Tam gün öğrenim görüp de yemeklerini evde yeme olanağı bulamayan çocuklara, öğrenim süresince harçlıkları iki kat artırılarak ödenir.

(3) Koruyucu aile yanında bakılan çocukların gelişim ve eğitimlerinin desteklenmesi için sorumlu sosyal çalışma görevlisi rehberliğinde yapılacak değerlendirme sonucunda koruyucu ailelere aşağıdaki ödemeler yapılır.

a) Servis ile okullarına gitmek zorunda olan çocukların okul servis ücretleri ile engelli çocukların servis ücretleri ve 4-5 yaş grubu kreş çağı veya anaokulu çocuklarının servis ücretleri, servis bulunmaması halinde ulaşım giderleri karşılığı otobüs bilet ücreti ödenir.

b) Çocukların gelişim ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması veya bir meslek edinmek üzere kamu ya da özel kuruluşlar tarafından açılan kurslara katılacakların ücretsiz kontenjanlardan yararlanma durumları değerlendirilir. Bu imkândan yararlanamayanların kurs süresince kurs bedelleri, eğitim ve öğretimlerine ilişkin etüt, kurs, yaz okulu, harç, sınav ve kayıt ücretleri ile bunlara ilişkin her türlü araç gereç ve malzeme giderleri karşılanır. Çocuğun gelişim ve eğitim ihtiyaçları sorumlu sosyal çalışma görevlisi tarafından değerlendirilerek uygun bulunması halinde çocuk bir yıl içinde birden fazla kursa katılabilir. Bu kapsamdaki giderlerin karşılanması fatura esasında değerlendirilerek aylık ya da tamamı şeklinde ödenebilir.

c) Başka illere öğrenim amacı ile gitmesi gereken çocukların ulaşım giderleri, bir günlük konaklama bedeli ile çocuğun okula kaydı ve kalacağı yere yerleştirilmesi ile ilgili olarak yardımcı olmak üzere giden koruyucu anne ve babanın da ulaşım ve bir günlük konaklama giderleri 10/2/1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanununun 8 inci maddesine göre memur veya hizmetli olmayanlar için ödenecek tutarı geçmeyecek şekilde ödenir.

ç) 16 ncı maddenin birinci fıkrasının (f) bendi kapsamında yapılan değerlendirme sonucunda koruyucu aile hizmeti devam eden çocuklar için aylık bakım ödemesi koruyucu ailenin, koruyucu aile hizmetine ilişkin kütük kaydının bulunduğu il müdürlüğüne ödenmeye devam edilir. Ayrıca, çocuğun devlet yurtlarından yararlanması durumu öncelikle değerlendirilir.

(4) Aylık bakım ücreti almayan koruyucu ailelere talepleri halinde birinci ve ikinci fıkrada belirtilen harçlık ile üçüncü fıkrada belirtilen ödemeler yapılabilir.

(5) Koruyucu aile yanında bakılan çocuklar için aşağıda düzenlenen katlı ödemelerde 24 üncü maddenin birinci fıkrası esas alınır:

a) Okula giden çocuklara her yıl bir defaya mahsus olmak üzere eylül ayında okul masraflarının karşılanması amacıyla üç kat,

b) Hizmetten yararlanan bütün çocuklara yıllık giyim masraflarının karşılanması için nisan ve ekim aylarında iki kat, tutarında ödeme yapılır.

(6) Aylık bakım ücreti almayan koruyucu ailelere de talepleri halinde yanlarındaki çocukların giyim ve eğitim masrafları karşılığı olarak beşinci fıkra hükümlerine göre ödeme yapılır.

(7) Bu maddede belirtilen tutarlar, Bakanlıkça gönderilen ödenekten, talepte bulunan koruyucu ailelere, çocuğun takip edildiği il müdürlüğüne aylık olarak ödenir.”

Sağlık giderleri

MADDE 27 – (1) Koruyucu ailede bakılan çocukların sağlık harcamaları için kuruluş bakımındaki çocuklarda olduğu gibi 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri uygulanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler Genel Müdürlüğe bilgi verilmesi gereken durumlar

MADDE 28 – (1) Koruyucu aile olmak üzere başvuran aile yanına çocuk yerleştirilmesi, geri alınması, koruyucu ailenin yerleşim yerinin bulunduğu ili değiştirmesi, çocuğun naklinin yapılması, statü iptali ve çocuğun vefatı hallerinde il müdürlüklerince Genel Müdürlüğe bilgi verilir.

Düzenlenecek belgelerin şekli

MADDE 29 – (1) Koruyucu aile hizmetinin işleyişinde ihtiyaç duyulacak koruyucu aile sözleşmesi, yerleştirme ve sonlandırma formları ile sürecin her aşamasında kullanılacak benzeri belgelerin şekil, standart ve içerikleri ilgili mevzuata uygun olarak Genel Müdürlük tarafından belirlenerek ilgili birimlere duyurulur. (2) Hizmet sürecinde, Genel Müdürlük tarafından geliştirilen standart formlar kullanılır. Hizmete ilişkin bilgiler ve değişiklikler zamanında bilişim sistemine yansıtılır. Formlar ve düzenli istatistikî bilgiler, il müdürlüğü tarafından Genel Müdürlüğe belirtilen zamanlarda gönderilir.

Koruyucu aile eğitiminin düzenlenmesi

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin yayımı tarihinden itibaren bir yıl içinde il müdürlüklerince koruyucu ailelere verilecek eğitimlere başlanır. Bu eğitimler başlatılıncaya kadar başvuruda bulunan ailelere eğitimlerini daha sonra tamamlamak şartıyla çocuk yerleştirilebilir.

Yürürlükten kaldırılan yönetmelik

MADDE 30 – (1) 14/10/1993 tarihli ve 21728 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan Koruyucu Aile Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

MADDE 31 – (Değişik: 24 Ocak 2015-29246 RG/6 Md) Bu Yönetmeliğin;

a) 3 üncü maddesi ile değiştirilen aynı Yönetmeliğin 24 üncü maddesinin birinci fıkrası 1/1/2014 tarihinden geçerli olmak üzere

b) Diğer hükümleri, yayımı tarihinde y r rl ge girer

Yürütme

MADDE 32 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı yürütür.

ÖZGEÇMİŞ

Seda KILIÇ 2016 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet bölümünden mezun olmuştur. 2017 yılında Marmara Üniversitesi'nde altı aylık süren Aile Danışmanlığı Eğitimine katılarak Aile Danışmanı ünvanını almıştır. 2017 Ağustos ayından itibaren Yalova Aile Çalışma Ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde Sosyal Çalışmacı olarak göreve başlamış olup halen burada görev yapmaktadır. 2016 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başlamış olup iş bu tez çalışmasını 2018 yılında tamamlamıştır.

